

Северин Левицький

УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТОВИЙ УЛАД
1911–1945
у спогадах автора

Видавництво Молоде Життя
Мюнхен 1967

Матеріали до історії Українського Пластву

Випуск перший

Видання Головної Пластової Булави

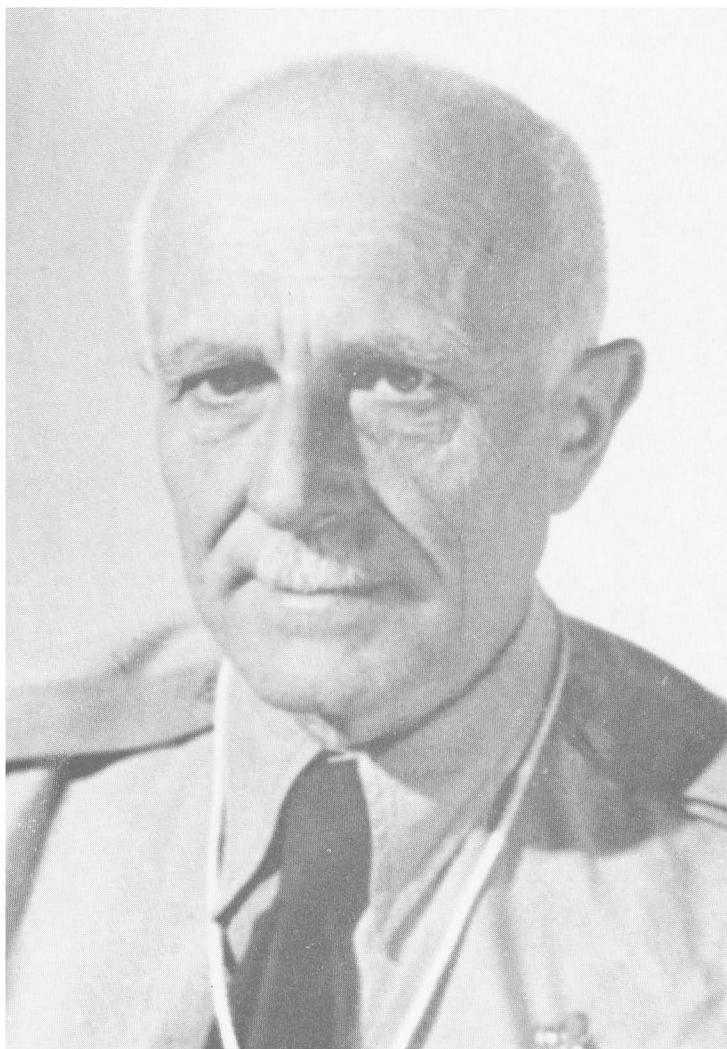
Северин Левицький

**Український Пластовий Улад
в роках
1911-1945
у спогадах автора
(Причинки до історії Пласту)**

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО МОЛОДЕ ЖИТТЯ
Мюнхен 1967

Северин Левицъкий

СЛОВО УПОРЯДНИКА

Іноді доводиться чути закид, що ми «неісторична нація». Ми, мовляв, не вміємо писати своєї історії, зберігати історичні матеріали та пам'ятки. Цей закид був би дуже болючий, коли б не було об'єктивних доказів, що про нашу «неісторичність» дуже пильно дбали і дбають наші добри сусіди, зокрема росіяни, винищуючи систематично все, що стосується до нашого минулого. Сторіччями недержавне існування не сприяло нам у «писанні» історії.

Сказане аж ніяк не може виправдати наших фактичних занедбань. Воно не може звільнити сучасників від обов'язку писати історію наших днів. Навпаки — кожна установа, товариство чи громадська інституція повинні залишати свій «літопис».

Український Пласт тричі був близький видати другом свою історію. Щоразу ці наміри не здійснювалися, рукописи пропадали або залишалися неопубліковані в руках авторів. А в межичасі історичні події майже дощенту знишили матеріали, архіви та джерела.

Щоб цьому хоч частково зарадити, ГПБ приступила до збірки матеріалів до історії Пласту, які будь-яким способом збереглися чи то в об'єктивних джерелах, чи то в пам'яті сучасників. Першим випуском з'являється цей напис-спогад Начального Пластуна Северина Левицького. Він написаний ще в 1948 р. Виходить у світ, на жаль, уже після смерті автора.

Бажанням автора було написати історію Пласту. Але для здійснення того наміру в 1948 році було в нього мало даних. Він не розпоряджав ані відповідними архівними матеріалами, ані достатньою літературою, ані не мав можливостей пов'язатися з живучими ще учасниками описаніх подій. Він не мав теж і відповідної, спокійної психічної атмосфери, бо манускрипт писав він у шпиталі в

Авгзбурзі 1948 року після переживань другої світової війни. Манускрипт залишився майже незміненим в редакції з того часу.

Читаючи, отже, цю книгу треба пам'ятати, що так бачив і так зберіг у своїй пам'яті події і особи, що про них мова в цьому нарисі-спогаді, бл. п. Северин Левицький, відомий серед пл. братії як Сірий Лев, або Шерш (літературне псевдо). Тому теж і в заголовку цього твору виразно зафіксовано, що це спогади автора як причинки до історії Пласту. Тим пояснюються всі можливі пропуски, непрівномірне трактування, а чи суб'єктивне насвітлення тих чи тих явищ, осіб, чи деяких відтинків історії Пласту в роках 1911—1945.

У тексті цього нарису збережено повнотою вірність манускриптові — поза конечними редакційним та літературно-мовним оформленням та речевими поправками (про які ще за життя просив автор).

Треба сподіватися, що цей нарис — згідно з бажанням його автора — дасть поштовх усім, хто якимсь робом був причасний у творенні пластового руху, докинуті власну цеглинку споминів чи матеріалів для остаточного оформлення вже більш пізньої історії Пласту.

Мюнхен, вересень, 1966

Атанас Фіроль

ВСТУПНЕ СЛОВО

Це вже третя спроба написати нарис історії Пластву. Перший огляд історії Українського Пластового Уладу (УПУ) уклав наприкінці 20-х років ст. пл. Петро Ісаїв на доручення Верховної Пластової Команди (ВПК) у Львові. Ісаїв — тоді вельми діяльний пластун, молодий адепт історичних наук — добре знав Пласт не тільки як його член, але й мав змогу користуватися з приступних тоді і відносно добре впорядкованих пластових джерел, пластового архіву ВПК і окремих пластових куренів чи інших архівів та бібліотек Галичини. Його нарис, відомий мені в деталях, включив був багатий джерельний матеріял, особливо цікавий з часів першого етапу існування Пластву 1911—1920. Він мав, однаке, ту властивість, що надавав Пластові значення тільки «виховної системи молоді», не беручи до уваги вже тоді помітні розвиткові тенденції виростання Пластву з рамок виховної системи у широчінь руху молоді нового українського покоління, що мало чітко зарисований власний пластовий світогляд.

З-за ліквідації легального Пластву в Галичині цей рукопис не з'явився друком. Доля його мені невідома. Він, певно, пропав у вирі подій останніх десятиріч.

Друга спроба укласти історію Пластву була моя (під псевдонімом Шерш), у 1934 р. — для потреб В-ва Вогні, яке на місце розв'язаного Пластву при Українському Краєвому Товаристві Охорони Дітей і Опіки над Молоддю (УКТОДОМ) у Львові було одним з виявів нелегального вже тоді УПУ в Галичині.

Укладений на основі не менш докладних джерел, як і попередня історія Пластву Ісаєва, мій нарис доводив зібраним матеріялом помилковість погляду тих, хто обмежували значення Пластву тільки до ролі виховної системи молоді. Потреба часу вимагала окреслити й підкреслити в роз-

виткові Пласту ідею служби батьківщині. Це й зроблено послідовно саме в тому нарисі Шерша. Рукопис читано, дискутовано, доповнювано на спеціальніх сходинах провідників Пласти при кооп. «Вогні». Він служив потім виховним матеріалом при веденні пластових гуртків, а витяги з нього були друковані або служили матеріалом для окремих статей у журналі «Вогні». Рукопис пропав у 1939 р. при ліквідації кооп. «Вогні», під час приходу до Львова червоної армії.

І ось історія Пласти складається втретє. Далеко від батьківщини, не користуючися ніякими іншими матеріалами, крім пам'яті власної та інших. У праці, безумовно, буде неодна неточність, насамперед — в устійненні певних дат та подій, в яких я особисто не брав участі. Йдеться, зокрема, про історію Пласти на Закарпатті, Союз Українських Пластунів Емігрантів (СУПЕ) тощо. Однак, загальна розвиткова тенденція має тотожне наслідження, що й у першому моєму нарисі, писаному під спевдонімом — Шерш.

Окремо від цього нарису я пишу спомин про свою участь у Пласті в рр. 1922—1948, багато в чому оперті на записи моого щоденника, що його я вів безперервно від вибуху 2-ї світової війни по пинішний день. Їх — покищо — мені пощастило зберегти.

На завданні всіх тих, хто раніше брали участь у пластовому житті, лежатиме доповнити цей нарис своїми дозвідками й замітками, а насамперед — поширити його й власними споминами про поодинокі етапи розвитку Пласти, а чи про окремі ділянки їхньої праці в ньому.

Мюнхен—Авгсбург, 1947—1948.

Северин Левицький

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

ДО ПОХОДЖЕННЯ ПЛАСТУ

Пласт як історична ланка українських організацій молоді

Організація української молоді (а потім і старших, у ній уже вихованих людей), під початковою назвою *Пласт*, а з 1922 р. *Український Пластовий Улад* (УПУ), виникла не як якась штучно на український ґрунт перещеплена квітка, а як нова ланка організації української молоді на початку ХХ сторіччя.

Вихованню нового покоління в нас завжди надавали великої ваги. Згадати хоча б «Повчання Мономаха дітям» XII стор., праці Києво-Могилянської Академії, «січових молодчиків» у XVI-XVIII стор. тощо. Від половини XIX стор., після певного занепаду, слідні по обох боках Збруча особливі намагання створити окремі організації молоді, які стали б на службу визволення батьківщини.

Одночасно це були перші спроби самої молоді провадити себе саму. Спершу мали місце т. зв. козакофільські гуртки молоді, що під впливом ідей Тараса Шевченка на свій лад плекали українську традицію і провадили «народолюбну» працю. В цих гуртках велику роль відгравали, м. ін., зовнішні ознаки: козацький одяг у чоловіків і національне вбрання у дівчат.

Згодом національну романтику подолав позитивізм Івана Франка. «Козацьку романтику» заступлено працею над собою в інтелектуалльній ділянці — у напрямі загальноєвропейського лібералізму та ідей соціалізму,

що на переломі XIX та XX стор. збагатився ідеєю «України іреденти». Змагання до вишколення розуму, надбання якнайбільше знань, з одного боку, з другого ж — ідеали самостійної України, такі були головні напрямки діяльності оцих гуртків, переважно конспіративної. Проте ці гуртки єдналися в одну громаду хіба що самою тільки особою Івана Франка або відзначенням свята Тараса Шевченка.

Тим часом, кінець XIX стор. приніс багато нового у цій ділянці. Довгорічний досвід і розвиток філософічних та педагогічних наук доводив, що саме інтелектуальне виховання — дуже й дуже однобічне. Треба було висунути поруч нього й тіловиховання, тому що культура почала віддаювати людину від життедайного контакту із природою. Треба було теж підкреслити ідеї плекання характеру та моралі, включити молодь у працю самовиховання.

Разом з тим у нашій нації почали викристалізовуватися й досі ще неясні ідеали самостійної України. З'явилася віра в щось реальне, осяжне, для здобуття чого потрібно було вже конкретних дій вихованого нового ідейного, міцного духом та тілом покоління, яке взяло б на себе боротьбу за ці ідеали.

Роля закордонного досвіду і зразка

Аналогічні процеси відбувались і серед інших народів. Щоправда, політичні ідеали того часу були в різних народів різні: Англії, Росії, Франції. Там ішлося про збереження імперій, імперіальних здобутків. Україна ж належала до тих народів, які мали щойно здобути свою волю у змаганнях. Тим то в Англії, Франції, Німеччині нові організації у своїх політичних намірах були відроджуючо-консервативні. У нас вони були відроджуючо-революційні.

Антитезою до чисто ліберально-інтелектуального виховання поставали спершу чисто тіловиховні чи ре-

лігійно-моралізуючі загальні організації, а то й виключно юнацькі. Новий виховний ідеал дала організація Скавтинг, організована вперше в Англії у 1908 р. генералом Бейден Павелом, який намагався поєднати в одну виховну цілість інтелектуальне, моральне й фізичне виховання.

Його ідеал — міцна розумом і тілом, характером та лицарськими властивостями, суспільна людина. Його організація молоді, була організацією, в якій молодь виховує сама себе, вміло керована старшими. Основні ідеали визначено в т. зв. «скавтському законі», на зразок старояпонського кодексу «бушідо» та середньовічних європейських кодексів лицарства щодо служби Богові, батьківщині та близнім. Скавтські вміння й моральне вдосконалення здобувано в трьох основних пробах. Працю над собою зосереджено в гуртках молоді, складених із 7-ох осіб, що вільно, але зорганізовано, гуртком працювали над собою.

Особливо змагано, між іншим, до того, щоб молодь наближалась до природи — через мандрівки й сталі табори, де шатро мало заступити хату, а власна праця — дати все потрібне для доцільного й зручного життя.

Політичні ідеали англійського скавтингу були ясні: дати Англії нове покоління, яке було б здатне, не зважаючи на погубні впливи модерної цивілізації, повести й утримати на висоті англійську імперію, зосередивши згодом навколо себе й своїх ідеалів також і інші народи, захоплюючи їх «скавтським братерством». На такому тлі міжнародних намагань виник у другому десятиріччі ХХ стор. і наш Пласт.

Політично-громадські передумови походження Пласти

Яка політична ситуація була в нас на той час?

Україна поділена на кілька зaimанщин. 80% її території було під Росією, де не було спромоги працювати

навіть жодній політичній партії (легальній). Культурний рух був зведений до дозволу на існування кількох побутових театрів, періодичних видань і строго цензуваних видавництв. Не було дозволу ні на одну українську школу. Три мільйони українців жило під Австрією в Галичині й Буковині, в умовах демократично-конституційного устрою, який давав можливість для культурних виявів українського життя, для політичних же — остільки, оскільки вони не суперечили стремлінням Австрії в її східній політиці.

Українство провадило, крім того, внутрішню боротьбу з московофільством, яке підpirала польська галицька адміністрація. Австрофільські тенденції серед старшого громядянства були ще досить міцні. Австрофіли намагалися погодити їх з тенденціями українців визвольницького напрямку.

Невеличка частина українського народу (півмільйона) жила в Угорщині. Там українська національна ідея так наче й не існувала. Мадярофільські та московофільські тенденції цілковито затискали національний обрій, українство трималося лише серед одиниць, а в загальному, хібащо тільки у формі побутового «русацького життя».

На тлі такого становища української суспільності виникли вперше в Галичині, а потім і в Буковині тіловиховні організації «Січ» та «Сокіл», які, завдяки їхнім організаторам, відразу ж наставлено на службу визвольним змаганням українства. «Січ» була з дещо ліберальнішими тенденціями, «Сокіл» — з більш консервативно-національними. Так само почали виникати чисто тіловиховні або самоосвітні гуртки молоді при українських школах під керівництвом молодих педагогів, які надавали вихованню, поруч навчання, рівновеликого значення у завданнях школи.

З лав цих нових українських педагогів вийшли перші піонери нової організації П л а с т , з рядів тодішньої молоді — перші члени пластових юнацьких гуртків.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

ПОЧАТОК ПЛАСТУ
І ЙОГО ПЕРШЕ ВЕЛИКЕ ВИПРОБУВАННЯ

Підготова до заснування нової організації молоді

Організація Пласту почалась у Львові. Справа охоплення молоді окремою організацією, скерування її в русло, корисне для виховання на початку другого десятиріччя ХХ стор. була дуже актуальна. Вона полонила увагу не тільки політичних угрупувань, а й знаних педагогів.

Організацію попередила широка прилюдна дискусія в пресі у журналах «Діло», «Наша Школа» ітп., в якій забирали голос такі особи, як проф. Михайло Грушевський, проф. Іван Боберський, проф. Василь Панейко, проф. Олександер Тисовський, а, крім того, цілий ряд молодих студентських діячів. Деякі з дискутантів вказували конкретно на нову форму, організацію Скавтинг, яка, вийшовши з Англії, почала охоплювати широкі кола європейської молоді.

У шкільному році 1911—1912 троє осіб, незалежно одна від одної, приступило до організування української молоді. Це були два молоді педагоги — Олександер Тисовський в головній українській гімназії у Львові і Петро Франко у філії української гімназії там само — та студент філософічного факультету університету Іван Чмола, який діяв серед молоді всіх середніх шкіл Львова, між ними й жіночого учительського семінара УПТ.

Усі вони взяли за основу англійську скавтську систему виховання через життя у природі і надали їй більш чи менш глибокого національного характеру. В усіх трьох виходило воно дещо різно, залежно від завдань, що їх вони ставили собі як найперші, основні. Новій організації дано назву «Пласт», щоб пов'язати з «козацькою» українською традицією. «Пластунами» називано на Січі спершу запорожців, які виходили на риболовство і на добичу звірини. Пізніше, в чорноморсько-кубанському війську, пластунами звали чати на ворога, які мали вистежувати його непомітний підхід у степовій, чорноморській, чи гірській кавказькій місцевості. Мавши на увазі обидва ці роди діяльності, треба було, отже, позначити назвою ті вміння (знання природи, швидкий розум, гарп духа та тіла тощо), які мали характеризувати юнака-пластуна.

Характеристика трьох засновників Пласту та їхньої праці

Загальна характеристика цих трьох засновників «Пласту» найкраще ілюструє і дасть зrozуміти їхню роль в організації.

Тисовський Олександер, тоді молодий учитель головної української гімназії у Львові, син професора учительського семінара, біолог, доктор філософії, який вивчаючи англійську мову мав змогу познайомитися з оригінальними працями англійського скавтингу. За студентських часів ні до політичної, ні особливим робом до громадської ділянки непричетний, він був заглиблений у науку свого фаху та у загальні педагогічні проблеми. Особливо вельми серйозний, зрівноважений, далекий усіякого сантименталізму, людина розуму, а не почуттів, упертий у здійсненні своїх намірів, Тисовський міг захоплювати інших самою логікою, а не виявом одушевлення. Його особиста амбіція ніколи не

ставала впоперек загальній справі. Зовні замкнутий у собі, у своєму вужчому колі знайомих він був товарицький та веселий. Він відзначався послідовністю в узятих на себе обов'язках, був скильний до здорової самокритики. Після світової війни він перший заходився знову коло відновлення легального Пласти і працював у ньому аж до його розв'язання (з малою перервою в рр. 1924—1925), спершу Головою Верховної Пластової Ради (ВПР), від 1926 р. заступником Верховного Отомана і референтом діяльності. Після розв'язання легального Пласти не втратив зв'язку з Пластовим Центром і на його доручення працював теоретиком і провідником т. зв. «Доросту Рідної Школи», співробітником журналу «Вогні», кооперативи «Пласт», членом проводу «Виховна Спільнота Української Молоді» (ВСУМ) ітп. В 1944 р. виїхав зі Львова на еміграцію до Відня.

Франко Петро, син Івана Франка, тоді молодий учитель гімназії — руховик. Це де в чому антитеза до Тисовського. Людина хвилинного захоплення і особисто дуже амбітна. Справний фізкультурник, і ця одна пристрасть, мабуть, залишилася в нього до пізнього віку. Одушевлений якоюсь справою, він умів віддати їй багато часу, вміlosti та ініціативи. В 1914 р. вступив до УСС разом з усім своїм мандрівним пластовим табором. В 1914—1920 рр. старшина УСС, після війни, крім початкової стадії, до пластової праці більше не повернувся.

Чмола Іван, тоді молодий студент університету (географія та фізкультура). З молодих літ відданий українським визвольним змаганням, яким підпорядкував усі інші почини. Людина в деякій мірі замкнута в собі, здавалось би, навіть сурова, надзвичайно енергійна. Він ставив великих вимог гартувати тіло й дух не тільки до інших (своїх вихованців), а й до себе. Впливав на інших своїм природним невимушшеним прикладом і вмінням, а не словесним одушевленням. Лю-

дина вічного чину, далека від наївного теоретизування. Знавець і любитель природи, всесторонній спортивець, досвідчений у практичних вправах. Броджений провідник, зокрема для тих, що вміють так, як він, кинути себе всього на службу ідеї. Ще в 1911 році він був основником перших пластових гуртків. Після першої світової війни, на якій він особливо визначився як старшина-сержант УСС, пізніше полковник Січових Стрільців під проводом Євгена Коновалця в армії УНР, він приступив одним із перших до організації Пласти (в Яворові, в рр. 1924—1930 командант і душа інструкторських таборів — Кам'янець, Сокіл) і даліх мандровок по Карпатах. При ліквідації Пласти в 1930 р., заарештований поляками, відсидів півтора року в тюрмі. В рр. 1930—1939 тримав зв'язок з пластовим проводом і виконував дані йому спеціальні завдання. На початку другої світової війни був заключений поляками у концтабір Береза Карпузька. В 1941 р. заарештований советами і вивезений на заслання.

* * *

Усі три, вище згадані, перебували на службі українських змагань, усі три знали, що шлях веде, серед іншого, через виховання здорового молодого покоління. Загально їхню роль можна було б окреслити так:

Тисовський — холодний та послідовний інтелектуальний чинник організації і її властивий творець; Франко — до певної міри тільки початковий ентузіаст; Чмомла — реальний практик і жертвений співпрацівник. Такий, отже, вигляд мала їхня перша робота в Пласті і такі були її наслідки.

Тисовський виконав передусім велику підготовчу теоретичну й практичну працю. Схема організації та степенування пластових зайнять, опрацьовані ним

зажди до деталів, визначили наперед увесь зміст і форму. Він трактував Пласт як виховну систему, що як і кожна виховна система, мала дати наслідки щойно після довшого часу. Він — автор першого пластового підручника «Пласт», виданого в 1912 р. у Львові, а потім посібника «Життя в Пласті» (1922), на основних ідеях якого виросла вся многогранна організація Пласти. Молодь, ведена Тисовським, ішла, через працю над собою, до вироблення характеру. Його ставлення до природи характеризували екскурсії для її спізнання і для вироблення швидкості розуму та тіла. Основною datoю започаткування пластової праці у своїх відділах Тисовський позначив день 1-ої пластової присяги 12 квітня 1912 р.

Франко надавав ваги передусім тіловихованню і дисциплінуванню розуму й тіла через пластові ігри. Він і є поруч проф. Івана Боберського, першим автором виданих ним «Пластових ігор» і реалізатором їх на терені перших пластових гуртків. Поза першими ентузіастичними зайняттями, його вплив на дальший розвиток Пласти безслідний.

Чмола, своєю чергою, поставив Пласт як найближче на службу визвольних змагань. Це були роки, коли так і чулося в повітрі, що настане збройний конфлікт між європейськими народами та державами. Треба було, отже, підготувати до цих змагань і нашу молодь. Чмола вивів пластові гуртки не так у «природу», як у «поле». Він надав першим пластовим вправам характер військового муштрування, а керівництво своїми відділами він здійснював строгою дисципліною, наказами згори вниз, менше ініціативою знизу. Його відділи проходили одночасно спеціальний світоглядовий вишкіл, який у відділах Тисовського повинен був мати місце щойно згодом, після вищколення розуму, тіла й характеру молоді.

Перше поширення Пласту в терені

Львівський приклад організації «Пласту» впливув дуже швидко на українське суспільство Галичини. Ще в тому самому році або в найближчих 1913-1914 рр. Пласт поширився на всі середні українські школи, а то й на українську молодь польських середніх шкіл. Пластові відділи, отже, постали в Перемишлі, Самборі, Дрогобичі, Стрию, Долині, Станиславові, Коломиї, Чорткові, Рогатині, Тернополі, Золочеві, Сокалі, Яворові та інших містах. Шкільна влада ставилась до Пласту пасивно, не забороняючи, але й не підтримувала його якимись спеціальними заходами.

Завдяки молодим ще тоді педагогам, яких згадано вище, а, крім того, Теодорові Полісі (Перемишль), Іванові Коссакові (Чортків), Михайлові Галущинському (Рогатин) та ін., що вміли зручно провадити організацію на службу Україні, не наражуючи її на переслідування з боку австрійсько-польської шкільної влади, звіти українських гімназій того часу часто вміщували пластовий матеріял. Він становить сьогодні важливе, ще приступне джерело для вивчення стану пластової організації в рр. 1911—1914.

Обличчя Пласту в початках його діяльності

Пласт не був ідейно залежний від жадної політичної чи навіть іншої громадської установи або організації. Організаційно він був зближений тільки до тодішнього об'єднання «Січей» і «Соколів» (Тисовський і Франко), що його змонтовано напередодні великих подій 1914 р., та до «Українських Січових Стрільців», що в програму праці включили вищклі у військовій справі (Чмола).

На окрему увагу заслуговує існуючий у цей час пластовий відділ т. зв. «Стрільчиків», складений з дітей 8-12 років (пізніші новаки) при Соколі III у Львові, з

учнів української школи УПТ ім. Бориса Грінченка на Городецькому передмісті, що публічно виступали у вправах з дерев'яними рушницями і підходженням у лісистій місцевості. Цьому відділові даровано й для нього посвячено малиновий прапор (за проектом проф. Мирона Федусевича). У 1921 р. він став прапором 1-го пластового полку у Львові і зразком усіх інших пластових прапорів у рр. 1921—1930, за часів найвищого розвитку Пласти. Зберігаючи свою повну ідейну та, великою мірою, організаційну незалежність, Пласт давав уже тоді запоруку: об'єднати в майбутньому на понадпартійній платформі кращу частину української молоді.

Перші заходи для створення пластового центру

Уже на тому стані розвитку Пласти були роблені перші спроби створити один пластовий центр. Двічі відбуто пластові конференції у Львові при т-ві «Сокіл-Батько», вибрано навіть т. зв. «Організаційний пластовий комітет», який виявив свою діяльність, м. ін., опрацьованням проекту статуту Пласти і випуском пластового періодичного видання «Пластовий Табор» — як окремих сторінок у тіловиховнім журналі «Вісті з Запорожжя», за редакцією Петра Франка. В рр. 1914—1918 вийшло кілька чисел цього журналу. Центр, однаке, об'єднував тільки обмеженою мірою шкільні пластові відділи, організовані Іваном Чмою. Зовсім поза ним був весь український скаутський рух на Україні під Росією.

Пластуни у рядах Українських Січових Стрільців

Пласт був тоді зовнішньо «скаутською» організацією. Він прийняв від неї форму і деякі методи, однострій, гуртковий метод праці, пластові іспити тощо. Основні ідеали скаутингу — служба батьківщині, лицар-

ськість і самовиховання молоді (пластовий закон) були насычені суто українським духом і українською традицією. Зв'язків з міжнародними скавтськими організаціями тоді ще не було жадних.

Пласт був викликаний потребами українських національних змагань і їм переважно служив. Це проявляється не тільки в проектах і плянах організаторів, але ще більше в безпосередній праці над молоддю, хоч друковані проекти не завжди могли з тогочасних (в Австро-Угорщині) цензурних причин відзеркалювати пластові ідеї повнотою. Пласт розвивався цілком незалежно, він не був уже тоді ні організацією тіловиховання, ні військового вишколу, ні чисто інтелектуальною, а був організацією всеосяжною, яка несла в своїх зародках виховання нового покоління в усіх ділянках життя.

Тому і не диво, що коли настала 1-а світова війна в 1914 р., то Пласт витримав свій перший великий іспит у найважливішій ділянці, там, де йшла гра про найвищу ставку жертви для батьківщини — жертви особистого життя. За місяць після відомого з'їзду у Львові в Австро-Угорщині проголошено мобілізацію. Створено перші кадри військової формaciї «Українських Січових Стрільців», і в їхні лави увійшла без спеціяльної пропаганди вся пластова молодь від 16-го року життя. Разом з нею — більшість її провідників: Іван Чмола, Петро Франко, Іван Косак та інші. Як густо промережані були перші лави УСС пластунами, може свідчити промова до старшин і підстаршин тодішнього комandanта УСС Михайла Галущинського у вересні 1914 р. перед відходом на фронт перших сотень УСС з Горонди на Закарпатті: «...вкінці годі говорити вам багато про підходження ворога в терені або охорону перед ним, ви це, певно, добре знаєте із своїх пластових вправ, отже цим знанням мусите заступити брак належного тепер вишколу». Для прикладу можна назвати кількох пластунів УСС поряд згаданих пластових провідників: Федій Черник, Олена Степанівна, Осип Яримович, Севе-

рин Яремкевич та ін. Це одні з найкращих стрілецьких старшин. Яримович став навіть першим дійсним, не тільки рангою хорунжим усього стрілецького корпусу. Більшість із них засвідчила героїчною смертю в боях свою любов батьківщини.

В 1914 р. московські війська залили Галичину, почали наступ на все українське життя. Пласт мусів на рік припинити свою діяльність. Та як тільки в 1915 р. частину Галичини звільнено від російської окупації, Пласт відновив діяльність у Львові, Самборі, Стриї та інших містах.

Перші пластові відділи на Наддніпрянщині

У цей період часу поставали перші українські пластові відділи на Наддніпрянщині. Перші спроби організувати тут українську молодь в окремі скавтські відділи вже до 1914 р. мали місце з боку Юрія Гончарєва-Гончаренка в Бахмутському повіті і лікаря Анохіна в Кисві. Скавтська організація мала тоді поширитися й на Харківщину. Під час революції 1917 р. українська молодь виділила себе з загальноросійської організації т. зв. «бойскавтів» і стала завдяки прибулим з Галичини пластунам і за підручниками, принесеними звідтіля, на чисто українському національному становищі. Пластові відділи постали в Білій Церкві (організатор Є. Слабченко) і на Поділлі, між іншим, у Кам'янці-Подільському, де працював Павло Богацький. Та ті гарні почини знищила окупація України советами. Пластові головні діячі пішли на еміграцію.

Створення пластового центру у Львові

На цей час припадає створення першого пластового центру завдяки заходам д-ра О. Тисовського. Навесні 1918 р. «Українське Краєве Товариство Охорони Дітей

і Опіки над Молоддю» (УКТОДОМ) у Львові (яке постало в Галичині для несення суспільної опіки жертвам війни) прийняло всі пластові відділи в краю під свою опіку і покликало для ведення їх спеціальну комісію, т. зв. Верховну Пластову Раду (ВПР) під проводом д-ра Олександра Тисовського. Головою УКТОДОМ був тоді надрадник Модест Каратницький, пізніше великий опікун і оборонець Пласти. Завдяки його діяльності і вмілим заходам та авторитетові у пластових справах д-ра Олександра Тисовського Пласт став у рамках згаданого товариства автономною організацією, всеціло керованою д-ром О. Тисовським.

Пласт під час національних змагань в рр. 1917—1920

Напередодні 1-го листопада 1918 р. Пласт стояв авангардом молоді. На нього розраховували організатори нового збройного чину, старша пласта молодь повногою стала у лави УГЛ, молодша несля кур'єрську чи розвідчу службу, часто на самому фронті, а також — у вуличних боях міста Львова за славних листопадових днів 1918 р.

Уся Україна опинилася у вогні кривавих змагань. На «миру» діяльність не було місця. Всі сили треба було кинути на терези боротьби за волю. Та не судилося Україні вийти тоді переможцем. Україна мусіла улягти переважаючим силам ворога. На короткий час і Пласт припинив свою діяльність.

РОЗДІЛ ТРЕТИЙ

ВІДНОВА ПЛАСТУ 1920—1924

З руїн і попелу національної катастрофи

У 1919 р. УГА мусіла відступати під натиском ворога на схід, армія УНР — на захід. З ними відходили чільні лави пластунів серед борців за волю України. Кошмарний чотирокутник смерті і кривава ворожа реакція на всіх землях України, екзекуції на місцях, концентраційні табори по той бік Збруча, страшна пошестътифу, розгром чи не всього організованого українського політично-культурного життя — це загальна картина нашого національного становища того часу. У Галичині дозволено було тільки, попри вияви церковного життя, животіti Українській соціал-демократичній партії, організувати суспільну опіку і два-три українські, сильно цензоровані часописи.

Довелося великим трудом і жертвами віdbudovuvati
наше життя з попелу руїн, користуючися з слабких
сторін ворога і власних життедайних сил.

У віdbudovі національного життя в Галичині важливим піонером став Пласт, що один із перших відновив свою діяльність. На Великій Україні за нових політичних обставин — окупації її совстами — не було місця на пластове виховання. Тоталістична система виховання виключила при ще слабкій традиції Пласту віднову його, хоч би й у якійсь зміненій формі. Всі організації молоді заступлено формами «жовтенят», «піонерів» та «комсомолу» — з програмою підготови до бу-

дівництва комунізму. Тільки до 1924 р. існували в Києві російські «бойскавти», серед яких було також і деяке число українців.

Дещо легший був у своїх початках режим польської окупації західних українських земель. Ще не вищух гамір війни, ще їздили польські панцерні поїзди в Карпати проти «Петрушевичівських банд», як на шляхах Галичини, в її лісах та полях, на вулицях міст і сіл задзвініла бадьора юнацька пластова пісня. Прибиті особистим болем по втратах у боях найближчих осіб, часто розчаровані в своему національному ідеалі, громадяни після катастрофи в 1919—1920 рр. ставали як громом уражені появою нових, жвавих, повних ініціативи гуртків українських пластунів. Віра в невмирущість української визвольної ідеї росла й міцніла.

Верховна Пластова Рада

Як же це сталося? Нова Польща, включивши в себе Галичину й Волинь і відбувши першу добру «чистку», зайніта своїми домашніми справами, відвернула деякий час увагу від внутрішніх українських справ. Влада гадала, що розгром українських армій і те, що слідувало по тому, на довгий час, якщо не назавжди, вбили українське життя. Між іншим Польща, не звернула особливої уваги на внутрішнє життя українських шкіл. У ділянці шкіл, завдяки зручним заходам українських педагогів та ініціативі української молоді, виникли перші пластові відділи.

Виникли вони по школах, але організаційно були залежні від Українського Краевого Товариства Охорони Дітей і Опіки над Молоддю, яке, як товариство суспільної опіки, одне з перших відновило за Польщею свою діяльність. Воно й відновило в 1920 р. свою пластову комісію, т. зв. Верховну Пластову Раду, під проводом д-ра Олександра Тисовського, у складі:

о. Свген Монцібович, проф. Мирон Федусевич, Степан Тисовський, проф. Ольга Мриц, проф. Марія Кекиш, проф. Зимак та ін. Згодом приступлено до монтування никонавчого виділу Верховної Пластової Ради, т. зв. Верховної Пластової Команди (ВПК), яка мала включити в себе вже вихованців Пласти найвищих ступнів т. зв. Гетьманських пластунів-скобів. Верховним пластовим отаманом намічено д-ра О. Тисовського. На перших порах нового етапу організації докладали, поряд д-ра О. Тисовського, багато праці ще проф. Мирон Федусевич та суддя Степан Тисовський, який став секретарем ВПР, з вихованців Пласти — Ярема Весоловський, Андрій та Степан Охримовичі.

Перед і тепер повів Львів. Тут постала ВПК, тут у 1921 р. почато друкувати перший спеціальний центральний пластовий журнал «Молоде Життя», за редакцією Степана Тисовського, при найближчій співучасти д-ра О. Тисовського і кадру молодих співробітників-пластунів. Видавництво постало на кошти самих пластунів, і тому не дивно, що у важких галицьких відносинах у рр. 1921—1923 видано всього кілька його чисел, хоч спершу намічено журнал як квартальник, а пізніше як місячник. Журнал приносив уже не тільки інструктивний матеріал, а й звіти з діяльності пластових полків та перше оригінальне пластове красне письменство: вірші й белетристику. Перші пластові відділи виникли завдяки д-рові О. Тисовському в головній українській гімназії та гімназії СС. Василіянок у Львові.

Поширення Пласти в Галичині

Незабаром Галичина вкрилася сіткою «Пластових Полків», як тоді звалися пластові відділи. Полк ділили на чоти, далі на гуртки. Полки однієї місцевости утворювали кіш. Після Львова перше місце зайняв Стрий, далі Перемишль, Станиславів, а тоді всі інші міста та містечка Галичини. До першого Верховного пластового

з'їзду у Львові, навесні 1924 р., що править під час ле-
гального існування Пласти у Польщі за певну перело-
мову точку, виникли такі полки в Галичині:

1-й полк ім. гетьмана Петра Конєєвича Сагайдачного
у Львові (головна гімназія).

2-й полк ім. Марти Борецької у Львові (жін. гімн. СС.
Василіанок).

3-й полк ім. княгині Ярославни у Львові (семінар)

4-й полк ім. гетьмана Богдана Хмельницького у Львові
(семінар).

5-й полк ім. князя Ярослава Осмомисла — Стрий (гім-
назія).

6-й полк ім. полк. Івана Богуна — Перемишль (гімназія).

7-й полк ім. князя Льва — Львів (філ. гімн.).

8-й полк ім. княгині Ольги — Стрий (семінар).

9-й полк ім. гетьмана Нстра Дорошенка — Сокаль.

10-й полк ім. княгині Настасі Слуцької — Перемишль
(жін. гімназія).

11-й полк ім. гетьмана Івана Мазепи — Станиславів
(чол. гімназія).

12-й полк ім. княгині Романової — Станиславів (жін.
гімназія).

13-й полк ім. Орисі Завісної — Коломия (жін. гімназія).

14-й полк ім. Лесі Українки — Сокаль (жін. гімназія).

15-й полк ім. гетьмана Пилипа Орлика — Золочів (гім-
назія).

16-й полк ім. короля Данила — Станиславів (учит.
семін. реміс.).

17-й полк ім. Михайлa Драгоманова — Яворів (гімназія).

18-й полк ім. Івана Франка — Дрогобич (гімназія).

19-й полк ім. Максима Залізника — Коломия (гімназія).

20-й полк ім. гетьмана Пилипа Орлика — Рогатин (гім-
назія).

21-й полк ім. Тараса Шевченка — Чортків (гімназія).

22-й полк ім. полк. Івана Богуна — Золочів (гімназія).

23-й полк ім. Ганни Барвінок — Станиславів (жін. се-
мінар).

24-й полк ім. гетьмана Павла Полуботка — Бережани.
25-й полк ім. Михайла Павлика — Косів (чол. рем.).
26-й полк ім. Наталії Кобринської — Косів (жін. рем.).
27-й полк ім. — Кути (робітн. молодь).
28-й полк ім. князя Байди Вишневецького — Тернопіль (чол. гімназія).

29-й полк ім. княгині Настасі Слуцької — Рогатин (жін.).
і декілька відділів підготовчих. Окремо виникли вже тоді перші гуртки т. зв. «Старших Пластунів», себто тих пластунів, що після закінчення 18-го року життя бажали й надалі залишитися в Пласті.

На чолі кожного юнацького полку стояв полковник, вибраний з молоді, і опікун полку, відповідальний за полк перед шкільною владою та ВПР. Обох затверджувала ВПР. Як видно, Пласт став тепер щільно централізованою організацією на протилежність до організації в рр. 1912—1920.

Поява основного підручника «Життя в Пласті»

Діяльність кожного полку була керована періодичними пластовими наказами, а діяльність окремими членами ВПР перевірювано. Це надало не тільки зовнішньої одновидності усій організації, а й внутрішнього ідейного розвитку її. Діяльність ведено спершу на основі довоєнного підручника д-ра О. Тисовського «Пласт», потім за вказівками пластових курсів у Львові, Стрию ітд. За наслідок курсів у Львові править видавництво «Записки українського пластуна», яке випустило вже в рр. 1921—1923 кілька циклостилевих випусків інструкцій:

1. Про працю в пластовому гуртку — Олександер Тисовський,
2. Пластовий закон (інтерпретація) — Степан Тисовський,
3. Пластовий однострій — Ярема Весоловський, і інші.

Та найважливішим інструктивним чинником став основний підручник Олександра Тисовського «Життя в Пласті», що вийшов друком у Львові в році 1921.

Цей підручник — «настільна» книжка кожного пластиuna. У ній зібрано не тільки всі організаційні й методичні вказівки для провадження пластового відділу в значно поширеному, в порівнянні з підручником з 1913 р., вигляді, але й ставлено (чого в першому підручникові не було) основні думки-тези обґрунтування нового, пластового, світогляду. Вони стали основою факту, що Пласт цізю лінією розвитку від виховної системи до вершин національного руху вихованого в Пласті нового покоління. Деякі думки в цьому підручнику, зокрема стосовні до служби батьківщині, спрямування молоді від слів до діл і т. п., на роки випередили пізніші «відкриття» деяких ідеологів нових світоглядових організацій. Інші думки з цього підручника, як, наприклад, про потребу гарту характеру й про вартість лицарського виховання молоді, безоглядно заперечувані деякими організаціями, виявилися кінець-кінцем єдино правильними. До них відбувся загальний поворот після десятирічного болючого досвіду. «Життя в Пласті» становить і в розвиткові духовості самого автора великий крок наперед. У порівнянні з підручником «Пласт» (1913 р.) тут вражас глибина і широчінь думки, вчування у національну традицію, засвоєння досвіду по-дій 1914—1920 рр. «Життя в Пласті» це посьогодні ніким ще не перевершений підручник української педагогічної думки і основ здорового національного виховання та світогляду.

Кулът визволънъх змаганъ у Пласті

З тодішніх пластових заходів слід підкреслити пластові намагання плекати кулът поляглих за волю України. Заходами львівського та стрийського пластових кочів урятовано від цілковитого занепаду могили УСС на

Маківці. Біля Маківки організовано вже в 1922 р. табір праці, що упорядкував кладовище, а потому рік-річно упорядковувано могили й улаштовувано в річницю бою наахиду.

Подібну акцію проводили всі пластові полки у своїх місцевостях. При цьому відбувалися часто сутички з польською поліцією, яка нерадо дивилася на рятування від загибелі слідів українських героїв. Не раз треба було ці роботи виконувати таємно, вночі. Траплялися випадки арештів, допитів. Можна сказати, що кілька років, аж до часу заснування т-ва Охорони воєнних могил, цією справою клопотався виключно Пласт, за що він і став пізніше першим почесним членом цього товариства.

Біля Перемишля в Пикуличах був великий цвинтар-кладовище, де поховано стрільців; від 1921 до 1924 року і пізніше, після віднови Пласти в Перемицлі, опіку над могилами мали пластові полки, а пізніше пластові курені в Перемишилі; участь пластової молоді в зорганізованих лавах під час походів у Зелені Свята на могили стрільців була головною причиною заборони Пласти в перемиських гімназіях у 1924 році.

У діяльність Пласти впроваджено загально святкування 1-го листопада 1918 р. Не було куріння, який би рік-річно не святкував цього свята. Майже одночасно впроваджено й святкування дня 22-го січня окремим святом. У кожні Зелені Свята Пласт виступав разом з усім громадянством у поході «на могили». Його організовані лави в одностроїх і з прaporами та знаменами у поході надавали таким святам особливо підбадьоруючого вигляду. Вони символізували невмирущу ідею визвольної боротьби.

Оселі й мандрівні тaborи

За цього періоду розпочато вже організацію перших пластових таборів. Щоправда, вони носили ще на цьому першому щаблі свого існування радше характер літ-

ніх осель, але почин був даний, і молодь поволі входила й у цю ділянку пластової праці. Перші сталі табори були організовані львівським і стрийським кошем у селах біля Сколого, переважно в Корчині. Гурток «Вовки» (пластового полку ім. Сагайдачного у Львові) зробив перші спроби таборування під шатрами влітку 1923 року у Ворохті.

На цей час припадають і пластові мандрівні табори по Карпатах. Цим таборуванням визначилися, серед інших, пластуни, які пізніше утворювали курінь УУСП «Лісові Чорти». Але й інші куріні досить численно вже влаштовували мандрівні табори не тільки в околицях свого міста, а і у дальших сторонах, зокрема в Карпатах. Мандрівні табори поєднувано вже тоді з пластовими зустрічами юнацьких курінів різних околиць. Тим робом львівські пластуни часто зустрічалися з стрийськими на Маківці, з станиславівськими в Галичі на Крилосі, з косівськими на Писаному Камені тощо. На таких зустрічах виявлялася пластова дружба й умілість, пластові ігри чергувалися з серйозними зайняттями. Юнаки обмінювалися пластовим досвідом.

Група пластунів-юнаків шостого полку ім. полк. Івана Богуна в Перемишлі «Дністровики» відбула довшу мандрівку у 1923 році горами Бойківщини: Дніstriк Головецький, Головецько, Турка, Лімана, Бориня, Висоцько, Маківка, Бубнище, Трусаківці, Нагуевичі, Дрогобич; перша того рода мандрівка в історії Пласти.

Вужча батьківщина Галичина ставала для пластового юнацтва відкритою картою. Ночівля у полі при ватрі, харч із власного казана — ставали нормальним явищем.

Пластові видання

Криза в редакції журналу «Молоде Життя» (смерть Степана Тисовського) і брак готівки викликали пожвавлення у видавництві окремих пластових журналів по-

за Львовом. У Станиславові почав виходити друком за редакцією проф. Івана Чепиги місячник «Український Пласт», окремі курені видавали свої літографовані журнали. Львів і тут вів перед: 1-й курінь видав кілька чисел журналу «Пес», «Віник», 7-й «Багаття», 4-й «Ватра», останнє число якої (5) із згадкою про Ольгу Басарраб було майже в цілості конфісковане поліцією на 1-му Верховному З'їзді, що припинило його видання. За Львовом пішли й інші осередки: 11-й курінь у Станиславові «Зазуля» і т. п.

Усі ці журнали надзвичайно цікаво відзеркалювали поточне пластове життя й пластовий гумор, намагання (не раз ще дуже молодих) авторів внести у пластову методику праці щось нове. Зокрема «Український Пласт» схилявся до методики т. зв. «лісової мудрості» — метода праці, поширена внутрі американського і англійського скавтингу, децо інша від бейден-повелівського, яка ставила наголос на робінзонівське життя серед природи. «Багаття», своєю чергою стояло за «ортодоксальну» бейден-повелівську методу. «Ватра» ж намагалася найбільше з усіх розбудувати Пласт на українських традиціях.

Улад українських старших пластунів — УУСП

Та дуже важливою справою на той час стала поява первого кадру т. зв. старших пластунів, себто молоді, що з юного віку почала входити в ширше суспільне життя. Немало пластової молоді після закінчення середньої школи й виходу з юнацьких куренів після закінчення 18-го року життя залишалися далі в Пласті. Молодь шукала в ньому не тільки зайняття у праці (ведення юнацьких та новацьких гуртків), а й відповіді на всі питання довколишнього життя. Зарисувалась, отже, проблема, чи Пласт має залишитися тільки виховною системою молоді, чи має розростися до об'єму руху молоді, до нової світоглядової організації молодо-

го українського покоління. Перші гуртки старших пластунів виникли у Львові напередомі 1-го Пластового з'їзду — як студентські гуртки високих шкіл, з яких найкращим був львівський гурток «Лісові Чорти», що згодом розрісся в т. зв. III курінь УУСП «Лісові Чорти». За ним ішов станиславівський гурток «Дуб» (пізніше V-й курінь УУСП «Довбушівці»), гурток стрийських пластунів і т. п. Вперше об'єднались вони в 1924 р. в т. зв. «Клуб старших пластунів (-нок) ім. сотн. Федя Черника у Львові». Гуртовий поділ цього Клубу довів незабаром до усамостійнення їх в окремі куріні, з чого 1925 р. створено Улад українських старших пластунів.

Поширення Пласти на Закарпатську Україну

На цей час припадає й поширення Пласти на Закарпатську Україну та на еміграцію. На Закарпатську Україну Пласт понесли емігранти з Галичини, професори середніх шкіл Остап Вахнянин (родом зі Львова), Корнило та Богдан Заклинські і Леонід Бачинський (родом з Великої України). Чеська влада, захопивши Закарпатську Україну, вжила негайних заходів, щоб вихованням молоді в скавтській організації зблизити три народи, які мали заселювати цей край: українців, чехів та угорців.

Здорова українська національна ідея притиском опанувала, через згаданих уже людей і близьких їм, лави «руської» активної молоді, яку названо за галицьким прикладом «пластовою». На славу Пласти треба сказати, що він був першою щироукраїнською організацією молоді (мабуть, і першою по суті українською загалом) на Закарпатті. Він і виховав перше справді українське покоління.

Від 1920 до 1924 рр. там уже виходив пластовий журнал «Пластун, юнак, черкес» трьома мовами: по-українськи для пластунів, по-чеськи для «юнаків», по-

угорськи для «черкесів». Згодом, у 1923 р., Остап Вахнянин видав підручник «Пластовим шляхом за краєю життя», черпаючи до нього матеріали, м. ін., з галицького українського та чеського досвіду. Рівночасно проф. Леонід Бачинський засновує пластове видавництво «Батра», видає в ньому спершу пластові листівки й календарі, а згодом і пластові підручники та твори красного письменства.

Пласт поширився не тільки на шкільну, а й на пошкільну, сільську молодь. Уже на порозі свого існування Пласт на Закарпатті впровадив таборування під шатрами, захоплюючи цим особливо молодь до участі в Пласті. Москвофільські кола Закарпаття, зорієнтувавшися, до чого веде Пласт, намагалися спінити розвиток Пласти і української національної ідеї. Вони засновували свої «руські» скавтські відділи ім. Духновича. Та хоч чеська влада й підтримувала їх, вони не осягнули своеї мети, не спинили збуджену серед молоді українську ідею.

Пласт на еміграції в Західній Європі

Початок пластовим відділам на еміграції в Західній Європі дали вихідці-емігранти з Великої України. Уже в 1920 р. відбуваються перші намагання членів армії УНР закласти пластові відділи при тaborах інтернованих у Польщі, саме в Ланцуті, Тарнові, Щеп'юрні. Важкі таборові умови не дали цим починам належно розвинутися.

У 1924 р. Юрій Гончарів-Гончаренко, який вже до 1914 р. пробував на Бахмутщині організувати українську молодь у скавтську організацію, закладає в Празі українську пластову дружину з гаслом «Вартуй». Вона увійшла як автономна організація з назвою «ІІІ клубу олд скавтів» до державного Скавтського союзу Чехо-Словаччини.

Згодом і на еміграції пробивається назва «Пласт». Дружини при Українській Господарській Академії в Победрадах і при Українському Вільному Університеті в Празі носять уже цю назву.

Колишні організатори Пласти на Україні Яремченко та Слабченко не кидають цієї праці й на еміграції. З їхнього боку походять перші заходи нав'язати взаємини з ІБ — Скавтським інтернаціоналом у Лондоні. Туди посилають на т. зв. «джемборі» ст. пластуна Панчака та організують листування з чужоземними скавтськими уладами світу для пропагування української справи (Євген Онацький). О. Яремченко видає в 1923 р. накладом «Українського слова» в Берліні пластову пропагандивно-інструктивну брошуру «Основи пластунства», що вже різко пов'язується з загальною традицією Пласти в Галичині.

Перші переслідування Пласти

Активні вияви праці й стану Пласти в Галичині почали звертати увагу польської суспільності. Занепокоєна появою «нового українського війська» з голими колінами й палицями замість рушниць, з його бадьорою українською піснею, ця суспільність висунула перші домагання до своєї влади припинити пластовий рух.

Перші арешти і заборона провадити пластову діяльність мали місце 1922 р. — за відсуття нічних вправ — супроти 19-го полку в Коломії. Слідували репресії супроти 25-го і 26-го полків косівських ремісників (-чок), що не піддавалися заборонам. Коли закривали одну їхню домівку, вони знаходили другу, заарештовано один гурток — працю провадив далі другий. Праці не перервано навіть тоді, коли опікуна Пласти Михайла Горбового відвезено скутого до Коломиї. У Сокалі покарано всю молодь за участь у Богослуженні за бл. п. Ольгу Бассараб розв'язанням обох пластових частин.

Увересні 1924 року польська шкільна влада заборонила Пласт в перемиських гімназіях; це був засіб політичної репресії. Тоді теж арештовано проф. Теодора Ноліху, опікуна 6-го пл. полка ім. полк. Івана Богуна.

На додаток Пласт зазнав у 1923 р. великої втрати. Несподівано помер один з вельми діяльних та ініціативних членів ВПР, суддя Степан Тисовський, серед іншого — редактор журналу «Молоде Життя».

У Пласті постала взимку 1923-1924 досить велика криза, викликана не тільки цими заборонами, а й внутрішніми, назріліми тим часом, потребами. Молодь, що входила з лав пластових полків у громадське життя, домагалася більшої участі у веденні Пласти, ніж це досі дозволяла їй призначена УКТОДОМ Верховна Пластова Рада.

Пласт розрісся до розмірів краєвої організації, не дарма, отже, провідники з місць домагалися одночасно впливу на провадження організації. Але навіть і форма організації пластових відділів потребувала, з огляду на відбутий проти неї наступ, деяких змін.

Деякі члени ВПРади плекали думку припинити діяльність Пласти взагалі, щоб не наражувати молодь на жертви.

Ідея Верховного пластового з'їзду і його перебіг

У такій ситуації треба було шукати нових шляхів, навіть іти на певний ризик у дальшому провадженні організації. З лав старших пластунів вийшла думка скликати з'їзд пластового активу, що мав би зорієнтуватися в становищі й знайти вихід з уже тоді важкої ситуації.

На організаторів з'їзду покликано спершу ст. пластунів Ярему Весоловського і Андрія Охримовича, згодом проф. Северина Левицького, з огляду на те, що ВПРада не хотіла себе ангажувати. Одні проектодавці радили скликати на з'їзд старших пластунів і пред-

ставників пл. відділів юнацтва, другі — старших пластунів та опікунів, або т. зв. відпоручників. Різні думки перехрещувалися досить гостро. Переміг другий проект.

З'їзд скликано на 12 квітня 1924 р. у Львові, в залі Сокола Батька, на Руській вул. 20. На з'їзд прибули майже всі опікуни (відпоручники) пластових куренів і старші пластуни числом понад сто людей.

На з'їзд почали так само прибувати представники юнацьких куренів, шкільна молодь, домагаючись права чинної участі. Це була акція деяких ст. пластунів, незадоволених з рішень щодо права участі у з'їзді.

Щоб не викликати зайвих непорозумінь, всіх допущено до участі у з'їзді. Здавалося, що під час з'їзду матиме місце конфлікт. Д-р О. Тисовський з'явився, з огляду на смерть матері, аж після обіду. ВПРаду презентував проф. С. Левицький. До президії вибрано на голову проф. Теодора Поліху з Перемишля, на заступника д-ра Олену Дащкевич, на секретаря ст. пластуна Андрія Охримовича.

Почалася перша дискусія над правильником з'їзду, коли до залі увійшла польська поліція. Вона негайно обсадила вікна, двері, президіяльний стіл. З'їзд відбувався на основі закону про «довірочні збори», і кожний учасник мав запрошення, виставлене УКТОДОМ. Поплато трус, усі папери забрано, забрано і ч. 4. пластового часопису «Ватра», яке принесено було до кольпоражу. В приkrій ситуації оширилася шкільна молодь. Декому пощастило ще втекти другими дверима, інших треба було зголосити поліції, як упорядників з'їзду.

Дві години тривала поліційна акція. Нарешті було дозволено провадити з'їзд далі. У залі залишено представників поліції. Поставлені під сумнів папери не віддано. З'їзд продовжував свої наради аж до пізнього вечора. Акція поліції надзвичайно об'єднала учасників з'їзду, сіра дійсність спонукала рятувати організацію й залишити спір про несуттєві справи.

Найбільші розходження у поглядах викликали організаційні справи: створення і компетенції найвищих пластових установ, форма пластового відділу. Вкінці вирішено: Пласт залишається, до часу спромоги легалізуватись, як окреме товариство далі в рамках УКТОДОМ — як, отже, повнотою автономна «організація». Найвищу його установу являє Верховний пластовий з'їзд, скликаний що два роки. На цей період часу з'їзд передає свою владу в руки вибраної ним Верховної Пластової Команди. ВПРада могла внести зміни у склад ВПК, беручи за свої рішення повну відповідальність перед наступним з'їздом. Великі пластові полки замінено на кількагурткові куріні, щоб легше було їх вести і не наражувати великої цілості на «кар» розв'язання за евентуальну «провину» одного гуртка. Обговорено також справи понови видавання центрального журналу та інструкторських пластових таборів.

Однак, великі труднощі виникли наприкінці з'їзду при виборі членів ВПР і ВПК. Багато людей відмовлялося від вибору, не почиваючи себе на силах пластової організацію у вельми важкій для неї ситуації або виконати всі ті завдання, які намітив з'їзд. Невеличка група деяких ст. пластунів, своєю чергою, не хотіла взяти участі у ВПР з-за тихої опозиції проти рішень з'їзду, за якими школину молодь не допущено до чинної участі у з'їзді. На голову ВПРади вибрано позачечно, точніше — поновлено д-ра О. Тисовського, членами — переважно всіх її давніх членів. На голову ВПК вибрано наприкінці проф. Северина Левицького, членами ст. пластунів: Василя Кархута, Степанію Коренець та інших.

Сам з'їзд закінчився, отже, успішно. Так і почувалося, що від нововибраних членів ВПК, від виконання нею рішень з'їзду залежатиме не тільки настання нової доби, а й взагалі дальнє існування Пласту.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

У НАЙКРАЩИЙ ЧАС ПОШИРЕННЯ ПЛАСТУ

1924—1930

Важка спадщина

Спадщина, що її одержали вибрані з'їздом утворені, була славна і вдячна, але важка для несення. З'їзд показав уперше, як загально й глибоко пустив Пласт уже коріння в українську молодь (і як деякі старші люблять або цінують Пласт), відкрив їй очі на всі перешкоди, заборони, на потребу боротьби за існування, за обличчя Пласти. До того ще й смерть вирвала двох енергійних працівників: Степана Тисовського та о. Євгена Монцібовича. Опікунка Марія Кекиш мусила тікати закордон, «Молоде Життя» цілком без грошових засобів припинило свій вихід, москвофіли відібрали домівку УКТОДОМ, що була осередком пластового життя у Львові. В середині Пласти з'явились відмінні погляди на дальші форми пластової праці.

Переслідування Пласти з боку польської влади після з'їзду не тільки не зменшились а, навпаки, подеколи стали більші. Шкільна влада, т. зв. Шкільна кураторія у Львові під проводом куратора Собінського, видала наказ про те, що шкільна молодь не має права належати до Пласти, організованого УКТОДОМ. Адміністративна влада чинила взагалі перешкоди у провадженні Пласти в рамках згаданого товариства. Одна школа за другою почали розв'язувати Пласт. Треба було наважуватись.

Деякі провідники Пласту висловилися за цілковите припинення Пласту. ВПК, однаке, вирішила вести Пласт далі. Розв'язані при школах відділи переведено під опіку УКТОДОМ. Їх цілком відірвано від школи, з існуючими відділами наладнано зв'язок через їхніх опікунів, щоб не наражати молодь на переслідування. Деякі заборонені при УКТОДОМ і школах відділи почали провадити працю нелегально (Косів, Самбір, Тернопіль). При українських державних школах пластові відділи зникли, залишилися тільки в українських приватних школах і в деяких лише місцевостях при УКТОДОМ. До праці приступила після з'їзду ВПК. ВПРади так і не пощастило оживити. З огляду на те ВПКоманда почала виконувати завдання ВПРади, поки, після однорічного вагання Головний Виділ УКТОДОМ не апробував того стану повнотою.

Перші праці нової Верховної Пластової Команди (ВПК)

З огляду на перенесення відповідальности за пластову працю на старших людей-опікунів, докладно оформлено вимоги, ставлені до цих людей, створено пост скавтмастра та зв'язкового, якими могли стати не тільки колишні ст. пластуни після закінчення 24-го року життя, а й старші особи, здебільшого з педагогічних кіл. У літку 1924 р. іменовано перших скавтмastrів, бл. 15 осіб серед інших — уже після їхньої смерти Степана Тисовського та о. Євгена Монцібовича. Для крашого ведення й нагляду над пластовими відділами Галичину поділено на 6 округ: 1. Львів, 2. Перемишль, 3. Стрий, 4. Станиславів, 5. Коломия, 6. Тернопіль. На чолі кожної поставлено Окружну Пластову Команду — ОПК. Пластові полки перетворено на невеличкі кількагурткові куріні. Деякі полки довелось, отже, поділити на 2 куріні.

Інструкторські тaborи на Кам'янці та Соколі

Рівночасно приступлено до створення сталого інструкторського осередку. За організацію цієї справи взявся 3-й курінь «Лісові Чорти», на голову призначено сквм. Івана Чмолу. Вони придбали в митрополичих лісах околиці Підлютого на цю мету велику стаю в долині річки Кам'янець, на відлюдді. Завдяки добре організованій пропаганді зібралися бл. сто пластунів на 1-й інструкторський табор. Сквм. Чмола з своїми помічниками створив дійсно прекрасний пластовий осередок праці молоді над собою. Запущену стаю власними руками заміщено на романтичний чистенький закуток серед природи. Строга дисципліна, міцний гарнітур тіла, ручна праця, пластові бесіди, переважно при ватрах, виробили новий тип пластиuna.

На свято піднесення прапора на височенну щоглу запрошено представників старшого українського громадянства, м. ін., о. мітр. Тита Войнаровського. Цей, захоплений такими гарними успіхами короткого побуту пластунів на Кама'янці, досяг згодом своїм впливом того, що Митрополит Шентицький подарував на цю мету прекрасно розляглу під горою Сокіл (б. Підлютого) поляну. На цій поляні збудовано спершу чотири «блъокгавзи» — «куріні». Це місце стало осередком постійного пластового вишколу й відпочинку. Згодом вибудували тут ще й велику світлицю. Пластуни не тільки керували цими будовами, а й вклалі під проводом сквм. Чмоли багато праці при будові й уладженні, плянтуванні грища ітп. Рік-річно відбувалися тут 2-4 тaborи по 3-4 тижні кожний, на переміну чоловічий і жіночий.

Пластова стріча на Писаному Камені

Певною мірою продовженням 1-го Верховного З'їзду була т. зв. 1-ша пластова стріча цілого Пласти, на яку

кожний відділ міг прислати необмежене число пластунів. Стріча мала місце 1924 р. на Писаному Камені за Косовом. На цю першу стрічу прибуло близько 100 відпоручників, переважно йдучи пішки, як не з місця осідку, то від залізниці — з кілька десять кілометрів.

Уже добір самого місця стрічі ставив міцні вимоги гарту для пластунів. Це був кількаденний кемпінг, і звіти з діяльністі чергувалися з романтикою виступів при ватрі, з розважаннями над покращанням праці, з влаштуванням табору тощо. Подібно, як інструкторський табір, ця стріча ще більше взаємно зблизила пластунів — зв'язала їх у одну міцну товариську спільноту. Що найголовніше: і табір, і стріча показали, що польські переслідування не вбивають Пласт, що, навпаки, захоплення молоді Пластом спонукає її до дедалі інтенсивнішої діяльності і до рішення не покинути Пласту ні за яку ціну.

Пластові видання

На 1924 р. припадає ще й підготова до дальнього видання пластової преси. Спершу видавано циклостилевий бюллетень «Вісті з ВПК», що містив її накази й розпорядження. Після виходу 4-х чисел цього бюллетеню почали його друкувати на сторінках «Молоде Життя», що від лютого 1925 р. виходило регулярно як місячник за редакцією спершу ст. пластуна Богдана Кравцева, потім ст. пластуна Петра Ісаєва. За організацію його економічної сторони взялися ст. пластуни Богдан Стернюк і Степан Коржинський, пізніше, на їх місце — сквм. Дарія Навроцька. «Молоде Життя» стало рівночасно журналом інструктивним і розважальним. Згодом, однаке, видавано окремий додаток до «Молодого Життя», т. зв. Інструктивний листок — «Пластовий Провід», якого вийшло 4 числа.

1930 р. почато видавати окремий інструкторський квартальник «Пластовий Шлях», якого, до часу розв'язання легального Пласту, вийшло 3 числа. «Пластовий Шлях» виходив 8⁰ на 24 сторінки кожне число. Він містив не тільки загальні накази та інструкції ВПК, але рівночасно, перекладні й оригінальні статті на педагогічні чи пластово-світоглядові теми. Незалежно від цих центральних органів розвивалися далі й видання окремих пластових відділів, здебільшого друковані на циклостилі. Один тільки додаток до «Нового Часу» п. н. «Пластова Зірка», присвячений переважно справам робітничого Пласту, з'являвся друком. З цих видань заслуговує на увагу журнал групи ст. пластунів «В дорогу», що пропагував окремий пластовий всеосяжний світогляд, на протилежність до тих кіл, які в Пласті хотіли бачити тільки виховну систему. Доповненням до цих видань постали ще видавництва для публікації не тільки підручників, а й творів красного письменства, пройнятих пластовим світоглядом, з пластовою виховною тенденцією. «Вогні» видали в 1928 р. першим випуском поезії Богдана Кравцева «Дорога», бл. 1000 прим. Наклад розійшовся відразу ж. Потім видано пластові підручники д-ра Арсена Річинського «До щастя, слави і свободи» (інформація про Пласт), Є. Ю. Пеленського «Пластовий Гурток», поезії Кедра (Івана Манастирського). Підготовано до друку більший підручник пластових гор.

Видавництво «Іскра» видало три маленькі книжечки: дві — пластових споминів Чачі (Тараса Крушельницького з мандрівного табору на Волині й Полісі) та Василя Кархута і збірник віршів Богдана Кравцева «Проміні». Крім цього, «1-у, 2-у і 3-ю пробу Пластуна» Василя Кархута, пластовий підручник, який дуже добре доповнював частину «Життя в Пласті» про пластові іспити. Крім того треба відмітити, що українська періодика того часу вже далеко більше місяця присвя-

чус Пластові, зокрема видавництво Івана Тиктора, яке, зокрема, видало пластову повість Василя Кархута «Вістря в темряві» (конфісковане польською цензурою).

Заснування Уладу Українських Старших Пластунів (УУСП)

На осінь 1925 р. припадає заснування УУСП. На першому з'їзді УУСП першим командантом став чи не ст. пластун Василь Кархут. В рр. 1926-27 командантом був ст. пластун Володимир Маркусь, на черговому з'їзді УУСП в грудні 1927 р. вибрано командантом ст. пластуна Богдана Кравцева, а рік пізніше — ст. пластуна Володимира Янова, що був командантом аж до розв'язання легального Пласти у вересні 1930 р. Кожний їхній з'їзд ухвалював низку резолюцій, якими окреслювано своє становище серед українського громадянства, і намічував перспективи дальнього ідейного прямування. На цьому місці слід згадати діяльність двох ст. пластунів, кожний з яких на свій спосіб бажав оформити Пласт у глибоко ідейну і вартісну організацію. Це Юрій Шматера та Степан Охримович. Юрій Шматера різко виступав проти всього зовнішнього в Пласті, включно з одностроями, відзначеннями тощо, і бажав розвинути Пласт з виховної системи молоді в світоглядову організацію нового пластового покоління. Робив він це на публічних дискусіях і у пресі (див. циклостилевий журнал «Дорога»). Другий бажав того самого, але гадав, що шлях до цієї мети може вести через підпорядкування Пласти іншій світоглядовій організації, а саме ОУН, в якій Пласт повинен був відогравати — з огляду на свої великих виховні вартості — важливу роль.

УУСП об'єднав незабаром еліту української молоді Львова і разом з усім УПУ почав вести експансію й на царину ремісничо-робітничої молоді.

Куріні УУСП

1-й курінь УУСП — «Ті, що греблі рвуть». — Перша курінна Дарія Герасимович — пізніше під проводом Софії Мойсеевич — вів перед серед усіх жіночих курінів. Він виступав здебільшого при організації тaborів на Соколі і праці пластунок у цілому.

2-й курінь УУСП — «Червона Калина» — під проводом Ярослава Рака об'єднав переважно студентство Стрия, носій пластового життя на Стрийщині. За останніх років існування Пласти організатор свят і тaborів на Маківці.

3-й курінь УУСП — «Лісові Чорти» — був найміцнішим курінем УУСП, визначився працею при організації тaborів (Сокіл) і виробив у своєму житті багато окремих звичаїв та церемоній, створив багато пісень, що стало згодом зразком для наслідування. Курінним був студ. техн. Ярема Весоловський. Курінь провадив головну організаторську працю серед пластунів львівського коша і ОПК Львова.

4-й курінь УУСП — Тернопіль.

5-й курінь УУСП — «Довбушівці» — організатор і носій пластового життя в 4-й Пластовій Окрузі, складеній із студентів та молодої інтелігенції Станиславівщини, приклонник ортодоксальної пластової ідеології. Довгий час підтримував зв'язок з Волинню та Закарпаттям.

6-й курінь УУСП — Дрогобич.

7-й курінь УУСП — «Самітники» — це ті вчителі, що вийшли з 3-го та 4-го курінів юнаків у Львові і жили розкинені по всій Польщі. Раз на рік на феріях вони з'їздилися для підтримки свого пластового зв'язку.

8-й курінь УУСП — Бережани.

9-й курінь УУСП — Сокаль.

10-й курінь УУСП — «Чорноморці» — під проводом студ. техн. Івана Сенева, організатори водного спорту і, зокрема, т. зв. «водних» тaborів над Дністром. Як основну точку своєї програми курінь поставив плекання історичної, військово-морської української традиції Чорного Моря. Водний спорт, водні тaborи були тільки похідними заняттями тієї основної цілі.

11-й курінь УУСП «Ластівки» — студентки Львова під проводом Галі Біленької, провадили організаторську працю серед пластунок львівського коша (започаткування праці серед ремісничок) та пропагували водні тaborи.

13-й курінь УУСП —

14-й курінь УУСП — «Санітарки» — під проводом студ. Номи П'ясецької, визначилися при організації тaborів новачок на Остодорі.

15-й курінь УУСП «Орден Залізної Остроги» — під проводом студ. техн. Володимира Маркуся, складений із студентів Львова. Плекав традицію УСС, організатор пластового постачання, тaborу новаків і зв'язку з пластунами Буковини.

16-й курінь УУСП — «Спартанки» — жіночий у Стрию.

17-й курінь УУСП — «Запорожці» — ремісничий у Стрию, заснував і був його курінним Роман Клос.

18-й курінь УУСП —

19-й курінь УУСП —

20-й курінь УУСП —

21-й курінь УУСП —

22-й курінь УУСП —

23-й курінь УУСП —

24-й курінь УУСП —

Останнім правильно зареєстрованим у 1930 р. курінем УУСП був 25-й курінь УУСП ім. Володимира Великого, складений із студентів гр. кат. Богословської Академії у Львові, що намітив собі плян активізувати згодом колишніх ст. пластунів з-поміж українського молодого гр. кат. священства.

Між куріннями УУСП, число яких сьогодні важко устійнити, були ще такі:

1. Курінь «Болотяні Чорти» (мабуть, 18-й курінь), складений з колишніх пластунів-юнаків міста Олександрії на Волині, що, хоч і розметені по всій Польщі, зберігали вірність Пластові. Члени цього куріння уклали, зокрема, проект організації, проб і ведення курінів «село-пласту», що став основою праць над цією проблемою.

2. Курінь «Бой на Лисоні» (мабуть, курінь 8-й), складений з колишніх пластунів юнаків бережанського коша, що

був організатором пластових таборів на Лисоні і пластової праці в цілій 6-ій Подільській окрузі.

3. Курінь «Дністрианки», складений із старших пластунок під проводом Галі Мороз, дуже активної пластунки з Тернополя, що несподівано померла в 1930 р. Курінь, зокрема, організував водний табор у Ісакові над Дністром.

4. Курінь «Степові Вовки» мабуть, 20-й курінь), складений з робітників і ремісників м. Львова під проводом ст. пластуна Салляка. Успішно вів працю серед робітничо-ремісничої молоді.

5. Курінь «Могікани» (мабуть, 4-й курінь), складений з колишніх пластунів-юнаків Тернопільського Коша, що поставив собі честилюбну мету створити, крім пластового, ще свій спеціяльний кодекс, зокрема, в дусі індіянської романтики, і цим конкурувати у певних церемоніях з куренем «Лісові Чорти».

6. Подібну тенденцію у створенні нового кодексу-церемоніялу в Пласті мала й спроба ст. пластуна Юрія Косача в підготовчому куріні «Золоті Вогні» у Львові.

Створення Уладу Українських Пластунів Новаків (УУПН)

Другим чергою виділено з загального УПУ в 1927 р. Улад новаків. Напочатку існували гуртки «новиків» при окремих юнацьких куріннях та згодом почали постачати гуртки навіть у таких осередках, де юнацьких відділів не було. З таких гуртків почали виникати окремі більші відділи, з відділів весь Улад і його команда. Зрештою, і тут треба було ВПКоманду відтягнути, бо Команди обох Уладів працювали в рамках правильників і розпоряджень автономно, а тільки починаючи від IV з'їзду входили до ВКП як референти своїх ресортів.

Ще перед виділенням УУПН ВКП приступила до влаштування таборів новаків з режимом і вправами, подібними до юнацьких. І тут ВКП мусіла пробиватися через упередження позапластових кругів. Ба, більш,

навіть деякі пластові круги, що повнотою визнавали для юнаків (-чок) пластову форму таборів за доцільну, мали застереження при організації таборів новаків до того ступеня, що перший табір новаків у Корчині 1925 р. під проводом проф. Михайла Іваненка (Дрогобич) нараховував усього 9 дітей. Але вже наступний у 1926 р., табір на Пасічному б. Підлютого нараховував понад 40 новаків (-чок). Щороку число тaborовиків (-чок) зростало так, що влітку 1930 р. було 5 окремих таборів новаків (-чок). Дуже відданий цій справі був 1-й командант УУПН о. Олександер Бучацький зі Львова. Йому на допомогу гідно стали 15-й курінь УУСП «Орден Залізної Остроги» і 14-й курінь УУСП «Санітарки». Організовані ними табори, спершу в Підлютому, потім у спеціально збудованій оселі на Остодорі, стали великим досягненням Пласту і радістю української дітвори.

Перші вказівки для ведення новаків, на жаль, дуже скучні, були дані Дротом у підручнику «Життя в Пласті». Тому вже 1925 р. виявилась нагальна потреба дати ширший інструктивний матеріал, що його уклав сквм. Сірий Лев, впровадивши проби. Цей проект став основою праць спеціальної комісії, до якої увійшли сквм. Савина Сидорович, ст. пластун Зенон Котович та ст. пластун Іван Кліщ, усі дуже активні діячі на полі УУПН. Вислідом їхніх праць був підручник для ведення новаків, що обіймав не тільки організацію та вимоги проб, а й давав і багато методичних вказівок.

Розв'язання Пласти в 1930 р. спинило видання цього підручника друком, але, виданий на машині в кількох примірниках, він був дуже допоміжним у веденні новаків не тільки до, але й після розв'язання легально-го Пласти.

В Ужгороді, чи не в 1927 р., видав інструктивну брошурою до ведення новаків (-чок) сквм. Леонід Бачин-

ський. Він назвав їх «вовченята» (хлопці) і «лисички» (дівчата). Його проект опирається на зразки БіПі. Уже після розв'язання Пласту в Галичині він видав ще й методичний підручник у цій справі «Порадник Впорядника», Перемишль 1930.

Улад Українських Пластунів Юнаків (УУПЮ)

Теоретично виділено в 1927 р. ї життя юнацькі відділи (13-го — 18-го року життя) в окремий (третій) Улад Українських Пластунів Юнаків (УУПЮ). Агенди його команди — після перших спроб — вела ВПК далі сама. За душу юнацтва почалася вже тоді міцна боротьба різних позапластових чинників. Не можна було, отже, ризикувати душою молоді та правильним розвитком цілого Пласту.

В рр. 1920—1930 існували такі частини УУПЮ в Галичині і на Волині:

1-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Петра Конєшевича Сагайдачного, у Львові, закл. 1911 р. д-ром О. Тисовським при гол. гімназії, відновлений у 1920 р.

2-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Марти Борецької, у Львові, закл. 1911 р. Оленою Степанівною-Дашкевичевою при гімназії СС. Василіянок, відновлений 1920 р.

3-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Княгині Ярославни, у Львові, закл. 1921 р. проф. Мироном Федусевичем при укр. держ. семінарі.

4-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Богдана Хмельницького, у Львові, закл. 1921 р. проф. Мироном Федусевичем при учительському семінарі РШ. Потім у нього входили також робітнича молодь і учні польської гімназії.

5-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Князя Ярослава Осмомисла, в Стрию, закл. 1912 р. (ким?) при польській гімназії, відновлений 1921 р.

6-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Полковника Івана Богуна, в Перемишлі, закл. 1912 р. Теодором Поліхіою при укр. держ. гімназії, відновлений 1921 р.

7-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Князя Льва, у Львові, закл. 1911 р. Петром Франком при філії академічної гімназії, відновлений 1921 р.

8-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Княгині Ольги, в Стрию, закл. 1921 р., (ким?) при державн. і РШ учительському семінарі.

9-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Петра Дорошенка, в Сокалі, закл. 1912 р. (ким?) при державн. гімназії і семінарі, відновлений 1921 р.

10-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Княгині Настасії Слуцької, в Перемишлі, закл. 1920 р. (ким?) при дівочому інституті.

11-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Івана Мазепи, у Станиславові, закл. 1912 р. проф. Григорієм Кичуном при укр. держ. гімназії, відновлений проф. Осипом Левицьким 1921 р

12-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Княгині Романової, в Станиславові, закл. 1921 р. Надією Левицькою при укр. держ. гімназії і гімназії РШ.

13-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Орисі Завісної, в Коломії, закл. 1912 р. (ким?) при школах РШ, відновлений 1921 р.

14-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Лесі Українки, в Сокалі, закл. 1921 р. (ким?) при держ. середній школі, до 1925 р.; (хл.) ім. ? у Львові, закл. (коли і ким?) при торговельній школі «Просвіти».

15-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Пилипа Орлика, в Золочеві, закл. 1912 р. (ким?) при середніх школах, відновлений 1921 р.

16-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Короля Данила, в Станиславові, закл. 1921 р. Іваном Слободянником при учительському семінарі РШ. Потім — позашкільна міська молодь.

17-й курінь УУПЮ (хл.), пізніше мішаний, ім. Михайла Драгоманова, в Яворові, закл. 1912 р. Іваном Чмоловим при гімназії РШ, відновлений 1921 р.

18-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Івана Франка, в Дрогобичі, закл. (коли?) Михайлом Іваненком при гімназії РШ.

19-й курінь УУПЮ (?) ім. Максима Залізняка, в Коломиї, закл. 1912 р. проф. Р. Шипайллом при українській державній гімназії, відновлений 1921 р., розв'язаний 1923 р.

20-й курінъ УУПЮ (хл.) ім. Гетьмана Пилипа Орлика, в Рогатині, закл. 1912 р. (ким?) при гімназії РШ, відновлений 1921-22 рр.

21-й курінъ УУПЮ (міш.) ім. Тараса Шевченка (?), в Чорткові, закл. 1912 р. (ким?) при гімназії РШ, відновлений 1921 р.

22-й курінъ УУПЮ (дів.), пізніше мішаний, ім. полк. Івана Богуна, в Золочеві закл. 1921-22 (ким?) при середніх школах, також міська молодь.

23-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Ганни Барвінок, у Станиславові, закл. 1921-22 (ким?) при семинарії СС. Василіяночк.

24-й курінъ УУПЮ (хл.) ім. Павла Полуботка в Бережанах, закл. 1912 р. (ким?) при держ. польській гімназії, відновлений 1922 р.

25-й курінъ УУПЮ (хл. потім міш.) ім. Михайла Павличка, в Косові Гуцульському, закл. (коли?) Михайлом Горбовим, міська молодь.

26-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Наталі Кобринської, в Косові Гуцульському, закл. (коли?) Михайлом Горбовим, міська молодь, існував до 1925 р.

27-й курінъ УУПЮ (хл.) ім. (?) в Кутах, закл. (коли і ким?) робітнича молодь.

28-й курінъ УУПЮ (хл.) ім. Дмитра Байди Вишневецького, в Тернополі, закл. 1922 р. (ким?) при українській державній гімназії, відновлений 1922 р., розв'язаний 1925 р.

29-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Настасії кн. Слуцької, в Рогатині, закл. 1922 р. (ким?) при гімназії РШ.

30-й курінъ УУПЮ (хл.) ім. Маркіяна Шашкевича, в Бучачі, закл. 1922 р., (ким?) при польській державній гімназії.

31-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Софії Галечко, в Дрогобичі, закл. 1923 р. (ким?) з учнів учительського семинару.

32-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Олени Пчілки, в Тернополі, заклали 1922-23 р. Никифор Гірняк і Олена Мороз при гімназії РШ.

33-й курінъ УУПЮ (дів.) ім. Ольги Кобилянської, у Львові, закл. 1922-23 р. Стефою Пашкевич при гімназії і семінарії УПТ.

34-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Марусі Богуславки, в Бережанах, закл. 1923-24 р. Володимиром Бемком, при середніх польських школах.

35-й курінь УУПЮ (хл.) ім. сквм. Степана Тисовського, в Калуші, закл. Филимоном Біленьким, робітнича молодь.

36-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Ольги Кобилянської (у другому списку ім. Людмили Старицької-Черняхівської), в Дрогобичі, закл. 1922-23 р. (ким?) при семинарі СС. Василіянок (в іншому списку гімназія РШ).

37-й курінь УУПЮ (хл.) ім. полк. Дмитра Вітовського, в Самборі, закл. 1912 р. (ким?) при польській гімназії, відновив Стаж Грабовський 1922 р.

38-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Івана Смиценюка, Ямниця, селопласт, закл. 1925 р. (ким?), члени — сільська молодь.

39-й курінь УУПЮ (дів.) ім. (?), в Калуші, закл. 1925 р. Филимоном Біленьким, члени — міська молодь.

40-й курінь УУПЮ (хл.) ім. полк. Івана Черняти, в Конюхові, закл. 1924 р. (ким?) з сільської молоді (село-пласт).

41-й курінь (дів.) ім. (?) в Ямниці, закл. 1925 р. з сільської молоді (селопласт).

42-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Марка Вовчка, в Золочеві, закл. 1925 р. (ким?).

43-й курінь УУПЮ (хл.) ім. князя Олега Віщого, у Львові, закл. 1925 р. (ким?) при філії академічної гімназії, потім об'єднається з 7-м курінем, а число куріння передає куреневі УУПЮ в Бібрці.

44-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Лесі Українки, у Львові, закл. 1923-24 р. (ким?) при семінарі СС Василіянок.

45-й курінь (міш.) ім. Князя Святослава Завойовника, в Павелчі, закл. 1924-25 р. Филимоном Біленьким із сільської молоді (село-пласт).

46-й курінь УУПЮ (міш.) ім. Князя Буй-Тура Всеvoloda, в Стрию, закл. 1925 р. (ким?) з гімназійної молоді.

47-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Ольги Bassarab, у Самборі, закл. 1924 р. Марійкою Чиж з учнів середніх польських шкіл.

48-й курінь УУПЮ ім. (?) Сілець (подає І. Нинка) Синевідзько.

49-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Івана Богуна, в Тустановичах, закл. 1924-25 р. Петром Веприком, члени — робітнича молодь.

50-й курінь УУПЮ (хл.) ім. сквм. Остапа Вахнянина, Львів, закл. 1928 р. при Т-ві «Зоря», Василем Кархутом, члени — робітнича молодь, опікун куреня — Степан Гевак, голова т-ва «Зоря».

51-й курінь УУПЮ (хл.) ім. князя Святослава Завойовника, у Львові, закл. 1926 р. (через поділ 1. кур. акад. гімн.) Володимиром Яневом; 1927 здобув мистецтво у пл. краєвих змаганнях.

52-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Байди Вишневецького, у Львові, закл. 1926 р. (ким?)

53-й курінь УУПЮ (хл.) ім. полк. Дмитра Вітовського, на Левандівці, закл. (коли й ким?), члени — робітнича та гімназійна молодь.

54-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Олени Степанівни, в Тисмениці, закл. 1926 р. (ким?), члени — міська молодь.

55-й курінь ім. Григорія Сковороди Снятин, закл. Михайлом Бажанським в 1925 р. існував до 1929 р.

56-й курінь (хл.) ім. Петра Дорошенка, в Тисмениці, закл. 1926 р. (ким?), члени — реміснича молодь.

57 курінь УУПЮ (?)

58-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Тараса Шевченка, у Бориславі, закл. 1926 р. (ким?), члени — міська молодь.

59-й курінь (дів.) ім. (?), в Тустановичах, закл. 1926 р. (ким?) члени — міська молодь.

60-й курінь УУПЮ (міш.) ім. отамана Симона Петлюри, в Радивилові, закл. 1922 р. Лучканем члени — міська молодь.

61-й курінь УУПЮ (хл.) ім. полк. Івана Богуна, в Александрії, закл. 1923 р. Семенюком, Довгалюком, Бровським, члени — міська молодь.

62-й курінь УУПЮ (хл.) ім (?), у Володимири Волинськім, закл. 1924 р. Арсеном Річинським, члени — міська молодь.

63-й курінь УУПЮ (дів.) ім (?), Володимир Волинський, закл. 1924 р. Арсеном Річинським, члени — міська молодь. Потім: дівочий, міська молодь у Станиславові.

64-й курінь УУПЮ (?) ім. Отамана Симона Петлюри, Дивень, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

65-й курінь УУПЮ (міш.) ім. Дмитра Вітовського, в Озірній біля Зборова, закл. 1927 р. (ким?), члени — реміснича молодь.

66-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Марка Вончика, в Колоїмі, закл. 1926 р. з розділу 14-го куріння.

67-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Марти Борецької, в Дробичі, закл. 1926 р. (ким?), члени — учні української гімназії.

68-й курінь УУПЮ (дів.) ім. (?), Рівне Волине, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

69-й курінь УУПЮ (міш.) ім. (?), у Почасні, закл. 1924 р. Л. Малкушем, члени — міська молодь.

70-й курінь УУПЮ (хл.) «Степові Вовки», у Львові закл. 1926 р. Теодором Саляком, члени — реміснича молодь.

71-й курінь УУПЮ (міш.) «Вакаційний Курінь», Львів-Богданівка, закл. (коли?) Ivanom Klіinem, члени — робітнича гімназійна молодь.

72-й курінь УУПЮ (хл.) ім. отамана Симона Петлюри, в Луцьку, закл. 1926 р. Віталієм Турчиком, члени — гімназійна молодь.

73-й курінь УУПЮ (дів.) ім. (?), в Луцьку, закл. 1926 р. Поліщуківною при українській гімназії.

74-й курінь УУПЮ (хл.) ім. отамана Симона Петлюри, Дивень, закл. 1927 р. (ким?), члени — міська молодь.

75-й курінь УУПЮ (міш.) ім. (?), в Озірній, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

76-й курінь УУПЮ (хл.) ім. Тимоша Хмельницького, в Крем'янці, закл. (коли й ким?) при українській гімназії.

77-й курінь УУПЮ (міш.) ім. князя Олега Вітшого, в Угорниках (?), закл. (коли й ким?), члени — сільська молодь (село-пласт).

78-й курінь УУПЮ (дів.) ім. (?), в Крем'янці, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

79-й курінь УУПЮ (?) ім. (?).

80-й курінь УУПЮ (дів.) ім. Уляни Медведівни, в Перешиплі, закл. (коли й ким?), при дівочому інституті.

81-й курінь УУПІО (дів.) ім. (?), в Олександриї, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

81-й курінь УУПІО (хл.). ім. (?), в Олександриї, закл. (коли й ким?), члени — міська молодь.

82-й курінь УУПІО (хл.), ім. полк. Дмитра Вітовського, у Львові, закл. 1929 р. Юрієм Сінгалевичем, при Бурсі св. Йосафата.

83-й курінь УУПІО (міш.) ім. гетьмана Івана Мазепи, у Винниках, закл. (коли й ким?), члени (?).

84-й курінь УУПІО (хл.) ім. полк. Дмитра Вітовського, в Жовкові, закл. (коли й ким?), члени — міська та гімназійна молодь.

85-й курінь УУПІО (хл.) ім. (?), у Бродах, закл. (коли й ким?), при польській гімназії.

86-й курінь УУПІО (дів.) ім. (?), у Бродах, закл. (коли й ким?), при середніх польських школах.

87-й курінь УУПІО ім. (?), місцевість (?), закл. (коли й ким?), члени (?).

88-й курінь УУПІО ім. (?), місцевість (?), закл. (коли й ким?), члени (?).

89-й курінь УУПІО (хл.) ім. (?), в Саджаві, закл. (коли?) Грицем Салевичем, члени — сільська молодь (село-пласт).

90-й курінь УУПІО ім. (?), місцевість (?), закл. (коли й ким?), члени -- (?).

92-й курінь УУПІО (дів.) ім. Ольги Бассарараб, в Богородчанах, закл. (коли й ким), члени — міська молодь.

93-й курінь УУПІО (хл.) ім. полк. Морозенка, в Теребовлі, закл. 1930 р. Юрком Мохнацьким, при польській гімназії.

Після розв'язання Пласту на Волині в 1928 р. надано в рр. 1928-1930 деякі числа волинських курінів деяким галицьким, чим пояснюються два різні куріні під одним числом, але в різних місцевостях. Пам'ятаю добре, що 93-й курінь був останнім, який затвердила ВПК у Львові в 1930 р., невдовзі перед розв'язанням Пласту.

Крім вище названих курінів існували ще куріні підготовчі або й затверджені (чисел не пригадую) в таких місцевостях:

Волинь: кільканадцять курінів по містечках і селах на Рівенщині (деякі вже з числами), зокрема, Межи-

річ Корецький (два куріні), Клевань (два куріні), Гоща, Дермань, Степань та інші. Також у Ковлі, Горохові, Дигенсь та ін.

Галичина: понад 20 курінів було ще в таких місцевостях: Підгайці, Угорники, Білобожниця, Козова, Жовчів, Ходорів, Городок, Бібрка, Пустомити, Наконечне, Перемишляни, Підкамінь коло Бродів, Сянік, Никоновичі, Добромиль, Турка н. Стриєм, Галич, Підпечари, Отинія, Львів-Левандівка, Химнич, Городенка, Дібринків к. Рогатина, Добрівляни к. Стрия, Краків і ін.

Число надавала ВПКоманда у Львові, але куріні були підлеглі мабуть, від р. 1925, вже десятьом Обласним Пластовим Командам. Їх список див. у додатку.

Пласт на Волині

На цей час припадає також поширення Пласту на Волині. Перші відділи Пласту були організовані там після I-ї світової війни на основі галицьких підручників та зразків самою волинською молоддю.

Вже в 1923 р. були пластові відділи в Радивилові, Крем'янці, Олександрії. Бракувало спочатку тільки зв'язків з центром. Зв'язки наладила нова ВКП, виславши влітку 1925 р. перших своїх відпоручників на Волинь: Богдана Кравцєва та Андрія Охримовича.

На весну 1926 р. цей зв'язок ущільніла делегація у складі: Богдан Кравців, Осип Бойчук і Марія Охримович. Вони об'їздили волинський терен, перевірили діяльність існуючих уже курінів і дали ініціативу для заснування нових.

Пласт на Волині став серед моря комуністичних і московофільських впливів першою суто-національною організацією молоді при т-ві «Просвіта», але підпорядкував себе повнотою всім розпорядженням ВПК у Львові щодо діяльності та організації. Наладнано висилку волинської молоді до наших інструкторських пласто-

вих таборів на Соколі, притягнено до співпраці невеличкий гурток старших людей, серед них лікаря д-ра Арсена Річинського з Володимира Волинського та Василя Семенюка з Рівного. Пласт поширився там не забаром не тільки на шкільну молодь українських приватних шкіл, а й на сільську, далеко більше, ніж у Галичині, де село-пласт здобував собі право громадянства повільніше.

Волинь поділено на три нові округи: 7-у — Володимир Волинський, 8-у — Рівне (північний схід) та 9-у — Крем'янець (південна Волинь). На особливу увагу заслуговує пластовий осередок Олександрія біля Рівного, де заходами місцевого активу молоді (Семанюк, Боровський, Довгаль, Гаврилюк) організовано влітку 1927 р. в лісах 1-у стрічу волинських пластунів, що йшли відділами понад 100 км. пішки. Стрічу спостерігала весь час польська поліція. Вона розв'язала її на третій день її відбування.

До активніших пластових осередків на Волині треба зарахувати Володимир Волинський, Луцьк, Рівне, Крем'янець, Почаїв, Межиріч Корецький, Дивень, Радивилів, Олександрію, Клевань.

Ще при кінці 1928 р. адміністративна влада заборонила «Просвіті» провадити Пласт, та своїм заходом вона не вбila цих починків. Волинська молодь дедалі ширше вступає на національний шлях праці, а зв'язку з Пластом не припинила не тільки, доки Пласт у Галичині ще був легальний, а й пізніше. З курінних журналів на Волині слід згадати журнал «Скоб», що його видавала пластова молодь Луцька.

Пласт на Закарпатті

Великим кроком наперед було в цей час і нав'язання тісного зв'язку та підпорядкування ВПКоманді Пласту на Закарпатті. Відбуто це переважно через проф.

Леоніда Бачинського та його найближчих співробітників (проф. Остап Вахнянин трагічно згинув 1924 р.). Проф. Бачинський приїздив до Львова, і тут обговорювало й устійнювано організаційні зв'язки та спільні ідеологічні напрямки. Завдяки його вмілим заходам «Пласт» виділено з державної скавтської організації Чехо-Словаччини в окрему автономну групу під проводом т. зв. Пластової Команди в Ужгороді, на чолі якої став сам Бачинський. Пласт на Закарпатті різнився від галицького хібащо лише деякими відхилами в однострої та відзнаках, які були пристосовані до приписів державного скавтингу Чехо-Словаччини. Основні методи у вихованні й завдання праці були спільні.

Українську частину спільногого скавтського журналу «Пластун, юнак, черкес» виділено в окремий пластовий журнал «Пластун», друкований спершу правописом Закарпаття, згодом — спільним українським правописом. Зміст журналу узагальнився. Видавництво «Ватра» відразу прийняло цю плятформу, підпорядкувавши себе пресовому референтові Пласти.

Та зв'язок утримувано не тільки через пластову верхівку. Втягнуто до цього й пластову молодь безпосередньо. Влаштовувано стрічі галицьких та закарпатських пластунів у прикордонній смузі Карпат, на Говерлі або на Пікуї. З галицького боку організатором цих стріч був 5-й курінь УУСП «Довбушівці» з Станиславова. Висилано також галицьких пластунів до пластових таборів Закарпаття через «зелену границю». Закарпатські пластуни, свою чергою брали участь у наших таборах. Уся ця акція провадилася конспіративно. Раз пощастило навіть вислати цілу групу ст. пластунів (студентів вищих шкіл) на мандрівку по Галичині. Вони оглянули зокрема, Львів, побували по наших таборах, ентузіастично вітані нашою молоддю. На пам'ятку цього щільного єднання прийнято одне спільне (перше) пластове відзначення, т. зв. «Свастику заслуги», з емалі

в жовто-блакитних кольорах, що всередині на тлі лілєї з тризубом мала закарпатський герб — ведмедя. Свастику ношено на блакитній стрічці з жовтими випустками. Виконана вона була в Празі.

Та ідеальний час нейтречання чеської влади до пластової ділянки праці не тривав довго. Чеська влада дедалі більше почала «вглядати» в діяльність Пласту, а великий удар принесло Пластові видalenня з Закарпатської України педагогів, зокрема, таких чільних провідників Пласту, як Леонід Бачинський, брати Заклинські та ін. Дальше ведення Пласту перебрали на себе вже «автохтони», які не занижували розмаху-розвитку, проте їм довелося вести завзяту боротьбу з московофільським скавтингом ім. Духновича, а то й загально ліквідаційними замахами на Пласт з боку чеської влади.

Пласт на еміграції і зв'язки із закордонними уладами молоді

Значно поширився Пласт і на молодь західно-европейської української еміграції. Це були або діти українських політичних емігрантів з Великої України після здобуття її советами, або молодь галицька, що студіювала в європейських високих школах. До 1930 р. постали відділи в Празі, Подебрадах, Ржевніцах, Братиславі, Данцигу, Берліні, Krakovі, Zagребі. До 1924 р. ці відділи були досить вільно зв'язані з ВПК або з Пластом на Закарпатті. Щойно в 1924 р. ВПК увійшла в контакт із ст. пластуном Ярославом Івантишином, що опинився на студіях в Подебрадах. Йому доручено об'єднати всі пластові осередки на еміграції під проводом Української Пластової Команди, головою якої став він сам. В рр. 1924-1929 вона видавала свій інструкторський бюллетень «Вісти Української Пластової Команди».

Українська Пластова Команда, що тісно співпрацювала з Пластовою Командою в Ужгороді справно виконувала свою роля у як зв'язкового пластового інструктора власних відділів, а згодом і представника Пласти перед чужинцями. На емігрантські куріні перекинуто згодом увесь тягар репрезентації Пласти перед чужинцями і зв'язку з ними.

Найважливішо тут справою було, зокрема, нав'язання зв'язку з ІБ — скавтським інтернаціоналом у Лондоні. Ці намагання мали місце не тільки з ідеологічних міркувань про світове скавтське братерство, але виходили й з бажань поставити Україну, не зважаючи на програну війну, на рівному щаблі з іншими народами світу, або, через листування з чужинцями, пропагувати українську справу, прагнення до свободи, між найширшими колами світу.

Першою спробою такого контакту була висилка в 1922 р. С. Панчака, згодом, у 1923 р. меморіалу через Яремченка. Та вже на перші спроби сповіщено, що Пластові дадуть відповідь щойно після вирішення долі Галичини. Після приділення Галичини до Польщі в 1923 р. ВПК внесла (чи не в 1924 р.) знову прохання про прийняття, одержала, однаке, відповідь, що Пласт може бути допущений на спільній з'їзд усієї скавтської молоді світу т. зв. джемборі, чи до скавтського інтернаціоналу, тільки в рамках польської репрезентації.

Старання про прийняття до скавтського інтернаціоналу поновлено аж з нагоди чергового джемборі в 1929 році. ВПК вирішила тоді вислати окрему делегацію молоді на джемборі та кількох старших, щоб ужити заходи щодо прийняття до ІБ (ІВ — International Bureau — Міжнародне скавтське бюро — централя світового скавтингу).

Делегацію очолював сквм. Леонід Бачинський, у склад її входив, серед інших, ст. пластун Юрій Старо-

сольський. Делегації пощастило інсталювати себе в таборі на джемборі, влаштувати приготовану виставку пластових робіт та пропагандивної літератури про Україну. Делегація була прийнята секретарем ІБ і жінкою Бейден Повела, на руки якої вручено дарунки для її чоловіка. Але, поза пропагандивними успіхами, прийняття Пласту до ІБ не досягнуто. Делегація, однаке, виконала своє завдання, бо вже сама пропаганда української справи серед тисяч світової молоді і педагогів була метою поїздки. Пласт одержав знова відповідь, що він може бути прийнятий до «світового скавтського братерства» тільки в рамках державних скавтських організацій Чехо-Словаччини й Польщі.

З пластових курінів на еміграції вибивався курінь УУСП в Данцигу, що нав'язав зв'язки з німецькою організацією молоді, яка двічі висилала свої гуртки до Галичини: один раз у 1927 р., другий у 1928 р. У Перешиблі їх приймали наші пластуни, потім пластун Андрій П'ясецький опроваджував їх через Львів, Бережани (табір на Лисоні), Горгани й Чорногору. На Соколі відбулася спільніна ватра. Як реванж на ці відвідини ВПК могла вислати до таборів німецької молоді по декілька пластунів зі Львова і Данцигу.

З інших зв'язків можна згадати пропагандивну поїздку ст. пластуна Омеляна Тарнавського (сина генерала) до Латвії та Естонії в 1925 р. Подорож можна уважати цілком успішною.

Пласт у боротьбі за ідеологічні основи

Поки Пласт не виходив з рамок організації молоді юнацького віку, він користувався серед української спільноти повними симпатіями й визнанням. Хібащо тільки люди з застарілими поглядами, як от: «втягають молодь на скали, води», «голі коліна ведуть до ревма-

тизму», «замкнені в собі, як якісь масони» і т. п. старалися знецінити Пласт.

Але справа дуже змінилася, коли Пласт почав виростати з рамок виховної системи юнаків в організацію нового покоління, з своїм власним пластовим світоглядом. «В Пласті росте новий люд» — слова гимну почали здійснюватися. Тоді з різних сторін поведено наступ на Пласт.

Перші почали виявляти своє незадоволення з існуючих напрямних пластового виховання т. зв. ліві комунізуючі кола. Після невдалих спроб, з іхнього боку, погодити Пласт із світоглядом лівих кіл вони опанували невеличкий, проте впливовий та активний у Пласті гурток ст. пластунів з 5-го куріння УУСП і звідти повели наступ на Пласт. Пластові зроблено закид, мовляв, він повинен триматися рамок тільки виховної організації молоді до 18-го року життя. Пласт, мовляв, працює, зокрема, для здобуття Суверенної України, а це не-пластовий підхід, бо він впроваджує до Пласти політику. На їхню думку це було зайво, бо існує Радянська Україна!

ВПК притиском удалась до рішучої боротьби проти цих елементів, викриваючи їхнє політичне підложжя. Весь гурт незабаром опинився поза Плаством. Спаралізовано їхні впливи на молодь у юнацьких куріннях (переважно на Волині), і ця акція не залишила ніякого сліду чи впливу на дальший хід подій у Пласти.

Серйознішою проблемою стало ставлення Пласти до УВО, пізніше до ОУН, яка, як тоталістична організація, намагалася повести Пласт по своєму шляху або довести до його ліквідації. Доки діяла УВО і на початку існування ОУН відносини між Плаством та цими організаціями розвивалися без конфліктів. Згодом ОУН старалася підпорядкувати УУСП всеціло, а через них Пласт — своєму керівництву та ідеології. Гасла націоналізму, поширювані їхніми приклонниками у

Пласті, в деяких випадках різко суперечили основним пластовим ідеологічним засадам. Їхня тактика боротьби з окупантами була відмінна від пластової тактики. Конфлікт розгортається навколо таких пунктів: 1) організаційне підпорядкування Пласти проводові ОУН, 2) заперечування ваги лицарського та етичного виховання молоді, 3) втягання пластової молоді шкільного віку до терористичної акції.

Різко почали виявлятися ці тенденції після з'їзду ОУН в 1928 р. Боротьба була важка, бо ОУН була тоді в повному ореолі своєї слави. Пластуни ОУНівці почали ділитися: невеличка група виступила з Пласти, одна група залишилася для проведення своєї праці серед пластунів. Шкільну молодь заходилися втягати в терористичну акцію, не було майже ні одного процесу ОУН, в якому не виступала б як оскаржена пластова молодь. Журнал ОУН «Розбудова Нації» публічно хвалився в 1929 р., що весь Пласт опанований уже ОУН. ВПК засипувано листами, що містили закиди неправильної діяльності, коли вона противилася введенню «націоналістичних» гасел в організацію. Один із організаторів цього наступу на Пласт виявився пізніше провокатором польської контррозвідки (Ю. Дудко). Пласт не піддавався, він скрізь боронив свої ідеали. Але доля його як легальної організації була припечатана. Влітку 1930 р. згинув при збройному нападі ОУН на пошту під Бібркою ст. пластун Гриць Пісецький. Він поляг у повному пластовому однострої, що дало польській владі остаточний привід розв'язати УПУ (26 вересня 1930 р.).

Розв'язано Пласт у хвилині, коли розгря з ОУН у середині Пласти ще не була повнотою закінчена. Сталося це кілька років пізніше, під час існування вже нелегального Пласти.

Кінець 20-х років ХХ стор. важливий також посиленням клерикалізму. Прикриваючися авторитетом

Митрополита Шептицького, деякі молоді кола Католицької Акції бажали всеціло підпорядкувати собі всі вияви національного життя, зокрема й ділянку виховання молоді. Пласт, що в 20-х роках випровадив молодь від лібералістичного світогляду назад до Церкви ідею служби Богові, підпав під закид неправильної релігійної політики. Жонглювано такими закидами з метою впровадити на місце діючих пластових осіб своїх довірених, щоб так дати гр. кат. клирові внутрі Пластву особливий голос.

Але й ця імпреза, зокрема, змонтована на останньому Верховному Пластовому З'їзді в 1929 р., лишилася без впливу на хід подій у Пласті. Згодом тільки, коли Пласт уже став нелегальним, його лави полишили невеличкі гуртки ст. пластунів, посилюючи собою т. зв. КАУМ (Католицьку Акцію Української Молоді).

Намічена на 1-му Верховному з'їзді Верховна Рада ніколи й не почала своєї діяльності. Майже рік тривало, поки УКТОДОМ наважилося визнати ВПКоманду єдиною керівною установою Пластву і ухвалило для неї окремий правильник. З тією хвилиною вся влада законодатна та виконавча припала ВПК, а голова ВПК, проф. Северин Левицький, автоматично став головою Пластву, з титулом Верховного Отамана. Понад ВПК був ще тільки Верховний Пластовий З'їзд, який відбувався що два роки, а саме — 2-й з'їзд на переломі 1925-1926, 3-й на переломі 1927-1928, 4-й (останній за легального Пластву) 23. і 24. грудня 1929 р. Головою ВПК був завжди вибраний одноголосно проф. Северин Левицький. Разом з ним до ВПК кілька разів вибирали ст. пластуна Яніва, Ісаєва, Бойчука, о. Бучацького, Дарію Навроцьку. Д-р Олександер Тисовський міг повернутися до активної праці у Пласти вже в 1926 р., прийнявши на себе обов'язки 1-го заступника Верховного Отамана та референта діяльності.

Осередком пластового життя у Львові стала здобута в процесі з Ставропігійським Братством домівка на Бляхарській вул. ч. 9. Тут урядувала ВПК, тут містилися архів та музей, пластове постачання, тут була й домівка львівського коша. Чотири великих кімнати були щодня повні пластового гамору, праці. Тут що п'ятниці ВПК відбувала протягом кількох років свої засідання. Аж у 1929 р. комісарові Ставропігійського Інституту (москвофілі) знову пощастило виїхати Пласт із цієї домівки. Пластові куріні мусіли тоді шукати собі домівок по Львові. Центральні установи Пласти містилися у двох маленьких кімнатках Інституту ім. М. Лисенка (в партері за сценою). Тут і застало їх припинення діяльності всіх пластових відділів польською владою.

Про пластові табори, стрічі, з'їзди

З загальної діяльності Пласти слід ще відзначити широкий розвиток таборової акції. Крім тaborів на Соколі, що рік-річно виїзжали дедалі нові лави інструкторів, постали нові постійні таборові осередки в Манастирку біля Ісаакова над Дністром, де 10-й курінь УУСП «Чорноморці» кілька років поспіль організував під шатрами т. зв. «Водний табор», і в Підлютому, де команда УУПН мала під проводом о. Бучацького щороку по два табори новаків. Бережанський кіш мав кілька років поспіль знову табори в шаласах на горі Лисоні. Пластунки мали свої власні рівнорядні табори з власною окремою програмою заняття. При організації цих жіночих таборів, як і взагалі при організації Пласти, визначалися, поряд уже давніше виявлених пластунок, ще сквм. Дарія Навроцька та Кекілія Паліїв.

Золочівські пластунки і близькі до Золочева коші улаштовували свої стрічі на Маркіяновій Горі (Білій

Горі), де вправлялись у підготові й брали участь у Маркіяновому святі 1-го серпня кожного року. Стрийські пластуни влаштовували стрічі на Маківці. Львівський кіш брав участь і тут і там, а для себе влаштовував стрічі в день патрона Пласти св. Юрія на т. зв. Сагарі, в ліску за львівським Клепаровом, біля Голоска.

Загальні стрічі після Писаного Каменя відбувалися: 2-а стріча 1925 р. біля скель у Бубниці, 1926 р. — на горі Сокіл б. Підлютого з нагоди посвячення там пластового табору. Далі влаштування стріч, з огляду на перепони з боку влади, переведено на терени поодиноких округ і кошів.

Не менш інтенсивно зростали й мандрівні тaborи. Напочатку вони були головною метою дальших пластових краєзнавчих мандрівок. Пластові гуртки перебігали Карпати з півночі на південь, з заходу на схід. Особливо любленим тереном були дикі верхи Горганів, потім — Чорногора. Звичайно мандрівки виходили з Сокола і вели на захід на Маківку, на схід через Сивулю, Довбушанку в Чорногору або окремими стежками на південь у Закарпатську Україну, в її пластові тaborи.

Водний табір в Ісакові популяризував мандрівки по Поділлі каяками Дністром до Заліщик або пішки до печер у Кривчі й Більчу Золотому, до Зарваниці тощо.

Та на особливу увагу заслуговують мандрівки по Волині й Поліссі. З нагоди стрічі в Олександрії гуртки з Волині та Галичини перейшли вздовж і впоререк Волині. Незалежно від того «Лісові Чорти», а за ними й інші пускалися каяками та човнами по річках Стир та Буг до Прип'яті, ген аж до Пінська й Берестя, несучи в ці окраїнні терени не тільки вістку про Пласт, але й ідею та віру в українство. Зв'язкові з місцевим громадянством організатори цих мандрівок присвячували особливу увагу.

Коли брати сітку пластових тaborів за певне мірило поширення Пласту, то, наводячи перелік пластових тaborів у 1930 р., ми матимемо часткову картину стану Пласту в Галичині в 1930 р.

5 тaborів на Соколі:

- 1 інструкторський чол.
 - 1 інструкторський жін.
 - 1 пластунів-юнаків, учнів середніх шкіл.
 - 1 пластунок-юначок, учениць середніх шкіл.
 - 1 пластунів ремісників.
- 2 новацькі тaborи в Підлютому.
- 2 водні тaborи в Ісакові (1 чол. і 1 жін.).
- 2 тaborи юнаків і юначок в Пістині.
- 1 табір юнаків біля Маківки.
- 1 табір юнаків біля Мельниці.
- 1 табір новаків у Гориглядах біля Товмача.
- 1 табір новаків у Підгородцях біля Дрогобича.
- 1 табір юнаків біля Підлисся коло Золочева.
- 1 табір юнаків в Якторові біля Золочева.
- 1 табір у Перехресному.
- 1 табір сеньйорів в Підлютому.

Крім них — багато зголосивших у ВПК мандрівних тaborів по Галичині і Волині. У будові були в 1930 р. чотири нові пластові тaborові осередки: 1) Остодір біля Підлютого, 2) Стрільбичі біля Самбора, 3) Старява біля Хирова і 4) Перехресне в косівському повіті.

Улад Українського Пластового Сенъйорату (УУПС)

Організаційним завершенням пластового членства було укладення вимог пластового звання т. зв. скавтмастрів, себто старших людей у Пласти. Наприкінці

1929 р. постав новий пластовий улад, т. зв. Улад Українських Пластунів Сен'йорів, до якого мали належати всі ст. пластуни після закінчення 24-го року життя, і старші віком люди у Пласті, які не переходили Уладу Юнацтва та Ст. Пластунства, а жили за пластовими законами й працювали у Пласті. Навесні 1930 р. у Львові засновано 1-й його курінь ім. сквм. Степана Тисовського. Іменовано сквавтмастрами перших ст. пластунів і пластунок, верифіковано титули скавтмастрів, давніше надані пластовим зв'язковим та опікунам. Курінним цього першого куріння УУПС став сквм. Іван Чмола. Під його проводом відбувся влітку 1930 р. перший табір сен'йорів у Підлютому, де сен'йори від 25-го — 50-го року життя перейшли правильний тaborовий вишкіл та інструктаж у справі ведення пластових відділів. Учасників було 40 осіб, зокрема, з Волині та Закарпаття.

Організація пластової матеріяльно-фінансової бази

Слід відповісти на питання, звідки пластуни одержували грошеві та інші матеріяльні засоби на свої імпрези, на організацію на тaborи, на видавання, на власні однострої, шатра, човни, каяки тощо.

На славу Пластові треба сказати, що й з цього погляду в основному Пласт був незалежний ні від кого. Матеріяльні засоби здобував він із себе, з своєї праці. Пластовий заробіток лежав в основі матеріяльних здобутків Пласту. Завдатки пластової самозарадності треба шукати вже в перших роках діяльності УПУ, коли ще УКТОДОМ не могло допомогти Пластові. Згодом згадане товариство допомагало Пластові тільки правою охороною та відступленням своїх приміщень на пластову домівку.

Основи до розбудови пластового постачання й забезпечення відповідними засобами в-ва «Молоде Життя» дав в 1924-1925 рр. ст. пластун Богдан Стернюк. Після нього взявся за цю справу інж. Андрій Сербин, що вклав кілька років праці в організування матеріяльної бази Пласти. Він організував новий пластовий заробіток у формі пакування насіння, перцю та інших продуктів. Він виявив ініціативу до заснування у Львові кооперативи «Пласт», що передала на себе ведення пластового постачання, а крім цього — ведення відділу виробу порошків до печива, збірки анонсів тощо. Це давало значні прибутки на пластові цілі. Та не слід поминути й деяких Добродіїв Пласти, у цій ділянці, зокрема, Митрополита Шептицького, що цілком безкорисно відступив на будову пластового табору на Соколі, а згодом і на Остодорі не тільки відповідні парцелі, але так само й основний матеріял на будову.

В окремих місцевостях виникали гуртки т. зв. «Пластирият», що теж великою мірою причинювалися до охорони Пласти від переслідувань та до збирання матеріяльних засобів для діяльності Пласти. У Львові вилонився з Пласти й Пластирияту спеціальний комітет, що взявся до збірки на закуп уладження «Пластового Дому». Душою цієї сприяні був і тут інж. Андрій Сербин та притягнуті ним до цього діла люди. Завдяки пластовій активності гроші на цю мету плили дуже щедро. Американські емігранти, зокрема, спричинилися до цієї збірки дуже активно. Діло купівлі було вже близьке до реалізації, вже підшукано у Львові відповідний об'єкт, як усе внало з-за розв'язання, точніше — припинення організації пластових відділів.

Одним з перших т. зв. «Добродіїв Пласти», що їх Пласт відзначив «Свастикою вдячності», були Митрополит Шептицький, д-р Модест Каратницький (голова УКТОДОМ), о. Мітр. Тит Войнаровський, лікар д-р Ми-

хайло Вербінець, проф. д-р Кирило Студинський та інші, що в тій чи в іншій формі допомогли Пластові видатним робом.

Розв'язання Пласту в Галичині

Уся діяльність Пласту в 1924-1930 рр. відбувалась у важких умовах національної боротьби та переслідування його польською владою. Шкільна влада не зміняла свого негативного становища до Пласту. Дирекції окремих українських шкіл мусіли розв'язувати пластові відділи один по одному. В 1930 р. Пласт існував лише в кількох школах. Молодь інших шкіл, не зважаючи на заборону, належала до Пласту на власний риск.

Але й Пласт при УКТОДОМ був тут і там заборонений. Усі пластові домівки, табори, мандрівки, стрічі тощо стояли під строгим поліційним контролем. Не раз цілий табір, цілий мандрівний гурток потрапляли до тюрми. У домівці ВПК у Львові відбувалися часті труси, збирано акти та інші матеріали, як от шатра тощо. Проти чільних пластових діячів ведено роками карні процеси, щоби їх тероризувати.

Пласт на Волині заборонено вже в 1928 р. В Галичині сталося це два роки пізніше. Втягнення пластунів у терористичну акцію ОУН прискорило розв'язання легального Пласту в Галичині.

За доби т. зв. «пацифікації», коли було придушено весь український культурний рух у Галичині, 26 вересня 1930 р. Українському Краєвому Товариству Охорони Дітей і Опіки над Молоддю і всім школам доручено розпорядження про безумовне, цілковите розв'язання всіх українських пластових відділів, а одночасно відбуто арешти головних пластових діячів, труси та конфіскацію пластового майна. Арештовано, зокрема, сквтм. Івана Чмолу та його співробітників у Яворові, а також

окружного зв'язкового д-ра Михайла Вербенця в Рогатині.

Найгірше відзначився дрогобицький староста, який арештував окружного зв'язкового інж. О. Левицького, сквм. М. Іваненка та ін., а, крім того, кільканадцятьох ст. пластунів. Їх, скутих, як злочинців, вивезено до тюрем у Самборі. Проти інших розпочато процеси, слідства. Пластові архіви, музей, знамена тощо пропадали в поліційних архівах. Канцелярію ВПК у Львові частково врятовано, (зокрема, пластові прапори та центральний архів). Після смерти ст. пластуна Г. Пісецького під Бібркою їх заховано чисто інтуїтивно. Ворог мав наміри розв'язанням Пласти вбити пластову ідею, а відірванням від улюбленої пластової організації покарати українську молодь.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

НА ТВЕРДОМУ ШЛЯХУ ПЛАСТОВОЇ ІДЕЇ

Перші рішення після розв'язання Пласту в Галичині

Розв'язання Пласту в Галичині не сталося несподівано. Після розв'язання Пласту на Волині й після трагічної смерти ст. пластуна Гриця Пісецького, що згинув як учасник ОУН під Бібркою в повному пластовому однострою влітку 1930 р., можна було сподіватися супроти Пласту важких репресій.

Та все ж удар був дуже важкий, поготів, що цим разом він упав на самий центр тодішнього Пласту. Уся легальна побудова організації завалилась, а з нею й дотогочасні, десятиріччями вже випрацьовані, легальні форми й засади пластової діяльності. Арештами, трусиами й конфіскаціями нам порвано організаційну сітку, позбавлено упорядкованої матеріальної бази. Лише один великий адут був непорушений — високий моральний рівень усіх пластунів, від новака до скавтмастра.

У першу вже хвилину Верховна Пластова Команда видала тайний наказ до всіх пластових команд Галичини не розв'язувати своїх відділів, а до всіх пластунів (-нок) — не вважати себе звільненими від присяги і тільки тимчасово припинити пластову діяльність. ВПК так само ухвалила, що вона себе не розв'язує і бере далі відповідальність за ведення Пласту. До ведення її агенд вибрано т. зв. «Виконавчий Виділ» для зв'язку з

низовими пластовими відділами і т. зв. «Ліквідаційну Комісію» для легального заступництва назовні, для оборони й допомоги арештованим, збереження зацілого від поліційного розгрому майна, завідування таборовими будівлями тощо.

Тим часом ведено підготовчі праці, складано проекти, як повести справу далі.

Перше активне рішення було — заснувати видавничий кооператив, «Вогні» для видавання журналу та книжок у пластовому дусі. Це виконано негайно, і 1-е число журналу «Вогні» вийшло вже за 4 місяці після розв'язання Пласти.

Перше активне рішення було — видавання журналу та книжок у пластовому дусі у видавничій кооперативі «Вогні». Це виконано негайно, і 1-е число журналу «Вогні» вийшло вже за 4 місяці після розв'язання Пласти.

Третє активне рішення — приступити до організації пластового таборування. Фірму для цієї справи дало за того жахливого пацифікаційного періоду Українське Гігієнічне Товариство, завдяки голові бл. п. д-ра Маріяна Панчишина. Два роки відбувалися табори на Соколі і табори новаків під керівництвом о. сквм. Бучацького, -- як «Кліматичні оселі» цього товариства.

Всі ці перші розпорядження ВПК виконано одно згідно. Та найосновніші питання, чи має Пласт далі існувати як окрема, від жадної партії ні організаційно, ні ідеологічно незалежна організація, зустрінула, на жаль, міцний спротив Організації Українських Націоналістів (ОУН), яка тоді мала великі впливи між ст. пластунами. Усі спроби компромісового полагодження були безуспішні. Проти рішення ВПК приступити до ведення нелегального Пласти як самостійної організації значна частина ст. пластунів (-ок) за деякий час полишила Пласт на велику обопільну шкоду. Ми дале-

кі від того, щоб брати чужі заслуги на себе. Однаке з визнанням супроти Пластву мусимо ствердити, що пластуни-націоналісти відограли особливу роль в розвитку ОУН, виявляючи там великих провідницькі вартощі й моральну стійкість. І тому ми схиляємо голови перед величчю смерти таких членів Пластву і ОУН, як от Пісецький, Білас, чи пізніше колишніх пластунів, як от Косак, Шухевич, Ребет, Бандера та інші.

Майже одночасно полишила ряди Пластву невеличка група пластунів, що орієнтувалася на інші організації, не бажаючи наважуватись на нелегальну працю. Між ними була й маленька група пластунів, що значно скріпила (тоді легально діючий) ново-католицький рух у Галичині, підсилюючи його молодим, у Пласти вихованним активом.

Нові форми організації праці

Після виходу з Пластву всіх цих груп залишилася невеличка, в порівнянні з станом у 1930 р., група людей, вірна пластовій організації, але вільна вже від внутрішньо-пластових розходжень щодо цілей та завдань і тактики пластового руху.

Спочатку зформовано «Виконавчий Виділ», декомплетований сецесіоністами. Згодом, на конференції в таборі на Соколі (Карпати) в р. 1934, замінено вибрану ще в 1929 р. Верховну Пластову Команду кількасобовою колегією під назвою: П л а с т о в и й Ц е н т р . Періодично перевибирався або доповнювався через кооптацію, він проводив пластовим рухом у країні та закордоном.

Цьому ж Пластовому Центрові у Львові підпорядкувався відразу пластовий рух на Закарпатті та Команда СУПЕ в Празі — з своїми відділами по всіх

більших містах Європи, як от Krakів, Данціг, Берлін, Відень, Париж. У Чехо-Словаччині та Франції було вже по кілька відділів у провінціяльних містах, у більших скупченнях української еміграції.

До нелегального Пластву належали, властиво, тільки сеньори і ст. пластуни (-ники). Юнацька та новацька молодь в основному була тільки керована, і в сітку тайного Пластву входили хібащо тільки одиниці з юнацької молоді. Усю молодь скеровано в існуючі шкільні, спортивні, краєзнавчі та подібні організації, де вони часто утворювали самостійні секції.

Цілі й завдання залишились незмінні. Згодом впроваджувано пластові іспити. Головною методою виховання були, отже, табори, повнотою ведені на давній пластовий лад. Звичайно в таборах закінчувано певну частину пластового виховання, започатковану особистим впливом та працею повнотою втасмничених або пластовою пресою, до якої слід зачислити журнали для молоді «Вогні», «Шлях молоді», що виходили в рр. 1930-1939 у Львові, і «Молоде Життя», що виходило у Празі як продовження львівського «Молодого Життя».

Пластові табори в новій дійсності

Таборове життя в рр. 1930-1939 нелегального Пластву не тільки не послабло, а й наздоганяло згодом осяги останнього року легального Пластву в Польщі. Не диво, бо табори були головним осередком масового впливу на молодь. У цей час не тільки виникли нові табори, але й надано більше уваги доборові та виконанню виховних завдань таборового життя. Табори ж являли собою також найбільш захисні місця для відбування конференцій пластового проводу, наладнання

організаційної сітки та перепроваджування пластових проб.

Спочатку приступлено до будови будівлі під табори новаків на Остодорі к. Підлютого в Карпатах. Площу під оселю й частину матеріялу дарував при великій допомозі о. мітрата Тита Войнаровського Митрополит Андрей Шептицький. Тому цю оселю названо його ім'ям. Закінчено будівлю в р. 1932 і в тому році й посвячено її при великій участі українського громадянства, зокрема пластунів. Рік-річно перепроваджувано через цей табор 150-200 новаків (-ок). Пл. сквм. о. Олександр Бучацький і 15-й курінь УУСП «Орден Залізної Остроги» були ввесь час там аж до року 1939 провідниками.

Відновлено так само й табори на Соколі, які після початкової депресії почали знов кипіти тим буйним життям, що й до 1930 р. Відновлено заходами куріння «Чорноморці» водні табори над Дністром. Але виникли й інші нові осередки: табір у Старяві б. Хирова на Лемківщині і «Гуцульські табори» під шатрами біля Космача. Табір у Старяві — це була велика будівля (поверхова) з широкою площею на підгір'ї, особливо до гідна для новаків. «Гуцульські табори» — був вищий ступень таборування, що вимагав від учасників більших моральних і фізичних зусиль. Його закінчували звичайно юнаки (-чки), що мали переходити до ст. пластунів (-ок), і заразом і до тайного Пласти.

Усією цією таборовою акцією керувала т. зв. «Комісія Виховних Осель і Мандрівок Молоді», КВОМ, організована навесні 1933 р. Правильники для неї уклав переважно Дрот (проф. д-р Олександр Тисовський), головою її був пл. сен. проф. Гнат Павлюх. Вона організувала табори так само на Гуцульщині, Лемківщині, Бойківщині і навіть на Волині та Полісі.

Участь у «Дорості Рідної Школи»

Усі ці заходи спершу охоплювали здебільшого тільки шкільну молодь. Та для поширення пластового руху також і на молодь позашкільну, приступлено в 1936 р. до широкої масової праці на терені Галичини в т. зв. «Доріст» при т-ві «Рідна Школа». Сталось це, зокрема, завдяки прихильному ставленню до Пласти голови РШ д-ра Маркіяна Панчишина. Схему давньої пластової організації і пляну виховання пристосовано до вимог масового легального руху молоді. Правильники та матеріяли уклав знову переважно Дрот.

Цією новою організацією керувала окрема Комісія доросту РШ, утворена з давніх пластових провідників з УУПС і УУСП. Для цього «доросту» почато видавати новий популярний двотижневик «Шлях Молоді». Протягом одного року ця організація нараховувала до 7 000 членів, виховуваних у пластовому дусі.

Та вже після однорічного існування організацію розв'язала польська влада (в 1937 р.). Не зважаючи на це «Шлях молоді» виходив аж до війни 1939 р.

Кооператив «Пласт» на новому етапі розвитку

Господарсько-фінансовою базою всього пластового руху був тоді переважно кооператив «Пласт» у Львові, який, підлягаючи спеціальним охоронним кооперативним законам, не був розв'язаний у 1930 р. і тому провадив далі свою працю аж до 1939 р., коли його насильно ліквідувала вже советська влада. Душою його в рр. 1938-1939 стала, поряд із сквтм. А. Сербином, сквтм. Цьопа Паліїв. Поруч ней працювали в цьому кооперативі інші ст. пластуни (-ки) що були активні й у Пласті.

У порівнянні з 1930 р. кооператив значно поширив свої аганди. Постали нові виробничі відділи й варстти, відкрито другу крамницю у Львові та станиці продажу в провінціяльних містах. З нього Пласт мав загальний виряд таборів, бо індивідуально купували, як і давніше, самі пластуни-таборовики за свої власні гроші. З кооперативу черпали гроші на урухомлення видань, на будову та адміністрацію таборових будинків тощо.

На будову таборів, переважно Остодору, обернено ще й залишки «Фонду будови пластового дому», які нашій ліквідаційній комісії пощастило охоронити від поліційних трусів.

Кооператив «Пласт» відіграв ще одну роль: його не залишили пластуни-сесесіонери, і тому на його терені доводилося з нагоди закупів чи загальних зборів зустрічатися з ними і тим самим не поривати останніх зв'язків.

Праця і значення кооперативу «Вогні»

Ідеологічним керівником осередком був, однаке, ввесь цей час кооператив «Вогні» у Львові. Видаваний ним журнал для молоді «Вогні» перетворився восени 1934 р. в «Ідеологічний журнал нового покоління», в якому з'ясовувано напрямки пластового руху в рр. 1931-1939.

Матеріал, вміщуваний у цьому журналі, був перед тим обговорюваний на колективних бесідах при нагоді спеціяльних рефератів. Тут формувалися тези до викладу пластової ідеології служби Богу та Батьківщині, знаходжувано відповіді на запити, як ставитися до партійного довкілля, що ні на хвилину не переставало атакувати ззовні наш рух.

Для молоді віку юнацтва засновано новий журнал-місячник «На сліді», який за редакцією Уляни і Юрія Старосольських став одним із кращих журналів молоді, які знає наша пластова історія. Не зважаючи на нищення його частими конфіскаціями, цей журнал видавано аж до вибуху другої світової війни.

Тези, випрацювані тоді в журналі «Вогні», виявилися доцільними не тільки на тодішній час, а й на майбутнє. До них повернулися в 1945 р. багато й тих, що тоді проти них боролись. Основніші з них:

1. Непорушність морально-етичних зasad у вихованні молоді.
2. Невтігання молоді в партійно-політичне життя.
3. Незалежність Пласти від будь-якої політично-партійної чи конфесійної організації.
4. Пластовий демократизм проти тоталістичних замахів на Пласт зправа чи зліва.

Безпосередньо ці й подібні тези не були новиною. Вони правили за основу пластового руху взагалі. Але в цей час треба було в Пласті й поза Пластом за них боротися і, що найважливіше, вміти їх обґрунтувати та обороняти. Одночасно треба було й підкреслити «революційне» значення генези та дії Пласти на протилежність до «консервуючого» характеру скавтингу серед інших держав-народів, зокрема англійського. Пласт мусівстати також ланкою організацій, які мали здати українську державу та рівність з іншими народами.

Не диво, що тоді пластунів називано «групою Вогнів». В аспекті історичного розвитку Пласти доба «Вогнів» (1931-1939) це час міцної кристалізації пластового світогляду, коли не пластова хустина чи короткі штанці, а моральна стійкість і пластовий світогляд відрізняли пластина від непластина.

У конфлікті з товариством «Орли»

Ще один конфлікт треба було тоді побороти. Почався він, мабуть, у 1934 р. Із кіл т. зв. Католицької Акції у Львові вийшов проект закласти товариство молоді, подібне до Пластву, але таке, що мало б стати підбудівкою цієї конфесійної організації. Вони звернулися й до пластового проводу з пропозицією взяти участь в цій новій формaciї. Уже з перших переговорів стало ясним, що Пластові не по дорозі з організаторами та провідниками цього руху, які майже всі були непластунами і які дотеперішньою своєю діяльністю не давали жадної гарантії зберегти самостійність і незалежність пластових ідеологічних основ.

Це нове товариство постало під назвою «Орли» і наслідувало зовнішні форми пластової організації. В дійсності воно мало завдання, подібні до завдань чисто конфесійно-католицьких «Марійських дружин», до яких, як до чисто релігійних організацій, вступ для пластунів був завжди цілком свободний і нічим не обмежений.

На міжнародній арені

З боку деяких українських політичних діячів того часу мали місце заходи легалізувати Пласт у польської влади. Вони, однаке, не могли дати жадного успіху, бо Пласт міг приймати тільки таку форму легалізації, яка давала б йому ту повну пластову незалежність, що її він мав до 1930 р. А тим часом поляки були далекі від такого ставлення до пластової проблеми. Польське суспільство тоді страждало на шовіністичну тоталістичну недугу. «Зв'йонзек гарцерства польського» як максимум своїх «поступок» вніс у свій статут одну точку, в якій дозволялося «рускей младзежі» вступати до окремих польських гарцерських дружин. І тому Пласт у

польської влади був тоді тільки відламом «українського націоналістичного руху» і, як такий, був заборонюваний і переслідуваний.

На міжнародному терені наші заходи для оборони Пласти не зазнавали успіхів із-за постанов статуту скавтського Інтернаціонального Бюро — ІБ, в якому повні права визнавано тільки державним скавтським організаціям. Пласт у Польщі не мав і не міг мати вступу до «Зв'йонзку гарцерства польського» і тому, хоч і висилав свою молодь на кожне джемборі, а своїх делегатів на інтернаціональні скавтські конференції, — робив це більше для пропаганди української справи на інтернаціональному терені, ніж для здобуття конкретних успіхів у прийнятті до ІБ.

В 25-річчя Пласти

У 1936 р. припадало 25-річчя існування Українського Пластового Уладу. Цю нагоду використала Команда СУПЕ в Празі для популяризування Пласти серед свого й чужого громадянства. Однаке, їй Галичина використала цей вельми догідний момент для поставлення проблеми перед очі свого громадянства.

Спеціальний комітет провів широку кампанію «за Пласт», організував у Львові пластову історичну виставку і академію, в усіх осередках молоді відзначено цю подію спеціальними імпрезами, зокрема — пожертвовано пластове таборництво. Ця подія дала великий притілив молоді до Пласти, не зважаючи на те, що був час, коли польська влада посилено добиралася до Пласти, розв'язуючи, зокрема, організований Пластом «Доріст» РІШ. Повернулося тоді до Пласти багато й тих давніх ст. пластунів (-ок), що були від нього відступили.

Пласт на Закарпатті

Тим часом Пласт на Закарпатті виконував своє історичне завдання перевести масу української молоді Закарпаття від світогляду «автохтона» до вершин національної свідомості модерного українця. Динаміці його розвиткових тенденцій не могли перешкодити ні заходи чеського центрального уряду (що виявили себе в усуненні чи не всіх учителів «неавтохтонів» з Закарпаття і в насаджуванні «етимології» та штучної мови), ні московофільський, т. зв. «руssкий» Бой-Скавтинг ім. Духновича.

Маси української молоді, вихованої в Пласті, твердо стали наприкінці 30-х рр. на національні засади і вславили себе в 1938 р. в змаганні до здобуття національної української мети, несучи при цьому жертви крою й життя. Окремий нарис повинен доповнити ці мої короткі слова про вагу Пласти та його майже 20-річний розвиток на славній українській «Срібній Землі».

Після коротких днів національної свободи й важкої боротьби Карпатська Україна опинилася в обіймах мадяро-гітлерівської окупації. Пласт і тут мусів закінчити своє легальне існування.

Союз Українських Пластунів Емігрантів (СУПЕ)

Організація СУПЕ провадила свою діяльність аж до весни 1938 р. За цей час на команді його лежали два завдання: а) репрезентувати й боронити Пласт на інтернаціональному полі і б) поставити організацію Пласти перед усіх більших скупчень української еміграції, передусім в Європі. Обидва завдання СУПЕ виконав блискуче. Його головною заслугою й була висилка українських пластових гуртків на всі інтернаціональні джемборі 30-х років, а також заходи до прийняття Пласти

до ІБ та меморіали до нього у справі розв'язання Пласти в Польщі. Хоч усі ці заходи практично були безуспішні, проте вони відограли важливу історично-пропагандивну роль. Інтернаціональний скавтський світ почав поволі звикати до участі українських пластунів серед свого кола (хоч тільки як надзвичайних гостей) і до їхнього жовтоблакитного прапора (хоч вивішувано тільки в підтaborі цих «екзотичних гостей»). Подібне історично-пропагандивне значення мали й заходи та меморіали до ІБ про прийняття в члени і у справі розв'язання Пласти в Польщі.

Але й друге завдання Команди СУПЕ, яка щорічно переобирається на з'їздах СУПЕ, виконано. В усіх більших скупченнях української еміграції Європи постали пластові відділи, спочатку ст. пластунські, згодом новацькі та юнацькі.

Спершу до Пласти приступила високошкільна молодь, раз-у-раз та, що була вже перейшла юнацьке пластування в Галичині або на Закарпатті. Тим робом постали куріні УУСП в Празі, Подебрадах, Данцигу, Берліні, Відні, Загребі та Krakovі. Згодом виникли новацькі та юнацькі відділи серед еміграції у Чехо-Словаччині, Франції та Югославії.

В Чехо-Словаччині були такі осередки: Подебради, Модржани, Прага, Братислава і інші. Молодь цих осередків брала часом участь в інтернаціональних джемборі, влаштовувала мандрівки по Закарпатті, а то й по Галичині, провадила літні табори, видавала журнали.

СУПЕ вів ще й жваву видавничу діяльність, видавючи періодичний бюллетень «Вісті Команди СУПЕ», а, крім того, видавав далі загально-пластовий журнал «Молоде Життя», заборонений у Польщі. Цей журнал читала не тільки молодь СУПЕ й Закарпаття, але його нелегально поширювали серед молоді Галичини та Во-

лині, де він викликав захоплення і підтримував віру в безпереривність пластової традиції. Окремий гурток УУСП «Україна» видавав пластові підручники про впоряд і таборування.

Окупація Чехо-Словаччини гітлерівськими військами знищила й тут уже на початку 1938 р. легальний Пласт, ще перед опануванням Франції та Югославії.

В 30-х рр. виникло у Франції кілька пластових осередків серед нової політичної та робітничої еміграції, з центром у Парижі. Посеред них працювала, зокрема, як юначка, потім як ст. пластунка дочка бл. п. отамана Симона Петлюри, Леся, яка в часі німецької окупації Франції померла від сухіт через еміграційні злидні. Ці осередки часто влаштовували свої літні тaborи, серед іншого й над морем у Нормандії. Друкованим органом пластового руху у Франції були окремі пластові сторінки в тижневику «Тризуб», що виходив у Парижі до 1939 р.

Наприкінці 30-х рр. була поширилась пластова організація в Загребі (з куріння УУСП «Перелетні») і в кількох осередках української еміграції в Югославії. Вони виступали як окрема українська група на югославському джемборі в 1938 р. Пласт на тому терені почав відогравати роль національно-освідомлюючого чинника серед еміграції, що була підпала під денационалізуючі впливи білогвардійських російських організацій та югославського оточення. Вони були пильними покупцями наших львівських журналів «Вогні» і «На сліді». Поклада край їхній діяльності гітлерівська окупація Югославії під час 2-ї світової війни. До ліквідації Пласти в СУПЕ спричинилось так само й масове переміщення української еміграції, як наслідок майже повного завойовання Гітлером Європи та його розпорядень щодо винищення або закріпачення української нації.

До 1942 р., отже, Пласт як легальна організація був у цілій Європі, поділеній тоді між двома тоталітарними системами: советською та гітлерівською, ліквідований. Треба було шукати нових шляхів для його провадження в новій тоталітарній дійсності.

Пласт за мор'ями

Єдиною країною серед тих, де була еміграція і де ще свободно міг би розвиватися Пласт, був «Новий Світ» — Південна та Північна Америка. Специфічні умови життя нашої еміграції в Новому Світі і неможливість спрямувати й туди зусилля для організації Пласту, спричинили те, що в жадній з тих країн Пласт не розвинувся як окрема національно-незалежна організація.

Наша молодь у країнах Нового Світу вступала або одинцем до національно чужих для неї скавтських організацій, або, більшою мірою, була взагалі чужа пластовій ідеї.

Єдині серйозні спроби виділити українську скавтську молодь в окремі українські відділи або вести в них національно-освідомлюючу роботу були тільки у США та Канаді. Так у США вже в 20-х рр. мала місце перша спроба (в Нью-Йорку) утворити відділ українських скавток, яких і названо пластунками. Та ці спроби, пожавлені принараджими емігрантами-пластунами (сен. Марія Кекіш, член ВПР у Львові, пл. юнаки, брат і сестра Присташі), не дали видатних успіхів. У Канаді почались аналогічні спроби 1929-1930 рр., коли з нагоди збірок на будову Пластового Дому ВПК нав'язала зв'язки з канадською еміграцією, що несподівано жваво була відгукнулася на цю акцію. Деякі відділи т-ва «Січ» постановили навіть приступити до заснування самостійних пластових відділів, спроваджуючи зі

Львова потрібну пластову літературу. Розв'язання Пласту припинило розбудову пластових відділів у Канаді. Зусилля Пластового Центру треба було спрямувати на інші ділянки. Виділення скавтів-українців в окремі відділи і тут не відбулося.

Брак відповідних матеріалів під руками не дає мені змоги докладно з'ясувати, як виявляли себе американські та канадські скавти-українці посеред скавтських союзів цих країн і в середині власного українського громадянства. Один факт можу, однаке, навести, хоч, мабуть, треба бути обережним, щоб з цього одного факту виводити якісь загальні висновки.

У рр. 1937-1938 гетьманнич Данило Скоропадський обізджав США та Канаду з метою скріплення гетьманського, а то й загально-національного руху в тих країнах. Його поїздка місцями перетворювалася, завдяки старанням нашої старої еміграції та особистості гетьманника, н авелике загальноукраїнське піднесення, в якому, зокрема, відогравала ролю скавтська молодь українського походження. У м. Детройті напр., гетьманнич вітав відділ бл. 20 пластунів під проводом «сотника пластунів» п. Мусійчука. У деяких місцевостях гетьманнич мусів промовляти до молоді «українського походження» по-англійськи. Він підкреслював потребу пам'ятати про рідний край батьків, про обов'язки супроти нього, ставлячи за приклад, гідний наслідування, Пласт у Галичині і ролю ірляндської молоді в ірляндському ресорджименто.*

Під час вибуху 2-ої світової війни

Важкі обставини для існування й розвитку Пласту в цілому світі не були ще останньою пробою для ди-

* Див. «За Україну, подорож Д. Скоропадського», Едмонтон, 1938, стор. 82.

наміки його розвитку. Цей час настав з моментом вибуху 2-ї світової війни, у вересні 1939 р. Воєнні дії в Польщі припинили негайно всі легальні вияви українських установ, зокрема, й тих, на які спирався Пласт. Більш того, з вибухом німецько-польської війни пішли з великою хвилею гнаних до концтаборів конаючої Польщі і пластові активісти: д-р А. Річинський (Володимир Вол.), проф. Іван Чмола (Дрогобич), д-р В. Кархут (Крем'янець), брати Юрко та Андрій П'ясецькі (Львів) і багато інших.

Спочатку здавалося, що західні українські землі потраплять у німецькі руки. Мало хто міг сподіватися, що ці землі будуть розрізані кордоном гітлерівсько-советської дружби, який по німецькому боці залишив тільки Лемківщину та Підляшшя, тоді як Галичина й Волинь осталися під советами. На німецький бік могла, в останню хвилину, часто вже після устійнення кордонів, податися частина того пластового активу, який з різних причин не міг легально жити під советською окупацією. Діючий Пластовий Центр залишився у Львові. Відповідно до нових обставин і завдань переформовано у вересні 1939 р. Пластовий Центр, а тактику застосовано відповідно до назриваючих нових обставин. Розвиток Пластву в цих двох окупаціях ішов різними шляхами.

Пласт у зустрічі з советами

Дійсність советського панування була для Пласту практично загалом чимсь цілком новим. Совети прийшли в західні землі України у другій половині вересня 1939 р. і почали відразу свої заходи так, наче збирались назавжди тут зостатися. Паном ситуації стало непереможне НКВД, що притисном узялося до нищення всього українського національного життя.

З перших місяців уже почалися арешти і заслання українського національного активу. Заледве повернулися наші з польського концтабору, який розпався при ліквідації Польщі як держави, аж ось їх послали на Сибір, де вони досі пропадають без вісти. Тим способом ми втратили скви. Л. Річинського, Михайла Горбового, згодом Івана Чмолу та інших. Про віднову організацій, що до того часу були легальними формами вияву Пласти, не було й мови. Пласт мусів діяти виключно як конспіративна організація. Його праця в тих роках відбувалася в порозумінні з тими українськими групами, що підготовлювали загальноукраїнський резистанс. Усі українці національного табору утворювали тоді, без огляду на партійну чи конфесійну принадлежність, одну велику однозгідну громаду, хоч, з тактичних поглядів, Пласт діяв як окрема організація під проводом свого Пластового Центру.

Не час сьогодні вказувати на окремих пластунів і на ролях, яку вони виконували. Стверджуємо тільки, що в тій жорстокій дійсності боротьби не тільки за життя, але й за добру смерть, кадри людей, що були виховані у Пласті, відограли особливу роль.

Наслідки цієї спільнотної праці були очевидні. На базі праці попередніх поколінь та організацій новітнього резистансу західні українські землі повнотою спромоглися затримати своє внутрішнє обличчя, не тільки не заторкнуте, здавалося б, «неподоланими» зусиллями чужої українству ідеології та фізичної сили, але й загартоване до дальшої боротьби за свої ідеали. Під час виходу з земель Західної України в 1941 р. совети могли наочно ствердити, що їхні дволітні намагання оволодіти цим краєм були засуджені на повну поразку. Вони не спромоглися знайти навіть невеличкої групки людей, щиро їм відданіх.

Без силій люті треба приписати той терор, застосовуваний на землях Західної України особливо під час

відходу советів, якого жертвою впали десятки тисяч українців, зокрема, пластунів. В останні дні побуту со- ветам пощастило ліквідувати наш пластовий центр майже в цілості, хоч і не пощастило розконспірувати його. Він упав жертвою поголовної відповідальнosti українського громадянства за активні виступи проти відступаючих советських військ, що їх витискали переможні війська другої тоталітарної системи, гітлерівства, яке насувалося на наші землі новим окупантам — уже й без вивіски визволителя.

Пласт у «Генерал-Губернаторстві»

Дещо інакше розвивалося українське життя в 1939-1941 під німецькою окупацією в Польщі і в крайніх теренах західно-українських земель Лемківщини та Підляшшя. Ці землі були тоді з національного по-гляду найбільш відсталими серед областей західно-українських земель. Але в момент їх окупації німцями опинилося на цих теренах поважне число свідомої ін-телігенції з інших українських земель. З пластового активу опинились тут нечисленні одиниці, що з різних причин мусіли податися радше під німецьку окупацію, ніж під російську. Не було також на цих окраїнах і сприятливого ґрунту під пластову роботу, зокрема, з-за браку пластової традиції з давніших літ. Пласт існу-вав був тут тільки в Сяноці та Ярославі, і то ще в рр. 1912-1914. Польська дійсність у 1918-1939 рр. не дала змоги розвинути тут пластової дії понад рівень по-чаткових праць.

Німці у своїй хитрій політиці в рр. 1939-1941 допу-стили на цих землях певну свободу, яка проявилася, зокрема, у дозволі організувати молодь під назвою «Ку-ріні молоді» в рамках українського громадського чин-ника, т. зв. Українського Центрального Комітету —

УЦК. До цього Комітету ввійшли, серед інших, і керували деякими його відділами чинники політичні, які тоді репрезентували український конспіративний резистансовий рух. Вони мали повний вплив на організацію та ведення Відділу молоді при УЦК, що вів ці «куріні молоді».

Німецька тодішня дійсність і добір людей до проводу «Відділу молоді» спричинили те, що в основному виховання молоді на пластових ідеалах не мало місця. Незалежно, однаке, від загального напрямку «Відділу молоді» деякі низові клітини його, де опинилися колишні пластуни-активісти з групи «Вогнів», більшою або меншою мірою були ведені на базі пластової традиції: Сяніччина (М. Іваненко, о. Б. Ганушевський), Ярослав (Л. Бачинський), деякі табори на Холмщині (Сергій Костецький) і, може, ще де-не-де. Та організування цих окремих зусиль під один пластовий провід тоді на цих теренах не відбулося. Хоч і як ми можемо жаліти, з пластової точки зору, що такий стан існував, мусимо, однак, визнати, що ця «толерована» німцями організація, «Куріні молоді», яка поширилася досить масово, мала завдяки позапластовому й пластовому ідейному, жертвеному активові великий і вирішальний у майбутньому вплив на загально-національне активізування та освідомлення мас молоді, для якого працювати в польській дійсності було дуже важко, а часами й цілком неможливо.

Пластовий Центр у Львові мав про ці події тільки принаїдні вістки через кур'єрів з рядів пластунів. Вони з великими труднощами і наражаючи своє життя переходили кордон, бережений тоді вартою НКВД. Деякі з цих кур'єрів втратили при цьому життя, деякі, свою чергою, пропали досі без вістки, перехоплені вартовими й собаками НКВД.

Умови національної дійсності

Нацистсько-советська «приязнь» не тривала довго. У червні 1941 вибухнула німецько-советська війна, яка, ведена швидкими темпами, мала наслідком уже влітку 1941 окупацію німцями України по Дніпро, а згодом і її всієї. Українське громадянство «звільнених» українських земель сподівалося спершу, що німецька політика, яка підступно в рр. 1939-1941 висувала наперед український елемент у т. зв. старому губернаторстві, застосує ту саму тактику на всіх українських землях і дастіть і на інших територіях України ті самі можливості життя, що й у старому губернаторстві. На цьому тлі народився акт 30 червня у Львові. Та незабаром усі переконалися, що в німецькій політиці — під впливом перших успіхів у советсько-німецькій війні — прийшли до виключного голосу й сили ті кола, які були за цілковите перетворення України на німецьку колонію.

Для всіх стало ясно, що український резистанс мусить раніше чи пізніше змірятися й з цим другим окупантам і, в разі його перемоги, боротися з ним так само запекло, як і з нівелюючим усе українство московським комунізмом. Ішлося тепер про застосування відповідної тактики в боротьбі слабо ще вишколеного й організованого українського резистансу проти двох окупантів.

Суперечності в поглядах позначилися досить скоро в лавах українського резистансу, різко й нетерпимо. До цього ще доєднався трагічний факт рр. 1939-1941 у старому губернаторстві — розкол найсильнішої української політичної організації ОУН на дві групи, т. зв. «мельниківців» та «бандерівців», що призвів до кривавих поодиноких, а часом і масових розправ.

На такому тлі довелося діяти і пластовій групі в рр. 1941-1944, аж доки побиті німці посунули знову на захід, а їх місце зайняли «старі знайомі» — червона армія та московський комунізм, що цим разом захопив усі українські етнографічні землі.

Як тільки восени 1941 р. німці виявили своє грабіжницьке наставлення до України і численними фактами засвідчили це по широких її землях, перед українським резистансом постало питання добору відповідної тактики супроти них. Ясно було, що й супроти них український резистанс мусить виступити, як і проти советів. Між окремими політичними групами йшло тільки про те, коли саме треба виступити проти німців збройно.

І в цьому питанні Пласт став, правильно чи неправильно, після численних нарад і глибоких розважань, однозгідно на сторону тих груп, які старалися використати ще німців, поки це давалося, для збереження й вишколу (навіть боевого) своєї юнацької молоді для пізніших дій.

І хоч пластові шляхи в той час знов розійшлися з шляхами деяких резистанських груп, що стояли за негайну боротьбу на двох фронтах, Пласт давав своїм боєздатним членам повне й вільне право вибору. Деякі члени вступили до організованої в 1943 р. УПА, вносивши туди (вже навіть за словами мемуаристів УПА) свій випробуваний моральний стаж, а навіть і форми та засоби пластової організації боєвих відділів УПА. В разі потреби вони були готові віддати своє життя у жертву за свободу нації.

Найболячішим ударом для Пласту в цей час була смерть сквм. Андрія П'ясецького, пластового організатора, публіциста й поета, члена Пластового Центру одночасно члена Українського Уряду 30. VI. 1941 р. Німці розстріляли його у Львові взимку 1942-1943.

В добу т. зв. Українського Краєвого Комітету

Як тільки німецька війська зайняли Львів, відбулася на початку липня 1941 р. у Львові конференція пластового активу, на якій реконструйовано Пластовий

Центр, розгромлений відступаючим НКВД, з'ясовано загальне становище і намічено напрямки найближчої діяльності. Вирішено, зокрема, з огляду на німецьку дійсність не розконтріювати себе, а й використати приналідні можливості легальної праці, спираючись на факт, що німці спершу толерували український громадський чинник. Так було, зокрема з «Українським Краєвим Комітетом» під проводом д-ра Костя Паньківського, що діяв на всю східню Галичину. При цьому комітеті виник також т. зв. Відділ молоді, який пощастило обсадити завдяки втручанню Митрополита Шептицького людьми з пластової групи. Заходом цього відділу вже влітку 1941 відбувалися літні табори молоді в с. Бруховичі коло Львова, ведені повнотою за зразком Пласту і з чисто пластовим вихованням. У цих таборах зібрано було молодь із цілої «звільненої» Галичини, у них відбувалися й наради провідного пластового активу.

Той же відділ молоді почав і організацію українського спортивного життя, за участю пластових активістів. Усі заходи створити на цьому етапі німецької окупації також «толеровану» німцями організацію молоді масовішого характеру не мали, однаке, успіху.

У той час Пластовий Центр намагався створити об'єднання усіх таких українських груп, які з партійно-політичних мотивів бралися також за організацію молоді. Відбулися заходом і під проводом людей з Пластового Центру кілька конференцій представників «мельниківців», «бандерівців» і позапартійних визнаних спортивних відділів. Спочатку здавалося, що об'єднання всіх груп українського резистансу бодай на відтинку молоді дасть успіх. Та коли справа була майже доведена до кінця, проід однієї партійної групи відкликав своїх представників і приступив до організації виключно власної організації молоді «Січ». Після ви-

явлення німцями свого дійсного обличчя, наприкінці літа 1941, вона була ними ліквідована, а решта пішла у підпілля.

З огляду на невдачу переговорів Пласт мусів піти на організацію молоді і свого життя власним шляхом. Це було конечно тим більше, що в тодішньому українському партійному житті виникли методи, далекі від боротьби на пластових засадах чесної гри («фер»), методи насильства, а навіть кривавого терору. Загальне становище ускладнилося для Пласту, коли на початку 1942 р., після довгих і різних переходів, німці розв'язали Українську Національну Раду, в якій було чимале число людей пластового виховання і до якої входив і представник Пласту. Німці підпорядкували доти самостійний Український Комітет на Галичину УЦКомітетові у Krakovі, точніше — перетворили згл. замінили його на клітину цього Комітету. УЦК намагався навіть перенести всі свої агенди до Львова. На певний час вплив Пласту на Відділ молоді був цілком по slab. На місце призначених Українським Комітетом людей прийшли з Krakova люди УЦК, яких пластове виховання молоді не цікавило, як це вони й засвідчили в рр. 1939-1941.

Виховна Спільнота Української Молоді (ВСУМ)

На початку літа 1942 р., після кількамісячної перерви, Пластові пощастило знову здобути вплив на Відділ молоді УЦК і навіть згодом поширити його на інші ділянки українського життя. Через своїх людей Пласт домігся й деякого впливу на шкільний відділ УЦК і професійну організацію українського вчительства, т. зв. «Об'єднання Українських Учителів». Це давало Пластові спроможність мати у своїй праці з боку цих установ визначну допомогу. З цією хвилиною УЦК досяг

«толерування» нової організації молоді, що спершу охоплювала тільки Галичину, але згодом мала бути поширена й на дальші землі України. Німці прийняли до відома тільки короткий правильник цієї організації, весь зміст маленький, однаке, властивий в цю організацію пластова група, яка повнотою перейняла провід у свої руки.

Цю організацію, якій надано назву «Виховна Спільнота Української Молоді», скорочено ВСУМ, побудовано за пластовим зразком, і напрям виховання та форми були суто пластові. Введено поділ на куріні трьох уладів за віком, введено приречення на головні обов'язки і закон, подібний до пластового. Словом, бракувало тільки зовні слова «Пласт». Усередині ж і це було введено. Гурткова система виховання, певна елітарність, виключення всіх познак тоталізму були також характеристичні для цієї організації.

Для здійснення цієї організації проведено кілька вищокільних таборів впорядників та зв'язкових, зокрема, табір вищого типу впорядниць та зв'язкових, у Криниці влітку 1942 р., проваджений за зразком сеньйорського табору в Підлютому р. 1930.

Незабаром сітка гуртків та курінів ВСУМ вкрила терен Галичини. Таборова акція ВСУМ огорнула була в рр. 1942-1943 широкі кола молоді вже не тільки Галичини, але й Лемківщини, Холмщини та Підляшшя. Осередками таборування тоді були Брюховичі, Старява, Сокіл-гора в Горганах і великий табір у Пасічній коло Надвірної в Карпатах.

Для потреб ВСУМ змонтовано видання періодичних обіжників з інструкціями і матеріалами проб. Друковано також місячник «В дорогу», що виходив у Львові за редакцією д-ра Юрія Старосольського протягом рр. 1942-43. Цей журнал спромігся завдяки зручності його керівників зберегти ні одним виступом несплямлене чесне українське й пластове обличчя.

Харитативна діяльність пластунок

У цей час Пласт, радше — його жіночі відділи цілком включилися в харитативну службу для потребуючих жертв жорстокої війни. Перша потреба виникла при несенні допомоги полоненим українцям, кол. членам червоної армії, що тисячами гинули в німецькому полоні з голоду й від заразливих хвороб. Правда, в жорстокій нацистській дійсності в зasadі було майже неможливо дійти до таборів полонених. Полонені були вже заздалегідь призначені на масову загибель. Але й тут принагідно мали місце винятки. Зокрема, короткий час було дозволено українцям-полоненим з таборів на лінії Бугу повернутися на Україну. Групи докраю виснажених, заражених тифом і червінкою кол. червоноармійців тягнулися два-три місяці всіма шляхами на схід. УЦК організував для них за допомогою всього українського громадянства допомогу утворенням харчових пунктів та санітарної допомоги. Зокрема, такі перехідні санітарні пункти для заразно хворих були у Львові.

Наши пластунки включилися негайно в цю службу, несучи, з нараженням свого життя, хворим на тиф і червінку допомогу. Були при тому й смертні жертви, зараження тифом, зокрема кол. опікунки пластовик курінів у Перешиблі, пл. сен. Ольги Ціпановської, що попри старий уже вік, давала приклад неустримої харитативної служби. Тоді ж помер і кол. начальний лікар Пласти, сен. д-р Володимир Вербенець, до смерті повнотою зацікавлений справами Пласти.

З-за воєнних дій і катастрофальних злив на весну 1942 р. населенню Карпат і Підкарпаття загрожувала масова голода смерть. І тут була організована допомогова акція у формі влаштування харитативних пунктів і масового переселення дітей із загрожених теренів у заможніші повіти Галичини. В цю акцію включилися

наші пластунки, в керівних і виконавчих органах (Цьопа Паліїв, Фалина Любінецька, Ірина Хойнацька, Куринь передових старших пластунок та ін.). Ця акція дала великі успіхи, рятуючи населення від голоду. Десяткам тисяч української дітвори вона дала не тільки змогу належно відгодуватися в домах наших, готових на жертву, селян заможніших повітів, а й культурно-виховну опіку.

Коли знову відбулися сутички українського резистансу з німецькими гестапівцями й почали падати перші жертви, члени Пласти несли лікарську й загальносанітарну допомогу. Вони давали також пораненим бійцям місця склону для лікування. Одне слово, Пласт поспішав по своїй змозі з своєю допомогою всім, хто потребував його харитативної служби, не оглядаючись при тому ні на партійну приналежність, ні навіть на часом вороже наставлення потребуючого до Пласти.

Пласт за вишкіл боєвих кадрів

Безперечно, Пласт вів свою працю серед молоді не тільки в ім'я загальнолюдського харітас, але й пам'ятаючи, що виховувана ним молодь мусітиме знов незабаром стати в лави діючого резистансу. Цим були пройняті всі засоби виховання Пласти: проби, тaborи, виховні інструкції. І тільки виходивши з цього погляду, Пласт вирішив вислати свою боєздатну молодь у кадри т. зв. дивізії «Галичина», якою німці хотіли бодай частково зміцнити свої сили на східному фронті.

«Ідем по військовий вишкіл і зброю» — це було гасло львівського куріння передових (ст. пластунів) ВСУМ, коли вони всі поголовно під проводом свого курінного інж. Степана Куриловича залишали організований ними пластовий табір у Пасічній влітку 1943 р., щоб вступити на новий шлях. З ними прощалися сотні зібраної

в таборі юнацької та новацької молоді під звук три-вожних верблів у крикаво-золотих вогнях карпатських смолоскипів.

Не для бою за німецький райх, а з кличем «Бог і Батьківщина» прощалися з ними пластунки, вішаючи їм на шиї срібні медалики з Матінкою Божою по одній, а з пластовою лілесею, переплетеною тризубом, з другої сторони. Доля цього кадру пластунів — це й доля дивізії «Галичина», що згодом стала в 1944 р. 1-ю Дивізією Української Народної Армії. Частина їх перейшла після боїв на німецько-советському фронті в Галичині у з'єднаннях німецької армії до УПА, частина подалася з штабом дивізії на захід: Словаччина — Австрія. Там її роззбройли альянти у травні 1945 р. і вивезли в більшій частині до Ріміні в Італії, згодом, 1947 р., до Англії. Деякі, як, напр., лікар д-р Юрій Олесницький, що загинув у лавах УПА в Бережанах, уже ніколи до пластових шатрів не повернулись.

Зате цілком інакше стояла справа зв'язку Пласту з організованими німцями відділами юнаків та юначок. Відступаючі зі сходу німці вирішили виявити ще останній спротив червоній армії вже на самому кордоні свого райху або принаймні близько нього. Для того вони мобілізували всі свої резерви з тилу. Їхнє місце мала зайняти німецька та чужоземна молодь юнацького віку, перебираючи обслугу протилютунської оборони і санітарної та телефонної служби в тилу. Проти цієї рекрутатції нашого юнацтва виступило все без винятку українське громадянство. Тоді вони фальшем і терором почали самі «добровільну» рекрутатцію, яка у наслідку дала їм понад 10000 українського юнацтва. Після короткого вишколу німці поставили цих юнаків та юначок до чинної служби. Ці хитроощі принесли їм успіх ще й тому, що вже тоді почалася була масова евакуація українського населення від наступаючих совєтів на захід. Молодь, ідучи з своїми батьками на захід

у велике невідоме, воліла вибрати службу при «юна-
ках», ніж працю на бомбованих альянтами фабриках
та копальнях райху.

Коли стало ясно, що рекрутатія не спиниться, ви-
могою хвилини виявилось організувати по спромозі опі-
ку над цією масою українського юнацтва, розкинутого
по всім закуткам райху. За цю справу взявся Й. Пласт.
При рекрутатії німці обіцяли молоді золоті гори, мож-
ливість студій, культосвітню опіку і т. д. Та, провівши
її проти волі всього українського громадянства, німці
й не думали виконувати в основному свої обіцянки. У
хаосі подій можна було, однак, тут і там організувати
опіку, відповідно до енергії, сприту та жертвенности
людей, які взялися за цю працю, і відповідно до на-
строїв команд т. зв. «Люфтгау», до яких ця молодь
була приділена. До кожного «Люфтгау» пощастило при-
ділити одного нашого священика, до деяких навіть і
окремого референта, що здійснювали релігійно-мораль-
ну і культурно-освітню опіку.

У віденському «гау» пощастило зібрати майже всі
розметені групи юнаків в одне місце у Лінці, де й орга-
нізовано для них гімназію.

На зустріч новим подіям

Рік 1944 був знову важливий новими подіями. Під
натиском червоної армії німці відступили не тільки з
східніх областей України, але покинули й усі західно-
українські землі. 19 липня совети увійшли у Львів,
потім переступили Карпати і зайняли Закарпаття. Ще
в останню хвилину німці захоплювали під виглядом
примусової евакуації сотні тисяч української людності
з собою для праці у райху. Багато українців, своєю чер-
гою, воліли невідому еміграційну долю, ніж життя під
советським пануванням. Боездатна частина українського

населення йшла в підпілля, поповнюючи лави УПА для збройної боротьби проти тепер уже одного окупанта.

Перед Пластом виникла також дилема, що діяти тепер. Пластовий Центр дав своїм членам свободу вибору: подаватися на захід чи залишатися в рідному краю для далішої боротьби. Можна сказати, що Пласт поділився на дві половини з тим, що більша частина Пластового Центру подалася на захід, розраховуючи на скоро падіння німців і на неминучі конфлікти західніх альянтів із своїм тимчасовим союзником — советами.

Останніми заходами діяльності пластового активу була опіка над «юнаками», вивезеними до райху для протильтунської оборони, а чи фізичної роботи по фабриках і селях, здебільшого в південній Німеччині і Австрії. У березні й квітні 1945 р. альянські війська почали займати райх. Проти сподівань совети зайняли і Берлін, і Відень, дозволено їм зайняти і Тюрингію. Уже в останню хвилину масі українських утікачів, і вивезених примусово довелося тікати від совєтської окупації на захід.

Як тільки альянти зайняли весь райх і проголосили своє військове управління, а в рамках його першу свободу для німецького населення, Пластовий Центр на еміграції, що опинився в Баварії, а з ним одночасно окремі члени Пласту в Австрії та південній Німеччині постановили улітку 1945 р. приступити до віднови Пласту як легальної вже організації в новій дійсності.

Дальша доля пластового руху, на Україні і закордоном, не входить тим часом у програму нашого нарису, і тому на цьому закінчуємо.

Закінчено цей нарис у шпиталі в Авгсбурзі восени 19. грудня 1948 року.

Сірий Лев

ДОДАТОК

ОРГАНІЗАЦІЙНА ЕВІДЕНЦІЯ УПУ ЗА ОКРУГАМИ
В РР. 1920—1930

ГАЛИЧИНА І ВОЛИНЬ

1-А ОКРУГА «ПОГРАНИЧЯ» — ПЕРЕМИШЛЬ

ОПК 1930: Т. Поліха, Л. Бачинський.

1. Перемишль	6 ю., 10 ю., 80 ю., нов., ст. пл.
2. Никонковичі	підг. ю.
3. Добромиль	підг. ю.
4. Сянік	підг. ю. 1920—1922 і 1930.

2-А ОКРУГА «ОСЕРЕДНЯ» — ЛЬВІВ-ОКРУГА

Окр. зв.: д-р В. Кархут, 1930 р.

1. Золочів	15 ю., 86 ю., ст. пл.
2. Броди	85 ю., 86 ю., ст. пл.
3. Сокаль	9 ю., 14 ю., ст. пл.
4. Жовква	84 ю.
5. Бібрка	43 ю.
6. Яворів	17 ю.
7. Пустомити	підг. ю.
8. Наконечне	підг. ю.
9. Перемишляни	підг. ю.
10. Підкамінь к. Бродів	підг. ю.
11. Винники к. Львова	83 ю.

3-А ОКРУГА «ВЕРХОВИНСЬКА» — СТРИЙ-ДРОГОБИЧ

Окр. зв. до 1928 р. М. Середницька, потім ОПК: інж. Остап, М. Іваненко, О. Веселій ст. пл.

1. Стрий	5 ю., 46 ю., 8 ю., 16 ст., 17 ст., 2 ст. нов.
2. Конюхів	40 ю.

3. Синевідзько Вижне	58 ю.
4. Дрогобич	17 ю., 27 ю., 31 ю., нов., 6 ст.
5. Борислав	ст. пл., ю.
6. Тустановичі	48 ю., 59 ю., ст. пл.
7. Турка	підг. ю. 1920—1922 і 1930.
8. Самбір	37 ю., 47 ю.

4-А ОКРУГА «ДНІСТРОВА» — СТАНИСЛАВІВ

ОПК: Гнат Павлюх, Галля Аксентій

1. Станиславів	11 ю., 12 ю., 16 ю., 23 ю., нов., 5 ст. пл.
2. Галич	ю.
3. Калуш	35 ю., 39 ю.
4. Тисмениця	ю.
5. Ямниця	41 ю., 42 ю.
6. Богородчани	92 ю.
7. Саджава	89 ю.
8. Павелче	45 ю., нов.
9. Підпечери	підг. ю.
10. Бучач	30 ю.
11. Отиня	підг. ю.
12. Надвірна	ю.
13. Олеша	підг. ю.

5-А ОКРУГА «ГУЦУЛЬСЬКА» — КОЛОМІЯ

Окр. зв.: — Горбовий Михайло, проф. Шипайлло Роман

1. Коломия	13 ю., 19 ю.
2. Косів	25 ю., 26 ю., нов.
3. Химчин	підг. ю.
4. Городенка	підг. ю.
5. Снятин	55 ю. (до 1929).

6-А ОКРУГА «ПОДІЛЬСЬКА» — ТЕРНОПІЛЬ

ОПК: д-р Вербенець, д-р Гірняк, Ліда Кудрик, ст. пл.

1. Рогатин	21 ю., 29 ю., ю. рем., нов.
2. Тернопіль	28 ю., 32 ю., 4 ст., 11 ст.
3. Бережани	24 ю., 34 ю., 9 ст.

4. Чортків	20 ю.
5. Білобожниця	підг. ю.
6. Козова	підг. ю.
7. Підгайці	ю., ю.,
8. Озірна	75 ю.
9. Теребовля	93 ю.
10. Зборів	65 ю.
11. Дібринів	підг. ю.

**7-А ОКРУГА «ЗАХ. ВОЛИНСЬКА» --
ВОЛОДИМИР ВОЛИНСЬКИЙ**

Окр. зв. до 1930 і далі: д-р Л. Річинський

1. Володимир Волинський	62 ю., 63 ю.
2. Ковель	підг. ю.
3. Горохів	підг. ю.

8-А ОКРУГА «СХІД. ВОЛИНСЬКА» — РІВНЕ

Окр. зв.: Семенюк

1. Рівне	67 ю., 68 ю., ст. пл.
2. Олександрія	61 ю., 81 ю., ст. пл., нов.
3. Луцьк	72 ю., 73 ю.
4. Дивень	ю., нов.
5. Межиріч Корецький	ю., ю.
6. Клиven'	7 ю., 7 ю.
7. Степань	підг. ю.
8. Гоща	підг. ю.

9-А ОКРУГА «ПІВД. ВОЛИНСЬКА» — КРЕМ'ЯНЕЦЬ

Окр. зв. Яро Гладкий

1. Кремянець	77 ю.
2. Почаїв	69 ю.
3. Радивилів	60 ю.
4. Берестечко	підг. ю.
5. Осторіч	підготовчий.

10-А ОКРУГА «ЛЬВІВ — МІСТО»

Окр. зв.: Володимир Врецьона

Осередок міста: 1 ю., 2 ю., 3 ю., 4 ю., 7 ю., 33 ю.,
 44 ю., 50 ю., 51 ю., 70 ю.,
 71 ю., 14 ТШ.
 1 ст., 3 ст., 8 ст., 10 ст., 12 ст.,
 14 ст., 15 ст., 25 ст.
 1 сен., нов.

СЕКРЕТАРІЯТ ВЕРХОВНОЇ ПЛАСТОВОЇ КОМАНДИ
Львів, Бляхарська, 11/І
Ч. 140/15

З В І Т
ВЕРХОВНОЇ ПЛАСТОВОЇ КОМАНДИ*)

як Секції «Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю» про свою діяльність за час від 6-го квітня 1924 р. до 21-го грудня 1925 р. й про стан Українського Пластового Уладу з кінцем 14-го п.р. року зладжений на підставі звітів поодиноких рефератів Верховної Пластової Команди.

ЛЬВІВ
Грудень 1925

ЗВІТ
Голови В.П.К. на 2-й Верховний Пластовий З'їзд
22 грудня 1925 р.

Вибрана на 1. Верховнім З'їзді В.П.К. уконститувалася негайно в слідуючий спосіб:

Голова: Скм. Северин Левицький,
Заступник: ст. пл. Богдан Кравців,
Секретар: ст. пл. Роман Мармаш,
Скарбник: ст. пл. Ірена Макарушка,
Реф. організації: ст. пл. Петро Козарний,
Реф. діяльності: ст. пл. Стефанія Коренець,
Реф. новаків: ст. пл. Ростислава Демчук,
Реф. преси і пропаганди: ст. пл. Богдан Кравців,
Постачання: ст. пл. Роман Мацюрак.

*) Стиль і правопис зберігаємо за оригіналом.

В.П.К. приступила негайно до праці. Ненормальні обставини в У.П.У. і поза ним, серед яких вибрано В.П.К., організаційні недомагання викликані головно смертю бл. п. скм. Степана Тисовського, фінансове банкроцтво пресових агенд, нездоровий антаґонізм між «молодими» і «старими», що так гостро зазначився на 1. З'їзді, а вкінці початки наступу різних влад на наш Улад товаришили першим сходинам В.П.К. при Домініканській вулиці.

На З'їзді вибрано рівночасно й В.П.Раду, яка мала між іншим:

1. Заступати назовні У.П.У.
2. Наладнати зв'язок із чужомовними Скавт. Уладами світа,
3. Посередничити між Товариством охорони дітей і опіки над молоддю, а У.П.У.
4. Випрацювати повний правильник Верховних Пластових Властей.

Та ледви до 22 травня 1925 р. себто 1 і $\frac{1}{2}$ місяця існувала В.П.Р. Силою факту мусіла В.П.К. стати одиночним Верховним органом У.П.У. Головний Виділ Т-ва ох. дітей, який довго не хотів признати резигнації В.П.Р. вкінці уступив і признав В.П.К. аж до часу З'їзду Верховним органом У.П.У. Рівночасно затвердив Виділ правильник Верховних Пластових Властей зладжений Комісією, що складалася з передставників Головного Виділу, В.П.К. і В.П.Р. На підставі цього правильника скликано і ведеться отсю проараду (ІІ. Верховний Пластовий З'їзд).

Склад В.П.К. змінявся дорогою кооптації дуже часто. Факт, що до В.П.К. крім С. Левицького ввійшли самі студенти (ки) У.В.Ш. не впливав додатно на справність В.П.К. мимо цього, що не бракувало ні доброї волі, ні справности, ні праці. Конечна потреба виїзду за границю або арешти деяких членів В.П.К. гамували її діяльність. Досить сказати, що нині виступає з вибраних 6. квітня 1924 р. тільки три члени і то один був вже півтора року заграницею. На їх місце В.П.К. кооптували все нових членів і то знова зпоміж студентів (ок) У.В.Ш., бо старші громадяни з малими виїмками (Др. Олена Степанів-Дашкевич, та Проф. Савина Сидорович) не бажали приняти обов'язків реф. В.П.К.

Незабавом по виборі В.П.К. пішли з усіх сторін репресії на У.П.У. Заборона зразу ношення відзнак із національними емблемами зачалася від «приватних» виступів професора руханки в сокальській гімназії, а скінчилася загальною забороною львівської Кураторії носити відзнаки з тризубом. Небавом шкільна Кураторія звільнила двох Українців — Професорів у Сокалі із посад, 12 пластунів (ок) усунула зі школи, а оба сокальські полки розвязала за участь у національних обходах. Ще літом 1924 р. видано Кураторією заказ пластовим відділам шкіл зноситися із позашкільними пл. кругами. Рівночасно політичні власти вели безпереривну боротьбу із косівськими полками, низчачи їх матеріально конфіскатами майна і морально арештами, трусами і доносами.

В виду сего наступу на самостійність, незалежність, а головно цілість У.П.У., В.П.К. мусіла приступити негайно до видання ряду пл. правильників, якіби протидіяли всім сим ворожим затіям, або хочби їх ослаблювали. Видано отже ряд пл. організаційних законів.

1. Великі пластові відділи — «пластові полки» переорганізовано в малі Курені під проводом відданих пл. справі опікунів, зглядно звязкових, яким надано більші права, щоби обмежити зносини пл. молоді з вищими пластовими властями.

2. Зате піддано сих звязкових під нашу виключну залежність і поставлено до них високі вимоги в області пл. знання законом про звязкових та скавтмастрів.

3. З огляду на заборону зноситися зпоза шкільними пл. кругами треба було також переорганізувати Кошові Команди в напрямі обмеження числа членів для легшого орудування ними. При законі про Кошові Команди пішла В.П.К. за духом часу, касуючи можність інтерпретації давного пл. закона про Кошові Команди, що пластунка не може стати кошовим Отаманом. Однак рівночасно узaleжнено вибір Кошового Отамана від $\frac{2}{3}$ голосів усіх присутніх членів.

4. Щоби зносини із В. П.К. улекшити та в дечому віддати право ініціативи більшим пл. осередкам, поділено Га-

лицьку Пластову Область (район діяльності Т-ва Ох. дітей)
на 6 Округів:

1. П о г р а н и ч н и й — Перемишль,
2. О с е р е д н и й — Львів,
3. В е р х о в и н с к и й — Стрий,
4. Д н і с т р о в и й — Станиславів,
5. Г у ц у л ъ с к и й — Коломия,
6. П о д і л ъ с к и й — Бережани, потім Тернопіль.

На чолі Округа стояла Окружна Пластова Команда, вибирана на тих самих основах, що В.П.К. Там однаке, де такого вибору не можна було провести, назначувала В.П.К. окружного звязкового.

Та тут давався відчувати все брак людей, які вмілиби зеднати нас із курінем, не наражуючи при тім курінів.

5. Правильник Верховних Пластових Установ завершує перебудову організації. Змінювати його без порушення цілої організації не можна.

Всі ці закони, хоч виходили з під пера одного чоловіка як проекти, були редактовані комісіями, зложеними з представників пл. молоді й пл. провідників, а затверджені відтак В.П.К. Тим самим носили всі ті закони знамя колективності, виключуючи отже сим пізніші евентуальні тертя і непорозуміння.

Згадану ціль сими законами осягнено. Коли нині існують два роди курінів, зависімі від школи й зависімі від В.П.К. як секції Т.О.Д. то дійсно звязь зі школою можемо назвати тільки формальною. В.П.К. є для всіх курінів Галицької Области найвищою пл. властю, всі куріні звертаються до В.П.К. як до своєї найвищої влади, хоч може й різними дорогами.

До дальших ознак заінтересовання нашим Уладом слід зачислити:

1. Процес косівських пластунів і їх опікуна в днях 27 і 28 серпня с. р., де засуджено дітей на кари від тижня арешту вгору за організування «тайного» Товариства «Український Пласт». На внесений рекурс почато поновну розправу перед коломийським трибуналом відложену для осягнення вищої опінії через Воєвідство.

2. Арештовано під час Стрічі у Сколів в липні с. р. учеників-пластунів, покарано однодневним арештом (із заміною на гроші) за брак особистого доказу, хоч вони були на прогульці під проводом своїх професорів.

3. Знищено 15 і 22 курінь в Золочеві й 28. в Тернополі через заборону ученикам (цям) належати до Пласти ізза сего, що найдено по одному примірникові «Метеора» в одного із членів сего куріння.

4. Заборонено в Станиславові належати ученицям СС Василіянок до Пласти через це, що опікунка нельояльна. Хоч змінено опікунку, куріння не можна було досі реставрувати.

Працюючи в дуже тяжких обставинах все і всюди над всестороннім національно-моральним вихованням молоді старалася рівночасно В.П.К. держати У.П.У. здалека від впливів, що могли по думці В.П.К. тільки пошкодити, а не помогти розвоєві отсего виховання й довести до розбиття отсєї обласної організації української молоді.

Висуваючися на чоло руху молоді й стаючи отже важним чинником у цілому нашему суспільному житті, У.П.У., а зокрема В.П.К. мусіла боротися о належне пошанування її зі сторони інших товариств, чи гуртків людей, словом о свою самостійність у нашему громадянстві. На жаль, у нашій суспільності оцінювано в противенстві до інших націй наш УПУ занадто з точки видження власних інтересів своєго найближчого гуртка, а не з точки загально-національних інтересів. У.П.У. з дуже малими вимками не тішився попертям українського непластового громадянства, яке однаке ставило до него високі вимоги. Як далеко се нераз доходило, видно м. і. із листа одного з дуже поважних Товариств Львова адресованого до В.П.К., яке як залучник залучаємо до сего звіту, як документ часу.

Та ні труднощі кидані вищими міра сего, ні становище сих, що стоять поза нами, не спиняють нашої праці над розбудованням нашого національного життя по нашим взірцям, а головне не відберуть нам нашої віри у відроджуючу силу нашого Пластового Духа.

Звіт секретаря В. П. Команди

На І. В. Пл. З'їзді вибрано секретарем ВПК ст. пл. Романа Мармаша. За час від квітня 1924 до грудня 1925 провадили се діловодство: ст. пл. Роман Мармаш, Іван Покладок, Клим Манцібович, голова ВПК скм. Северин Левицький, знова ст. пл. Роман Мармаш, а від падолиста сп. ст. пл. скоб Осип Бойчук.

Писар полагоджував письма ВПК, які не входили спеціально в ділянку якогось реферату. Він вів протокол чинностей та книгу протоколів сходин ВПК, яких за час від 6. квітня 1924. — 21. грудня 1925. відбулося в 13 пл. році 21, в 14 пл. році 47, 15 пл. році вже 5.

Загально запротоколовано в 14 пл. році 693 письм, а в 15 пл. році досі 94 письм.

Окремі протоколи письм вів: Пл. Музей, Пластове Постачання, та «Молоде Життя».

Підрефератом писаря був пл. Архів, заложений в 14 пл. році. Архів вів ст. пл. Степан Коржинський. Покищо находяться в архіві найстарші письма і записки завяззку українського Пласти в академічній гімназії у Львові, письма і акти, книги від 1922. року. Архів належить у салах Музея Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, Чарнецького ч. 24.

Звіт організаційного референта ВПК

Найбільше важними, але заразом найбільше тяжкими являються для ВПК організаційні справи. Щоб перевести їх в життя мусіла ВПК поборювати нераз великі труднощі. В удержанні давних пл. частин, як також в організованні нових стрічала ВПК великі перепони як зі сторони владей шкільних і адміністраційних, так браку в деяких місцевостях відповідних людей, які занялисяби пл. організацією. Не менше спинувало хід адміністраційних справ те, що ВПК не мала відповідних фондів та грошевих засобів, які дуже часто були конечно потрібні до переведення згаданих справ в життя. Все ж таки мимо всього вдалось ВПК вдергати не тільки всі ті пластові частини, які вона застала, але і зорганізувати чимало нових.

Пл. організація в останнім пл. році була поставлена ось так:

Найвищою пл. виконною, а частинно й законодатною була ВПК. Вона являлася Секцією «Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю» і такою виступала все назовні. Область діяльності ВПК покривалася з областю діяльності Т-ва о. д. Щоб улекшити собі діяльність поділила ВПК свою область на згаданих 6 Округів.

Цілий УПУ під оглядом віку та їх образування поділив на три частини: 1) Улад молоді, 2) Улад Старших Пластунів (ок), 3) Улад Новиків.

I. Улад молоді. В тім уладі гуртується молодь середніх і народніх шкіл, як також молодь реміснича та сільська. ВПК обнимаючи своє діловодство застала вже зорганізованих в Уладі молоді 35 курінів. В часі діяльності ВПК побільшилась скількість пл. курінів до числа 51. Однак із тих 51. курінів не всі дотепер існують. Перестало існувати 13 пл. курінів: а) 9 впalo ізза заборони Кураторії, або шкільної дирекції, б) 2 злучилися із іншими, в) 2 самі упали не проявляючи від свого засновання діяльності.

- а) Через заборону Кураторії спинили організовану діяльність отсі куріні: В Перемишлі 2 куріні: 6-ий в держ. гімн. муж. і 10-ий в жін. держ. семінарії. В Сокалі 2 куріні: 9-ий в держ. поль. гімн., 14-ий в жін. семінарії. В Золочеві 2 куріні: 1-ий і 22-ий в гімназії, поль. гімн. УПТ і семінарії. В Станіславові 1: 23-ий в приватній українській гімн. В Бучачі 1: в держ. поль. гімн. В Коломиї 1: 19-ий в держ. поль. гімн.
- б) З іншими курінями злучився 43 і 7 у Львові і 25 із 26 у Косові.
- в) Самі впали куріні чи то з браку відповідного проводу чи обоятності членів куріння: 21-ий в Чорткові і 27-ий в Кутах.
- г) Курінів, що гуртують в собі середню-шкільну молодь є найбільше, а саме 28. Вони існують в отсіх місцевостях: у Львові, Стрию, Дрогобичі, Самборі, Стниславові, Коломиї, Тернополі, Бережанах і Рогатині.

д) Курінів ремісничої молоді є 4: 2 в Калуші 35 і 39-ий і в Косові 25-ий і у Львові 50-ий.

е) Сільських курінів є 5: у Ямниці 38-ий, в Конюхові 40-ий, в Павелчу 45-ий, в Сільці 48-ий і в Тустановичах 49-ий. Згадані 37 курінів гуртують в собі: одні дівчат, а другі хлопців. Мужеських курінів 19, дівочих 17 і 1 мішаний.

ІІ. *Український Улад Старших Пластунів* (ок): Побіч згаданих 37 пл. курінів звичайного (молоді) Уладу існують і відділи ст. Пластунів (ок). Вони творять осібний Улад, який має свою Управу, що підлягає ВПК. Сей Улад почав творитися вже 1922 р. але ліпше зорганізувався в 1923 р. В члени сего Уладу входять ті пластуни (и), що покінчили середні школи і набули вже пл. знання (звичайно студенти вищих шкіл). Завданням сего Уладу є праця для Пласти та для суспільності. Він числить тепер 9 пл. відділів, з них 4 носять назву курінів, а прочі окремих гуртків. 5 відділів є мужеських, а саме 1-ий курінь Ст. Пластунів імені Федя Черника у Львові, 3-ий курінь «Лісові Чорти» у Львові, 2-ий курінь ст. Пластунів в Стрию, гурток ст. пл-ів в Бережанах, Морський гурток ст. пл-ів в Данцігу, одна частина є жіночою: 1 курінь ст. плас-ок імені 22 Січня 1919 у Львові, а 3 гуртки є мішані, в яких гуртуються і ст. пластунки і ст. пластуни: гурток ст. пл. в Станиславові, в Перемишлі і Krakowі.

ІІІ. *Улад Новиків*. В квітні 1924. почала ВПК організувати Улад Новиків. В тій цілі утворено осібну Управу, яка уложила відповідний правильник. Улад новиків, це Улад для виховання молоді в пластовому дусі від 7, 8 — 14 літ. Відділи сего Уладу не творять осібних пл. одиниць, а є приділені покицю до тих пл. курінів, які в даній місцевості існують. Гуртки новиків існують тепер при 9. куріннях:

у Львові	6	гуртків,	членів	39,
в Стрию	3	гуртки,	членів	24,
в Дрогобичі	2	гуртки	членів	25,
в Самборі	1	гурток	членів	6,
в Конюхові	1	гурток	членів	8,
в Нежухові	4	гуртки	членів	24,
в Коломиї	6	гуртків	членів	36,
в Косові	1	гурток	членів	6,
в Рогатині	6	гуртків	членів	32.

Число членів Пл. Уладу: Всіх пластунів і пластунок є
около 1750. З того заприсяжених членів:

a) шкільної молоді	—	1056
ремісничої	—	55
сільської	—	73
ст. пластунства	—	138

Незаприсяжених членів:

b) шкільної молоді	—	26
ремісничої	—	72
сільської	—	26
новиків	—	200

Треба замітити, що і між новиками є сільська молодь, а саме 24 в Нежухові. З тих всіх членів є 676 дівчат, а 1070 хлопців. Між сільською молоддю дівчат нема, між ремісничою згл. міщанською є 28.

У пластовім Уладі побіч самих пластунів працювали теж і старші громадяни будьто як опікуни та звязкові куренів, будьто як члени ВПК або ОКП. Всіх опікунів було около 34. Деякі з них були заразом опікунами 2 курінів, як також являлися їх звязковими. Щодо звання опікунів, то опікунами були переважно гімн. професори та учителі і учительки. Крім того діловодство опікунів вело 3 священиків, 1 адвокат, 2 ремісники і 2 банкових урядників.

Щоб забезпечити пл. Уладові моральну і матеріальну поміч, дала ВПК ініціативу до створення організації старших громадян-прихильників Пласту. Та організація прийняла назву «ПЛАСТПРИЯТ». Вона однак не розвинулася так, як сего бажала ВПК з причин від ВПК зовсім незалежних; ВПК не могла мати на неї впливу, бо Пластприят був впрост залежний від Т-ва ох. дітей. Вправді зарганізовано і гурток Пластприяту у Львові, але він не розвинув діяльності.

ВПК занималася не тільки пл. організацією на своїй області, але теж удержувала тісніші звязки із іншими пл. Уладами українськими, а саме із пл. Уладом на Волині, із Пл. Уладом на Закарпатській Україні.

На Волині існують пл. відділи у 8 місцевостях: Александрії, Радивилові, Почаєві, Колесниках, Ковлі, Дубні, Кремінці і Володимири Волинськім. Пл. організація не може там як слід розвиватися, бо не має осібних своїх статутів затверджених місцевими властями і ще стрічається з загальним переслідуванням зі сторони тамошньої адміністраційної влади. ВПК все і у всім порозумівалася із волинськими пластунами і помагала їм своєю радою і словом. Останнimi часами ВПК звернулася до сенатора Черкавського в справі уложення пл. статутів для Волині. ВПК запрошуvalа волинських пластунів до своїх літніх таборів в Підлютім і деяких навіть тaborах гостила. Літом 1924 р. відбулася прогулька ст. пл. А. Охримовича і Б. Кравціва, а сего року скм. О. Тарнавського.

Дещо тіsnіший звязок держала ВПК із пл. Уладом на Закарпатській Україні. У.П.У. на Закарпатті належить до Союзу Пластунів Чехословаччини, е державний і для того він гарно розвивається та досить трівко зорганізований. Звязковим УПУ на Закарпаття для ВПК є проф. Леонід Бачинський в Ужгороді. Наши пластуни, навіть деякі члени ВПК стрічалися із Закарпатськими пл. в часі ферій підчас прогулок. На найблиці літні ферії намічує ВПК побут у спільному таборі із закарпатськими пластунами. Закарпатський УПУ прислав нам свої видання пластові для поширення їх у Галичині. Однаке спільне видавання пл. літератури являється з ріжких причин некорисне.

ВПК мала своїх окремих звязкових і у важніших місцевостях за границею, як у Парижі, Данцигу, Подебрадах, Відні і ін., яких завданням с евентуальні зносини УПУ із заграницею.

Організаційний реферат вели: вибраний І. З'їздом був ст. пл. П. Козарний, який вів діловодство до жовтня 1924 р. Опісля ст. пл. О. Дворянин, відтак скм. Сев. Левицький, а останно ст. пл. Петро Ісаїв.

*Звіт референта діяльності ВПК за час
7 квітня 1924 р. — 21. грудня 1925 р.*

Реферат діяльности вели за цей час: ст. пл. С. Коренець, ст. пл. скм. О. Тарнавський, ст. пл. Р. Мацюрак і в останнє ст. пл. Р. Мармаш.

Реферат діяльності розпадається на кілька підрефератів, а саме:

- 1) підреф. пл. іспитів, який вели скм. Тарнавський, ст. пл. Р. Мацюрак і ст. пл. Р. Мармаш.
- 2) підреф. музея вів ст. пл. С. Коржинський,
- 3) підреф. Волині вів ст. пл. З. Залуцький і ст. пл. А. Вергановська.
- 4) підреф. відзначень і кар вела скм. др. О. Дащкевич,
- 5) підреф. пл. однострою, який вели ст. пл. Б. Стернюк і ст. пл. Мойсейович.
- 6) підреф. пл. таборництва, який вели:
мужеський відділ: ст. пл. Войтович, а після ферій переняв цей реферат курінь «Лісові Чорти». Жіночий відділ: ст. пл. І. Гаврищак.
- 7) підреф. реєстрації: веде ст. пл. В. Качмарський.
- 8) підреф. будови пл. Дому: веде ст. пл. В. Качмарський.

Після уконституовання ВПК першим кроком її діяльності були приготування і зарядження до відbutтя «Пластової Неділі», яка і відбулася по всіх осідках пл. частин в Галичині, дня 8. червня 1924 р. Відпоручників вислано ВПК тоді до таких місцевостей: Перемишль, Золочів, Дрогобич, Яворів, Косів, Коломия, Тернопіль, Станиславів, Сокаль, Стрий, Калуш.

З днем 6. червня 1924 р. ВПК почала видавати свої УРЯДОВІ ВІСТИ, яких того дня вийшло перше число. Урядові Вісти поміщують прикази, розпорядки ВПК. 1-ше число вийшло літографоване, 2-ге відбите на папіографі, 3-те на цикльостилю. Опісля друковано і друкується у «Молодому Житі». По нинішній день вийшло таких «Урядових Вістей» 9 чисел.

В днях 12—14 липня 1924. уряджено з рамени ВПК І. ПЛАСТОВУ ЗУСТРІЧ на Писаному Камені за Косовом, в якій взяли участь члени 19 пл. курінів під проводом ВПК. Пл. Зустріч се щось в роді Загального Зізду УПУ. ВПК уряджує пл. Стрічі з цею метою: 1) щоби вдергати організаційний звязок між поодинокими пластовими курінами, 2) виробити у пластунів ріжних місцевостей приятельські зносини, 3) переводити спільні вправи і гри.

Дня 4, червня вислано прохання о прийняття нашого пл. Уладу до участі в Джемборе. Відповідь наспіла з Копенгаги дня 12. липня, у якій повідомлено ВПК, що УПУ може взяти участь у Джемборе тільки в рамках державної польської делегації. З сеї причини відмовленося від участі в Джемборі. Гроші зібрані на ту ціль віддано на пре-совий фонд «Молодого Життя».

В дніях 8—30. липня 1924 р. уладжено пл. табор в Камінці біля Підлютого під проводом скм. Чмоли.

В 13 пл. році урухомила ВПК Пластову Бібліотеку, Пл. Музей, і Пл. Архів.

Діяльність ВПК розтягається тільки на 3 східно-галицькі воевідства згідно із статутом Т-ва охорони дітей.

З початком 14 пл. року працювала ВПК над уложенням вимог іспитів уміlostей, які саме тепер друкуються в «Молодому Житті».

Рівно ж у той час випрацьовано правильник про змагання о першество куріння. Ся новість у нашому Пл. Уладі відновила, змінила і розширила діяльність куренів.

24-го квітня 1925 р. видано приказ в УВ ч. 4, в якому постановлено принести за пл. патрона св. Юрія. Св. Юрій є патроном пл. Уладів ріжких народів, на патрона його принято і в нас. Пояснюють се тим, що св. Юрій був патроном давного лицарства, а Пласт як новий лицарський стан вибрав св. Юрія своїм патроном.

8 квітня 1925 р. покінчено при ВПК працю над зміною пл. мужеського однострою, який з огляду на вимоги часу примінено майже в цілості до англійського взірця.

ВПК спільно із львівськими ст. пластунами дала почин до основання комітету будови Пл. Дому. Комітет сей займається покищо збиранням фондів, а саме: збиранням поштових марок, целюльози, старого залізя і т. п. Заходом сего комітету уладжено Святомиколаївський вечір, в день 20. грудня, який впovні вдався і мимо великих видатків приніс гарний дохід. Комітет має в своїх руках постачання ВПК.

ВПК видала наказ про літне тaborування, організуючи кілька пл. таборів, а саме:

1) табор в Підлютім в часі від 15. 7. — 15. 8. під проводом скм. Чмоли.

2) Табор в Зеленій в часі від 15. 7. — 15. 8., який орг. ОКП в Станиславові.

3) табор в Острянци коло Зелемянки — III пл. Округа під проводом скм. С. Левицького.

4) табор в Корчині «Перджінта» під проводом ст. пл-ки І. Гаврищак.

В днях 2—6 серпня 1925 р. відбули частини 2 пл. Обласну Стрічу біля скель у Бубнищі. Приявних на сій Стрічі було понад 250 пластунів. Опісля уряджено похід на гори Ключ і Маківку, щоби віддати поклін поляглим УСС. На Маківці оправлено докладно могили УСС і відправлено панаходу. Як стріча так і панахіда відбулася під проводом ВПК і в прияві представників.

Останній час посвячено підготованням II Верховного Зізду. З тою метою основано зїздовий комітет, який занявся виготовленням програми, розділенням рефератів, зіставленням звітів, наміченням нового складу ВПК і технічного підготовання зізду.

Дня 19. грудня відкрито у пл. домівці при вул. Бляхарській 4. пл. ВІСТАВКУ, ручних робіт пластунів і пластунок, яку зорганізовано з припоручення ВПК.

Загальний стан пл. знання представляється в цифрах слідуюче:

Гетьманських пл. Скобів: 2 було іменовані давніше, однак тепер вони не беруть вже ніякої участі в пластовому житті.

Скобів	— 26
Розвідчиків	— 371
Учасників	— 751
Прихильників	— 336
Новиків	— 200

У 14 пл. році наслідком оголошення змагань о першество, розпочалася по курінам інтенсивна діяльність головно в осяганню вміlostей. І так до нині признала ВПК на основі іспитів переведених екзамінаторами до поодиноких іспитів затвердженими ВПК 403 іспитів уміlostей. Виказ

зложення поодиноких іспитів уміlostей представляються так:

1. переплетництво	— 47,	25. писарство	— 8,
2. провідництво	— 35,	26. шоферство	— 3,
3. щіткарство	— 30,	27. бжільництво	— 5,
4. молочарство	— 25,	28. шевство	— 6,
5. плавання	— 19,	29. моднярство	— 4,
6. пожарництво	— 17,	30. стенографія	— 1,
7. музика	— 15,	31. весловання	— 3,
8. таборництво	— 14,	32. знаковання	— 7,
9. рільництво	— 16,	33. слюсарство	— 5,
10. куховарство	— 12,	34. ратівництво	— 2,
11. наколесництво	— 11,	35. гігісна	— 3,
12. прання	— 31,	36. плекання хорих	— 2,
13. щиття	— 31,	37. плек. немовлят	— 1,
14. килимарство	— 1,	38. санітарна служба	— 2,
15. руханка	— 3,	39. домашній порядок	— 5,
16. купецтво	— 1,	40. плетення	— 1,
17. різьбарство	— 1,	41. столярство	— 7,
18. моделювання	— 1,	42. кравецтво	— 3,
19. токарство	— 1,	43. електротехніка	— 5,
20. малярство	— 1,	44. націон. танок	— 14,
21. їзда верхом	— 2,	45. дротярство	— 2,
22. перекладництво	— 7,	46. світлення	— 2,
23. лещетарство	— 2,	47. прасування	— 4,
24. товарознавство	— 2,	48. пекарство	— 3.

До совісного переведення сих іспитів уміlostей затверджувала ВПК екзамінаторів фахівців або практиків, число яких по день 21. грудня виносить 167.

ВПК старалася вплинути на організування гуртків спеціялістів по курінням. І так по курінням гуртків спеціялістів є: наколесників, мячевий, виробу пасті, світливців, літературний, вістунів, піонірів, ратівники, сигналісти у I-му куріни, організаційний, швальня, крамниця, переплетничий, драматичний, фотографічний, спортивий, сигналізаційний і санітарний у II-му куріни, — руханково-спортивий, ратівничий, сигналізаційний, комітет будови пл. Дому у III-му куріни, — крамниця у XIII-му куріни, — музичний, переплетничий, молочарський, щіткарі, ратівники,

танцюристи, оркестра, сигнализацийний, картографи у V-му куріни, — крамниця, швальня, позичкова каса у VII-му куріни, — смичкова оркестра, мандоліністи у XI-му куріни, — оркестра, курс крою і шиття, драматичний, спортивний літературний у XII куріни, — есперантський, світливців, легкоатлетичний, мандоліністок, хор, курс шиття білля у XIII-му, спортивний, столярський, переплетничий у XV-му куріни, — спортивний, світливців, драматичний, туристичний, музичний, філіялістичний, санітарний, сигнализаційний у XVI-му куріни, — столярський, шевський, переплетничий у XVII-му куріни, — мячевий, малярський, чепурня, переплетничий, піонірський, самаританський, стрільців, світливців у XVIII-му куріни, — драматичний, кооператив, сигнализаційний, ратівничий у XX-му куріни; столярський варстат і переплетничий у XXIV-му кур.; пл. робітня різьбарсько-столярська у XXV-му кур. — фризієрня, спортивний, переплетничий, шевський, артистичний у XXVIII-му кур. — кошикарський, різьбарський, роверисток, виріб пасти у XXXII-му кур. — есперантистів і аматорський у X 40-му кур.; килимарський варстат у 44 курені, драматичний у 45-му кур. — крамарня і єщадня у 46 кур. — літературний, музичний і робітня постолів у 47-му кур.

Щодо майна, яке куріні змогли придбати собі, то майже кожний курінь має у себе гарну бібліотеку, прилади до прогульок і т. п.

Прапорів є тільки 4, з того два надбані за час від 6-го квітня 1924 р. при 4 пл. кур. у Львові і 12 пл. курени у Станіславові.

Діяльність здержує передовсім брак матеріальних засобів, розпорядки Кураторії і поліційні заборони.

Звіт під-реферату Музей

Пласт. Музей заложено у вересні 1924 р. В музею мали перевозувати експонати, які дають образ пл. життя, значить праці пластунів, їх моделі, збірки, етнографічні, ілюстрації, з пласт. життя, природничі і т. п. Першими експонатами були річки, які лишилися з пл. виставок нумізматики, збірок етнографічних та природничих.

Фахово пл. річей мало вплинуло за цей рік.

В 14 пл. році розписано конкурс на нарисовання портретів покійних членів ВПК і ВПР: о. Монцібовича, скм. Ст. Тисовського, О. Вахнянина. Вислід був негативний, портрети не відповідали впевні вимогам конкурсу, тому і не були святочно відкриті, ані нагороджені.

Уладження пласт. музею є дуже коштовне, тому пластовий музей в повнім значенню цього слова він так скоро не стане, бо ВПК не розпоряджає такими фондами, які позволили б відповідно його поставити.

Звіт із Волині поданий вище у звіті реф. організації.

Звіт скарбника В. П. Команди

Касу веде від квітня 1924 р. ст. пл. Ірену Макарушківну. До ведення цього діловодства закуплено книгу вкладок для скавтмастрів та книгу касову, де вписані подрібно приходи і розходи в касі ВПК. Книги провірювано два рази 31 грудня 1924 і 17 жовтня 1925 та найдено всю в порядку.

Звіт обнимає цей протяг часу, а зокрема поданий звіт подрібно за послідний адміністраційний пластовий рік.

Загальний оборот в касі від дня 6-го квітня 1924:

прихід	1586,93	зл.
розхід	1423,13	зл.

В 13 пл. році загальний:

прихід	182,45	зл.
розхід	171,11	зл.

В 14 пл. році загальний:

прихід	1248,73	зл.
розхід	1156,38	зл.

Звіт референта преси і пропаганди

Реферат вів через цілий час від 6. квітня 1924 р. ст. пл. Богдан Кравців.

В обсяг реферату преси та пропаганди входять: 1) пластові видавництва, 2) пропаганда, 3) редакція офіційного часопису, 4) адміністрація пл. видавництв, 5) хроніка,

6) бібліотека, 7) фахова пластова бібліографія. До реферату намічалося 7 людей: Були обсаджені підвідділи: редакція (начальний редактор Б. Кравців) заразом головний референт, адміністрацію вели Іван Бойчук, Володимир Кметик, Богдан Стернюк, впослідне Степан Коржинський, якому до помочі приділено ст. пл. Лева Долинського, як експедитора. Хроніку вели Р. Мармаш, бібліотеку вів ст. пл. І. Монастирський, веде ст. пл. З. Котович. Підвідділи: видавництва, пропаганда та бібліографія не були обсаджені, вів їх по змозі головний референт.

1) *Видавництва*: В 1924 р. ще до Зізду видано 1—2 ч. «МОЛОДОГО ЖИТТЯ» і від того часу аж до лютого 1925 р. не було змоги наладнати видання часопису. Аж під кінець 1924 р. вирішено установити загальну для кожного пластуна, членську вкладку (тоді 25 гр.), яка мала б бути відразу передплатою на часопис. Адміністрацію взяв у свої руки ст. пл. Богдан Стернюк і видавничу справу поведено. З 15. лютого почало «Молоде Життя» правильно виходити (з одномісячною перервою під час ферій) і до сьогодні (від ферій веде адміністрацію ст. пл. С. Коржинський) видається будьщобудь в тяжких обставинах 10 чисел, а в тому два подвійних, часопису. З листопадом с. р. підвищено вкладку-передплату на 35 сот., головно тому, що деякі куріні не платять нераз місяцями вкладок, а вплаченими не покривається навіть коштів видання. Оскільки всі куріні платили точно вкладки, часопис мігби добре стояти, а навіть розвиватися (виходити частіше тощо) розуміється при сталій валюти.

Крім того в 1924 р. видано 3 числа Літографованих «Урядових Вістей» ВПК, які тепер друкуються на 2 останніх сторонах «Молодого Життя».

Незалежно від реферату, в Станиславові від лютого 1924 р. до марта 1925 вийшло 2 потрійних і 1 подвійне число часопису для пл. молоді «Український Пласт» під редакцією проф. Івана Чепиги. Видавництво приготовлювало цілий ряд випусків пл. бібліотеки, з якої вийшло тільки Купера «Соколине око». Видавництво ізза матеріальної скруті мусіло припинити свою діяльність.

Крім вище згаданих часописів виходили гурткові, чи курінні літографовані часописи. 7 пл. курінь в часі від

1. листопада 1924 р. до лютого 25 видав чотири числа часопису «БАГАТЯ», львівський видавничий гурток «Ерінії» видав два числа сатирично-гумористичного часопису тої самої назви, (март-квітень), а крім того чотири роди пл. листівок і 5 родів видівок. Драматичний гурток при 16 кур. в Станиславові 3 числа гумористичного часопису «XI—XI», 15 курінь в Золочеві 3 числа «Вовкулаки». В Станіславові виходила ще «ЗАЗУЛЯ», в Тернополі при 28 к. «ОСА» і «ПУГАЧ».

2) *Підвідділ пропаганди*: Ізза браку окремого співробітника розвивався дуже слабо, поміщено всього з рамени реферату інформаційну статтю Б. Кравціва «Пласт» в календарі «Світу» за 1926 рік. В часописі «Світ» було декілька актуальних знимок з пл. життя.

3) *Редакція часопису*: Редагував «Молоде Життя» часопис Українського Пласту, редакційний гурток, в склад якого входили: начальний редактор ст. пл. Б. Кравців, відповідальним редактором був до 1. жовтня 1925 р. Володимир Кузьмович, сьогодні на його місце проф. Степан Гайдучок, Dr. Олександер Тисовський, проф. Северин Левицький, інж. Сербин, ст. пл. Марія Кравцівна, ст. пл. Степан Коржинський, на днях увійшов як секретар редакції ст. пл. Стефанишин. Редакційний гурток відбував перед виданням кожного числа засідання, на якому обговорював і пореглядав матеріял. Всіх співробітників, не рахуючи дописувачів до таких рубрик як: «З нашого життя», «З пластового світу», бібліографія і хроніка, було 18, в тому старших людей 8, які на 30 статей дали 15, ст. пл. 7, які дали 20 ст. з того половину зглядно 10 редактор, молодших пластунів 2, які дали 3 статті, пл-ок 1 стаття. Редакційних статей (перекладів, передруків, тощо) 12 значить в купі зі статтями редактора було іх 22, отже майже половина. Заважується брак праць молодших пластунів, пластунок, опікунів і звязкових (навіть скавтмастрів) багатьох провінціональних курінів. І на ділі працював в Молодому Житті дуже обмежений гурток людей.

Часопис друкувався на 8 сторінках чвірки. В се входило 2 сторінки «Урядових Вістей» та пересічно 1 сторінка хроніки і ин. отже для часописної частини лишалося тіль-

ки 5 сторінок, і не диво, що нераз не можна було виповнити тих 5 сторінок таким змістом, щоб можна було ним зацікавити і молодшого і старшого пластиuna і опікуна і постороннього громадянина. З новим роком задумує редакційний гурток змінити дещо характер часопису, ввести більше цікавих статей, фейлетонів і т. п. і наколиб була змога, усунути Урядові Вісти, або друкувати їх окремо. Тільки до сього треба більшого числа співробітників, та щоби вони працювали стало. Фінансове положення МЖ викаже звіт адміністратора.

4) Адміністрація пл. видавництв: «Молоде Життя» часопис Українського Пластиу виходить в 14 пл. році раз в місяць з перервою в січні і жовтні 1925 р., а в червні і вересні як подвійне число за вакаційні місяці, в 1500 примірниках, з того пересічно розходилося 100 прим. решту призначено на обмінні числа, рекламу та річники. Пересічні кошта одного числа:

Друк, ілюстрація, експедиція і адміністраційні видатки 300—350 зл. Кошти вдержання часопису за цілий рік 2.500 зл.

На покриття тих коштів служили фонди:

1. вкладки пластиунів	1,556.05	зл.
2. подрібна продаж	86.95	зл.
3. подрібна продаж	67.85	зл.
4. Анонси	54.00	зл.
Значить дохід з часопису	1,764.85	зл.

Решта коштів покривалася доходами:

1. Вкладками В. П. К.	159.60	зл.
2. Датками на прес-фонд Ст. Тисовського	157.30	зл.

Вкінці доходом з розпродажі книжок, який за цілий рік виносив близько 50 зл.

Точніші дані дасть касовий звіт, який рівночасно залиучений.

Стан маєтковий з днем 1. листопада 1925 р. представ-
лявся так:

Готівки	41.85	зл.
Сума дійсних вірительностей	106.45	зл.
Сума залеглих вкладок кур. як сум- нівні претенсії ізза нечинності мно- гих курінів виносила з днем 1. листо- пада 1925 р. 529.40 зл.		
Половина накладу «Молодого Життя»	200.00	зл.
<hr/>		
Р а з о м	348.30	зл.
Сума адміністраційних довгів	271.95	зл.
Чисте майно	76.35	зл.

5. Хроніка: Веде ст. пл. Р. Мармаш. Хроніку ведеться як давніше головно на основі місячних, а тепер чверть-річних курінних і кошових звітів. З огляду на те, що по-міщування в Молодому Житті не тільки забирає в ньому багато місяця, але також ті вістки є менше цікаві, бо давні — ришино поміщувати в часописі тільки нові вістки з пл. життя. Вписування хроніки в книгу відбувається в сей спосіб, що втягається в книгу щойно по кількох місяцях з міру сего, коли надійдуть звіти. Хроніку вів якийсь час В. От. скм. С. Левицький, який дав почин до списання хро-ніки від початку існування пл. Уладу.

6. Бібліотека: Її створено з бібліотеки кошової і ВПК. Перечищено з непотрібних книжок і поділено на відділи. Пляном головного референта було випродати трохи непла-стових книжок, а на те місце скомплектувати фахову пла-стову книгоzbірню. Та покищо лишилося все по давньо-му. Бібліотеку вели: ст. пл. Р. Демчуківна і ст. пл. І. Ма-настирський, в жовтні 1925 р. переняв бібліотеку ст. пл. З. Котович.

По 14. грудня вписалося в члени бібліотеки 33 члени.

Приходів (місячних вкладок)	було	24.05	зл.
Розходів		5.85	зл.
остає в касі		18.20	зл.

Нових книжок куплено 5. Всіх книжок є около 490 томів. Всі ще не скатальовані. В тому 69 пластових. Нескательовано ще часописів і журналів.

7) *Бібліографія*: ведеться при «Молодому Житті». —

Звіт референта пластового постачання при ВПК

Пластове постачання, яке тепер існує, є агендою Комітету будови Пластового Дому.

Бачучи потребу такої установи в пл. організації, а рівночасно і можність рентовності вложеного капіталу, взяв комітет будови пл. дому на себе, так сказати, фірму пластового постачання, яке було одним ВПК. Наступило се в сей спосіб, що постачання при ВПК поволи ліквідувалося, випродуючи свій товар, та вирівнюючи рахунки, а постачання комітету будови пл. Дому почало роботу окремо від тамтого, від початку маючи на увазі дві річі:

- 1) забезпечити комітетови будови пл. Дому сталі доходи,
- 2) достарчити пластунам потрібних речей по можливо найнижших цінах.

Початкові фонди впливали з комітету будови пл. Дому так:

В маю 56 зл., в червні 127,96 зл., в липні 22,91 зл., разом 206.

Капіталом тим обернено більше як чотири рази. Оборот товаровий виносив майже 1.000 зл. (952,10).

Майно з 1 листопада 1925 виносило 372,41. — чистий зиск 175,63 зл., значить 80 і $\frac{1}{2}\%$.

Подрібніші річі подається в залучниках: 1) в касовім звіті, 2) у касі товарів, 3) довжників, 4) вірителів, 5) в інвентарі. —

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ

ВПК	Верховна Пластова Команда
ВПР	Верховна Пластова Рада
ВСУМ	Виховна Спільнота Української Молоді
ГПБ	Головна Пластова Булава
ІБ	International Bureau — Міжнародне Бюро, централя світового скавтінгу
КВОМ	Комісія Виховних Осель і Мандрівок Молоді
ОПК	Окружна Пластова Команда
ОУН	Організація Українських Націоналістів
РШ	Рідна Школа
УВО	Українська Військова Організація
УГА	Українська Галицька Армія
УКТОДОМ	Українське Краєве Товариство Охорони Дітей і Опіки над Молоддю
УНР	Українська Народна Республіка
УПА	Українська Повстанська Армія
УПТ	Українське Педагогічне Товариство
УПУ	Український Пластовий Улад
УСС	Українські Січові Стрільці
УУПН	теж УПН — Улад (Українського) Пластового Новацтва
УУПС	теж УПС — Улад (Українських) Пластунів Сенйорів
УУПЮ	теж УПЮ — Улад (Українського) Пластового Юнацтва
УУСП	теж УСП — Улад (Українських) Старших Пластунів
УЦК	Український Центральний Комітет

гол.	головний
дів.	дівочий
жін.	жіночий
закл.	закладений
міш.	мішаний, тобто хлоп'ячий і дівочий (курінь)
нов.	новацький
підг.	підготовчий
пл.	пластовий, пластун
пл. сен.	пластун сеньйор
пл. ю.	пластун юнак
сквм.	скавтмастер
ст. пл.	старший пластун
хл.	хлоп'ячий
чол.	чоловічий
ю.	юнацький

ЗМІСТ

Слово упорядника	7
Вступне слово	9
 Розділ перший	
До походження Пласту	11
Пласт як історична ланка українських організацій молоді	11
Роля закордонного досвіду і зразка	12
Політично-громадські передумови походження	
Пласту	13
 Розділ другий	
Початок Пласту і його перше велике випробування	15
Підготова до заснування нової організації молоді	15
Характеристика трьох засновників Пласту та їхньої праці	16
Перше поширення Пласту в терені	20
Обличчя Пласту в початках його діяльності	20
Перші заходи для створення пластового центру	21
Пластуни у рядах Українських Січових Стрільців	21
Перші пластові відділи на Наддніпрянщині	23
Створення пластового центру у Львові	23
Пласт під час національних змагань в рр. 1917—1920	24
 Розділ третій	
Віднова Пласту 1920—1924	25
З руїн і попелу національної катастрофи	25
Верховна Пластова Рада	26
Поширення Пласту в Галичині	27

Поява основного підручника «Життя в Пласті»	29
Культь визвольних змагань у Пласті	30
Оселі й мандрівні табори	31
Пластові видання	32
Улад українських старших пластунів — УУСП	33
Поширення Пласти на Закарпатську Україну . .	34
Пласт на еміграції в Західній Європі	35
Перші переслідування Пласти	36
Ідея Верховного пластового з'їзду і його перебіг	37
Р о з д і л ч е т в е р т и й	
У найкращий час поширення Пласти 1924—1930	40
Важка спадщина	40
Перші праці нової Верховної Пластової Команди (ВПК)	41
Інструкторські табори на Кам'янці та Соколі	42
Пластова стріча на Писаному Камені	42
Пластові видання	43
Заснування Уладу Українських Старших Пластунів (УУСП)	45
Куріні УУСП	46
Створення Уладу Українських Пластунів Новаків (УУПН)	48
Улад Українських Пластунів Юнаків (УУПЮ)	48
Пласт на Волині	50
Пласт на Закарпатті	57
Пласт на еміграції і зв'язки із закордонними уладами молоді	58
Пласт у боротьбі за ідеологічні основи	60
Про пластові табори, стрічі, з'їзди	62
Улад Українського Пластового Сен'йорату (УУПС)	66
Організація пластової матеріально-фінансової бази	68
Розв'язання Пласти в Галичині	69
	71

Розділ п'ятий

На твердому шляху пластової ідеї	73
Перші рішення після розв'язання Пласти в Галичині	73
Нові форми організації праці	75
Пластові табори в новій дійсності	76
Участь у «Дорості Рідної Школи»	78
Кооператива «Пласт» на новому етапі розвитку	78
Праця і значення кооперативу «Вогні»	79
У конфлікті з товариством «Орли»	81
На міжнародній арені	81
В 25-річчя Пласти	82
Пласт на Закарпатті	83
Союз Українських Пластунів Емігрантів (СУПЕ)	83
Пласт за морями	86
Під час вибуху 2-ої світової війни	87
Пласт у зустрічі з советами	88
Пласт у «Генерал-Губернаторстві»	90
Умови національної дійсности	92
В добу т. зв. Українського Красового Комітету	93
Виховна Спільнота Української Молоді (ВСУМ)	95
Харитативна діяльність пластунок	97
Пласт за вишкіл боєвих кадрів	98
На зустріч новим подіям	100

Додаток

Організаційна евіденція УПУ за округами в рр. 1920—1930	105
Звіт Верховної Пластової Команди	109
Пояснення скорочень	131

„LOGOS“, Buchdruckerei u. Verlag, GmbH, München 19, Bothmerstr. 14